

MTT RAPORTTI 116

Muuttuva ja menestyvä maaseutuyrittäjyys 2000–2013

Rantamäki-Lahtinen Leena (toim.)

**Muuttuva ja menestyvä
maaseutuyrittäjyys
2000–2013**

Rantamäki-Lahtinen Leena (toim.)

ISBN: 978-952-487-488-5 (verkkajulkaisu)
ISSN 1798-6419
URN: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-487-488-5>
<http://www.mtt.fi/mtraportti/pdf/mtraportti116.pdf>
Copyright: MTT
Kirjoittajat: Leena Rantamäki-Lahtinen (toim.)
Julkaisija ja kustantaja: MTT, 31600 Jokioinen
Julkaisuvuosi: 2013
Kannen kuva: Janne Karttunen

Rantamäki-Lahtinen, Leena¹ (toim.)

¹MTT Taloustutkimus, Latokartanonkaari 9, 00790 Helsinki, leena.rantamaki-lahtinen@mtt.fi

Tiivistelmä

Nopeasti muuttuva toimintaympäristö luo haasteita niin maatalojen kuin muidenkin maaseudulla toimivien yritysten toimintatapoihin, strategioihin ja menestymiseen. Monialaisia maataloja ja muita maaseudun yrityksiä tarkastellaan tässä tutkimuksessa soveltaen liiketaloustieteen, sosiaalipsykologian ja teknologiatutkimuksen lähestymistapoja. Hanke on jaettu kolmeen osioon, joiden yksityiskohtaiset tavoitteet ovat: 1) Selvittää, miten monialaisten tilojen yrittäjät ovat onnistuneet maatalouden ja muun yritystoiminnan yhdistämisessä. Erityisesti tarkastellaan resurssien ja monialaisen maatalon kehittymisen yhteyttä. 2) Selvittää, ennustavatko yrittäjäidentiteetti ja siihen liittyvät asenne- ja arvotekijät yritystoiminnan jatkumista ja kehityssuuntia sekä työhyvinvointia perusviljelijöiden ja monialaisten maatalayrittäjien joukossa. 3) Selvittää maatalousyrittäjien työmäärän hallintakeinojen, yrittäjän työssä jaksamisen sekä yrityksen menestymisen välistä yhteyttä.

Tutkimus on jatkoa aikaisemmin toteutetuille "Muuttuva maaseutuyrittäjyys" ja "Maatilasta maaseudun pienyritykseksi"-hankkeille, joissa kerättyä seuranta-aineistoa vuosilta 2001 (N = 1093) ja 2006 (N = 871) täydennettiin keräämällä vastaava aineisto vuonna 2012 (N = 892).

Tulokset antavat viitteitä siitä, että liiketoimintaosaamisella sekä kyvyllä tunnistaa ja tarttua mahdollisuuksiin on yhteys yrityksen menestymiseen. Näiden ominaisuuksien avulla ryhmiteltynä yritykset erosivat sekä menestymisen, että yrityksen resurssien osalta toisistaan. Monialaisten maatalojen yrittäjien arviot omasta liiketoimintaosaamisestaan ja kyvystä tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin eivät eroa ilman maatalaustaustaa toimivien yrittäjien arvioista. Sen sijaan perusmaataloutta harjoittavien joukossa oli muita useammin yrittäjiä, jotka kokivat osaamisensa heikoksi. Huomioitavaa kuitenkin on, että myös perustuotantotilojen yrittäjiä kuuluu ryhmään "huippuosajat". Tarkasteltaessa monialaisten maatalojen kehittymistä vuosina 2006–2011, voidaan todeta tarkastelussa mukana olleen yritysryhmän pysyneen melko samanlaisena kyseisenä aikavälillä. Yritysryhmän yhteenlaskettu reaali liikevaihto on pysynyt lähes muuttumattomana. Yritysryhmän työllistävyys on sen sijaan pudonnut noin neljänneksen. Tämä selittyy osittain sillä, että työtä on korvattu pääomalla. Tulos selittyy osittain myös vastaajien korkealla iällä. Sekä maataloutta että muuta yritystoimintaa on kehitetty yhtäläisesti. Tämä löydös tukee aikaisempia havaintoja siitä, että monialaisuus ei ole pelkkä siirtymävaihe maataloudesta muuhun yritystoimintaan.

Tutkimuksessa havaittiin, että tavanomaista alkutuotantoa harjoittavat viljelijät ovat uupuneempia ja vähemmän tyytyväisiä työhönsä kuin muut maaseudun pienyrittäjät ja myös uupuneempia kuin Suomen työikäinen väestö keskimäärin. Aiemmissä tutkimuksissa viljelijöiden hyvinvoinnin vaje on liitetty yleiseen työelämän muutokseen, jota leimaa lisääntyvä tehokkuuden, kilpailun ja yrittäjyyden vaatimus, mikä kohdistuisi erityisen epäedullisesti viljelijöihin. Esittämämme tarkastelu osoittaa, että viljelijöiden heikko työhyvinvointi voidaan todellakin liittää merkittävältä osin nimenomaan yrittäjämäisyyden vaatimukseen ja vaikeuksiin siihen vastaamisessa.

Maa- ja metsätaloustyöt sekä kotitalous- ja hoivatyöt kuten myös monialaisen yritystoiminnan työt on jaettu sukupuolittuneesti mies- ja naispuolisten maatalousyrittäjien kesken. Noin puolella sekä perustuotantoa harjoittaneista että monialaista yritystoimintaa harjoittaneista maatalousyrittäjistä käytetään urakoitsijoita tai palkkatyövoimaa tai molempia. Lähes neljännes maatalousyrittäjistä ei ole työuupunut, kokee työkykynsä hyväksi ja yritystoimintansa hyvin kannattavaksi. Vajaalla viidesosalla maatalousyrittäjistä on puolestaan jopa vakavia ongelmia kaikkien edellä mainittujen seikkojen kanssa. "Hyväkuntoiset menestyjät" ovat tilastollisesti merkitsevästi useammin joko monialaisia, keskimääräistä nuorempia, peltopinta-alaltaan keskimääräistä suurempia, töitään tehostavia ja niitä tilan ulkopuolisille jakavia, tai vähintään kahden yrittäjäperheen jäsenen voimin työskenteleviä.

Avainsanat:

monialainen tila, johtaminen, kilpailukyky, identiteetti, paneeliaineisto, työhyvinvointi

The success and development of farms and other rural SMEs 2000–2013

Rantamäki-Lahtinen, Leena¹ (eds.)

¹MTT Economic Research, Latokartanonkaari 9, FI-00790 Helsinki, leena.rantamaki-lahtinen@mtt.fi

Abstract

The number of diversified farms has increased during past years. However, the management of the diversified or enlarged farm is a very challenging task. The main objectives of the research were: 1) To investigate practical management models, which integrate resources of different lines of businesses efficiently on diversified farms. 2) To investigate whether entrepreneurial identity can forecast success and survival of the conventional farm, diversified farm, or other rural enterprise. 3) To investigate whether the different forms of co-operation between farms and outsourcing can help the agricultural entrepreneurs and their families in coping at work.

Data were collected by postal survey 2001 (N= 1093), 2006 (N = 871) and 2012 (N = 892). Data were analyzed by using cluster analysis, regression analysis and Fishers exact test. According to results management and opportunity exploitation skills may have influence on the success of the firm. Thus, entrepreneur's skills enable to create competitive advantage and success of the firm. Results indicate that those farmers that have good management and opportunity exploitation skills, are able combine farming and other activity successfully. They also had better other resources available than the others. When panel data from 2006 to 2011 was studied, it was found that they remained relatively unchanged during that period. The total net sales in real terms have remained virtually unchanged. Personnel on the other hand dropped by about a quarter. This may be partly explained by the fact that the work has been replaced by capital. The result can be also partly explained by the ageing of the respondent. Both agricultural and other business activities have been developed equally. This finding supports previous findings that diversification is chosen strategy.

In our study we found that conventional farmers had higher levels of burnout and were less satisfied in their work than other rural small-scale business owners, and also that their levels of burnout exceeded the mean of Finnish working population. In earlier studies (eg. Saarni et al, 2008) the weaker work-wellbeing of conventional farmers has seen related to general changes in working life, such as demands of increased efficiency, competition and entrepreneurship, which might be unfavorable to farmers. Our results show, that the weaker work-wellbeing of conventional farmers can indeed be connected to a significant extent to the demand of entrepreneurship and the difficulties in meeting this demand.

Gendered distribution of farm, forestry, domestic, and caretaking work as well as the specific work tasks of the diversified entrepreneurship between male and female farmers was detected. About half of the conventional farms and diversified farms used contractors or hired labor or both. Almost one-fourth of the farmers had no signs of burnout, had good work ability, and felt they had succeeded in their entrepreneurship. About one-fifth of the farmers had problems – some even serious – with all the aforementioned issues. Univariate analyses indicated "the healthy and successful" had statistically significantly more often a diversified farm, were younger than average, had larger than average arable land area, had rationalized and shared their farm work, or had at least two persons from the farming family contributing to the farm work.

Keywords:

diversified farm , management, success, identity, panel data, work satisfaction

Alkusanat

Nopeasti muuttuva toimintaympäristö luo haasteita niin maatilojen kuin muiden maaseudulla toimivien yritysten toimintatapoihin, strategioihin ja menestymiseen. Suomalaisilta maatila- ja maaseutuyrityksiltä edellytetään tulevaisuudessa yhä parempaa kilpailukykyä ja tehokkuutta vastuullisella tavalla toteutettuna. Lisäksi yrittäjyystaidot korostuvat entisestään sekä yksittäisen yrityksen että politiikkatason näkökulmasta. Menestyäkseen maaseudun yrittäjien on kyettävä tunnistamaan uudet mahdollisuudet ja heillä on oltava taitoa myös tarttua tarjoutuviin tilaisuuksiin.

”Muuttuva ja menestyvä monialainen maatila 2000–2013”-tutkimus oli yhteistyöhanke MTT Taloustutkimuksen, Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen, TTS - Työtehoseuran ja Seinäjoen ammattikorkeakoulun maa- ja metsätalouden yksikön kesken. MTT toimi hankkeen koordinaattorina. Tutkimuksessa tarkastelukohteena oli monialaisen tilan muodostama kokonaisuus, johon kuuluvat niin maatilatalous, muu yritystoiminta kuin viljelijäperhekin. Vertailukohteena olivat perustuotantotilat ja -tilayhtymät sekä maaseudun muut pienyritykset. Tutkimus oli jatkoa vuosina 2000–2002 toteutetulle ”Maatilasta maaseudun pienyritykseksi”-tutkimukselle ja vuosina 2006–2008 toteutetulle Muuttuva maaseutuyrittäjyys 2000–2006” (MUUMAA) -tutkimukselle.

Tutkimushankkeen tavoitteena oli tuottaa tietoa maatalous- ja maaseutupolitiikan tueksi tiloilla viime vuosina tapahtuneesta kehityksestä ja ennakoida myös tulevaa. Hankkeen tulosten avulla on saatu uusia näkökulmia maatila- ja maaseutuyritysten liikkeenjohdosta, resurssienkäytöstä ja menestymisestä, töiden organisoinnista, yrittäjien identiteetistä ja työssä jaksamisesta. Tutkimushanke auttaa viljelijää johtamaan maatalous- tai maaseutuyrityksensä kokonaisuutta ja edistää näin suomalaisten maaseutuyritysten kilpailukykyä ja maaseudun elinvoimaisuutta.

Hankkeesta on tullut useita julkaisuja ja artikkeleita. Tässä raportissa esitellään eräitä keskeisimpiä tuloksia kootusti. Tämän loppuraportin kirjoittaminen on tehty ryhmätyönä. Pääluvuilla on vastuukirjoittajat, jotka on mainittu kyseisten lukujen alussa.

Hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja toimi Jarmo Salonen maa- ja metsätalousministeriöstä. Jäseninä toimivat Juuso Kalliokoski maa- ja metsätalousministeriöstä, Reijo Martikainen Maaseutuvirastosta, Matti Ylätalo Helsingin yliopistosta, Minna-Mari Kaila Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitosta, Petri Malinen Suomen Yrittäjistä ja Peter Österman Pro AgriaSvenska Lantbrukssällskapetens Förbund:sta. Hanke sai rahoituksen maa- ja metsätalousministeriön maatilatalouden kehittämisrahastosta. Maahenki ja SKS kustantamot, SOK, liikelahjatalo Profiler Solution Finland Oy ja Lapin osuuspankki lahjoittivat palkintoja kyselyyn liittyvää arvontaa varten. MTK ja Suomen Yrittäjät suosittelivat kyselyyn vastaamista.

Tutkimusryhmä kiittää hankkeen erittäin aktiivisen ja rakentavan ohjausryhmän jäseniä, hankkeen rahoittajaa sekä muita hanketta edistäneitä tahoja. Lisäksi esitämme erityisen kiitoksemme kaikille hankkeen kyselyyn vastanneille perustuotantotilojen, monialaisten tilojen ja maaseudun muiden pienyritysten omistajille.

Helsingissä, lokakuussa 2013

Tutkimusryhmän puolesta

Leena Rantamäki-Lahtinen

Hankkeen vastuullinen johtaja

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	7
<i>Luvun ovat kirjoittaneet: Leena Rantamäki-Lahtinen, Kari Mikko Vesala, Hannu T. Vesala, Janne Karttunen, Veli-Matti Tuure, Margit Närvä ja Matti Ryhänen</i>	
2 Aineiston keruu ja katoanalyysi	9
<i>Luvun ovat kirjoittanut: Hannu T. Vesala</i>	
2.1 Aineiston keruu	9
2.1.1 Kohderyhmä ja vastaajat.....	9
2.1.2 Kyselylomake, kyselyn toteutus ja palautuminen.....	10
2.2 Katoanalyysi.....	11
2.2.1 Seuranta-aineisto.....	11
2.2.2 Täydentävä otos	14
2.3 Yhteenvedo kato-analyysistä ja vuosien 2001, 2006 ja 2012 poikkileikkausaineistojen vertailu.....	16
3 Monialaisuus maatilan strategisena valintana	17
<i>Luvun ovat kirjoittaneet: Leena Rantamäki-Lahtinen, Margit Närvä ja Matti Ryhänen</i>	
3.1 Johdanto	17
3.2 Näkökulmia monialaisen maatilan johtamiseen.....	17
3.2.1 Monialaisuus strategisen johtamisen näkökulmasta.....	18
3.2.2 Monialaisuus resurssipohjaisen teorian näkökulmasta.....	18
3.3 Aineisto ja menetelmät.....	20
3.3.1 Aineisto	20
3.3.2 Menetelmät.....	21
3.3.3 Tulosten yleistettävyyden ja luotettavuus	21
3.4 Tulokset.....	22
3.4.1 Liiketoimintaosaaminen ja mahdollisuuksien näkeminen maaseudun yritysten kriittisinä voimavaroina.....	22
3.4.2 Tarkastelua monialaisten maatilojen onnistumisesta ja resursseista.....	25
3.4.3 Monialaisten maatilojen kehittyminen 2006–2012	30
3.5 Yhteenvedo ja johtopäätökset	34
4 Uuvuttaako yrittäjyyden vaatimus viljelijät?.....	38
<i>Luvun ovat kirjoittaneet: Kari Mikko Vesala ja Hannu T. Vesala</i>	
4.1 Johdanto: Viljelijöiden työhyvinvointi ja lisääntynyt yrittäjämäsyyden vaatimus	38
4.2 Teoreettinen tausta: yrittäjyyden vaatimus viljelijöiden sosiaali-psykologisen haasteena.....	38
4.3 Empiiriset tulokset: Viljelijöiden heikko työhyvinvointi ja sen yhteys yritystoimintaan ja yrittäjäidentiteetin vahvuuteen	40
4.4 Lopuksi.....	47
5 Työmäärän hallintakeinot, työhyvinvointi ja maatalousyrityksen menestyminen	50
<i>Luvun ovat kirjoittaneet: Janne Karttunen ja Veli-Matti Tuure</i>	
5.1 Johdanto ja tutkimusosion tavoitteet	50
5.2 Aineisto ja menetelmät.....	51
5.3 Tulokset.....	52
5.3.1 Työvoima ja työnjako maatalousyrityksissä	52
5.3.2 Työssä jaksaminen, koettu työkyky ja maatalousyrityksen menestyminen	54
5.4 Tuloksien tarkastelu ja johtopäätökset	56
Liitteet	61

1 Johdanto

Leena Rantamäki-Lahtinen, Kari Mikko Vesala, Hannu T. Vesala, Janne Karttunen, Veli-Matti Tuure, Margit Närvä ja Matti Ryhänen

Nopeasti muuttuva toimintaympäristö luo haasteita niin maatalojen kuin muiden maaseudulla toimivien yritysten toimintatapoihin, strategioihin ja menestymiseen. Jatkossa maaseutuun liittyvät muutokset tulevat olemaan vielä nykyistäkin voimakkaampia, epävarmuus tulee lisääntymään erityisesti ilmastonmuutoksen ja maataloustuotteiden maailmankaupan vapautumisen myötä (Niemi & Rikkinen 2010). Yhteiskunta asettaa maatalouden ekologiselle ja eettiselle kestävyydelle yhä suurempia vaatimuksia. Toisaalta aivan uusia mahdollisuuksia on avautunut: maaseudun tuotteille ja palveluille – kuten lähiruualle, bioenergialle, elämysmatkailulle ja green care -toiminnalle – on muodostunut kasvavaa uutta markkinavetoista kysyntää. Suomalaisilta maatalo- ja maaseutuyrityksiltä edellytetään tulevaisuudessa yhä parempaa kilpailukykyä ja tehokkuutta vastuullisella tavalla toteutettuna. Lisäksi yrittäjyyshäätävät korostuvat entistään sekä yksittäisen yrityksen että politiikkatason näkökulmasta. Menestyäkseen maaseudun yrittäjien on kyettävä tunnistamaan uudet mahdollisuudet ja heillä on oltava taitoa myös tarttua tarjoutuviin tilaisuuksiin. Yrittäjyyden edistäminen on myös monien maaseudun kehittämissuunnitelmien keskiössä (mm. YTR 2009).

Maaseutuyrittäjyyden kenttä on muuttunut. Aikaisempi tarkka raja maatalojen ja muiden yritysten välillä on kapenemassa. Perustuotantotilojen¹ määrä on Suomessa jo tällä hetkellä pienempi kuin ilman maataloustalouden rakennemuutoksesta. Maatalojen kokonaismäärä on pudonnut ja yksikkökoko kasvanut. Tämän suuntaisen kehityksen arvioidaan jatkuvan myös tulevaisuudessa. Rakennemuutos yksistään ei ratkaise maatalouden kannattavuusongelmia; se lisää haasteita niin yrittäjien liikkeenjohdollisen kehityksen kuin myös jaksamisen suhteen (Niemi & Rikkinen 2010). Ero maatalousyrittäjyyden ja muun yrittäjyyden välillä on hämärtyneessä myös yritystasolla. Monialaisten maatalojen, eli tilojen joilla harjoitetaan muuta yritystoimintaa, määrä ja osuus tiloista on kasvanut koko EU:n alueella (European Commission 2008). Tällä hetkellä monialaisuus on yleistä Pohjois- ja Länsi-Euroopassa; mm. Suomessa, Norjassa, Ranskassa ja Iso-Britanniassa on tilalukuun suhteutettuna paljon monialaisia maataloja (Niemi & Ahlstedt 2010).

Muuttuva ja menestyvä monialainen maatalo 2000–2013 tutkimushankkeessa tarkastelukohteena on monialaisen maatalon muodostama kokonaisuus, johon kuuluvat niin maatalotalous, muu yritystoiminta kuin viljelijäperhekin. Monialaisia maataloja tarkastellaan tässä tutkimuksesta eri näkökulmista soveltaen sosiaalipsykologian, liiketaloustieteen ja teknologiatutkimuksen lähestymistapoja. Tutkimushankkeen tarkoituksena on auttaa monialaisten maatalojen yrittäjiä johtamaan yritystään kokonaisuutena ja edistää näiden monialaisten maatalojen kilpailukykyä. Tuloksia voidaan hyödyntää maatalous- ja maaseutupolitiikan teossa. Hanke on jaettu kolmeen alaosiin, joiden yksityiskohtaiset tavoitteet ovat:

- 1) Selvittää, miten monialaisten maatalojen yrittäjät ovat onnistuneet maatalouden ja muun yritystoiminnan yhdistämisessä. Erityisesti tarkastellaan resurssien ja monialaisen maatalon kehittämisen yhteyttä (liiketaloustieteellinen näkökulma).
- 2) Selvittää, ennustavatko yrittäjät identiteettiä ja siihen liittyvät asenne- ja arvotekijät yritystoiminnan jatkumista ja kehityssuuntia sekä työhyvinvointia perusviljelijöiden ja monialaisten maataloyrittäjien joukossa (sosiaalipsykologinen näkökulma).
- 3) Selvittää maatalousyrityksen työmäärän hallintakeinojen, yrittäjän työssä jaksamisen sekä yrityksen menestymisen välistä yhteyttä (maatalousteknologinen/työtieteellinen näkökulma).

Tutkimushanke toteutettiin MTT taloustutkimuksen, Helsingin Yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen, TTS - Työtehoseuran ja Seinäjoen ammattikorkeakoulun maa- ja metsätalouden yksikön yhteistyönä. Hankkeesta on tullut useita julkaisuja ja artikkeleita. Tässä raportissa esitellään eräitä keskeisimpiä tuloksia kootusti.

¹ Perustuotantotila on maatalo, jolla harjoitetaan maa- ja metsätaloutta, monialainen maatalo on maatalo, jolla maa- ja metsätalouden lisäksi harjoitetaan jonkin muun toimialan yritystoimintaa.

Liiketaloustieteellisessä osiossa keskitytään monialaisten maatilojen tarkasteluun resurssipohjaisen teorian näkökulmasta, osion tuloksia esitellään tämän julkaisun luvussa 3. Sosiaalipsykologisessa osiossa tarkastellaan viljelijöiden yrittäjäidentiteettiä ja työhyvinvointia, osion tuloksia esitellään tarkemmin julkaisun luvussa 4. Työtieteellisessä osiossa selvitetään työmäärän hallintakeinojen, yrittäjän työssä jaksamisen sekä yrityksen menestymisen välistä yhteyttä. Näitä tuloksia esitellään luvussa 5. Lähtökohtana kaikissa osa-alueissa on vuonna 2001 ”Maatilasta maaseudun pienyritykseksi” hankkeen yhteydessä kerätty aineisto, jolle kerättiin seuranta-aineisto ”Muuttuva maaseutuyrittäjäyys” -hankkeen yhteydessä vuonna 2006. Jälkimmäistä täydennettiin lisätöksellä. Vuonna 2012 kerättiin jo kolmas seuranta-aineisto, jota myös täydennettiin lisätöksellä, ja samalla kolmas poikkileikkausaineisto. Aineisto kuvataan tarkemmin julkaisun luvussa 2.

Kirjallisuus

European Commission. 2008. Other gainful activities: pluriactivity and farm diversification in EU-27. Directorate G. Economic analysis, perspectives and evaluation G.2. Economic analysis of EU agriculture. LTB D(2008) 17488. 43 p. Saatavissa internetistä:
http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/markets/gainful/text_en.pdf

Niemi, J. & Ahlstedt, J. 2010. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2010. Helsinki: MTT Taloustutkimus. *Julkaisuja / MTT Taloustutkimus*.

Niemi, J. & Rikkinen, P. 2010. Maatalouspoliittisen toimintaympäristön ennakointi Miten käy kotimaisen elintarvikeketjun?

Rantamäki-Lahtinen, L., Vesala, H., Vesala, K., Ylätaalo, M., Karttunen, J. & Tuure, V-M. 2007: How to measure success in rural small business? In International council for small business 52nd world conference 13th-15th June. Conference proceedings (CD rom). Turku School of Economics 23 p. ISBN: 951-564-263-9.

YTR. 2009. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2009 - 2013: Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi.

2 Aineiston keruu ja katoanalyysi

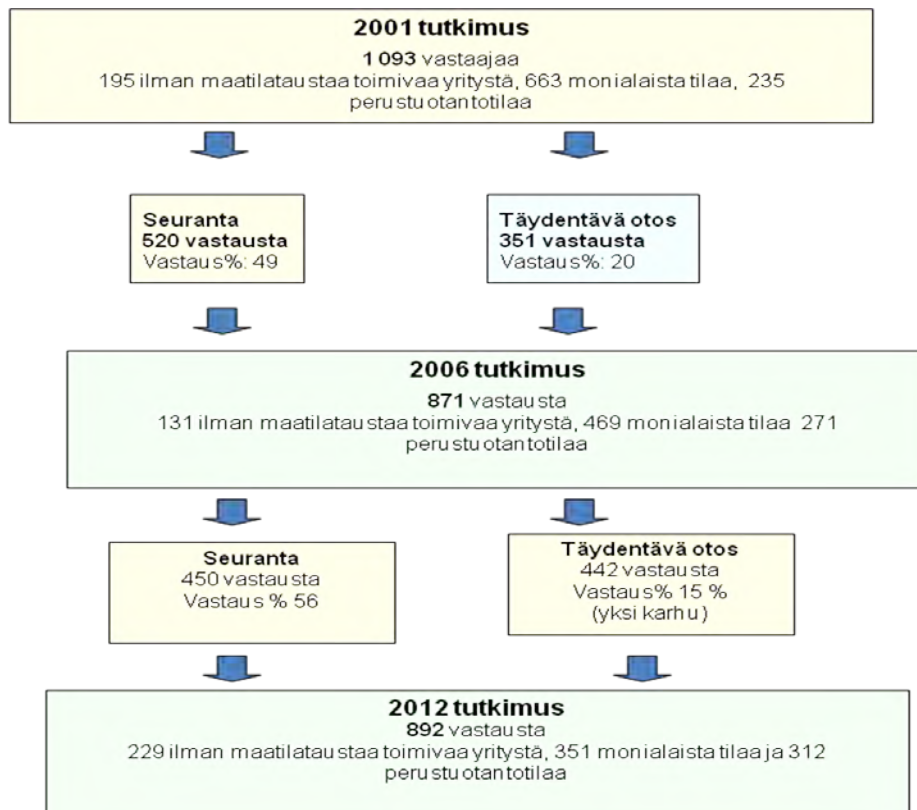
Hannu T. Vesala

2.1 Aineiston keruu

2.1.1 Kohderyhmä ja vastaajat

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat maaseutuyrittäjät ja havaintoyksikkönä yrittäjä ja hänen yritystoimintansa. Maaseuduksi määriteltiin kaikki ne postinumeroalueet, joissa väestötiheys oli alle 50 henkilöä / km². Yritystoiminnaksi määriteltiin sekä elinkeino- että maatalousverolain mukainen toiminta (alkutuotanto-, teollisuus-, kauppa- ja palvelualat). Maaseutuyrittäjät ryhmiteltiin kolmeen pääryhmään: perinteisiin maatalousyrittäjiin (viljelijät), monialaisiin maatalousyrittäjiin ja muihin maaseudun yrittäjiin, joilla ei ollut maatalouskytkentää.

Tutkimus on jatkoa vuosina 2000–2002 toteutetulle Maatilasta maaseudun pienyritykseksi – tutkimushankkeelle ja 2006–2008 toteutetulle Muuttuva maaseutuyrittäjyys – Monialaisten maatilojen, perusmaatilojen ja maaseudun muiden yritysten yrittäjyys ja resurssienhallinta 2000–2006 - hankkeelle. Tutkimuksen otos (kuvio 1) muodostui kahdesta erillisestä otoksesta, joissa kummassakin oli mainitut kolme pääryhmää edustettuina: vuoden 2006 tutkimukseen vastanneista (jatkossa: seurantaryhmä; n=805) ja täydentävästä otoksesta (n = 2967). Vuoden 2006 aineistossa oli vastaavasti seurantaryhmä (vuoden 2001 kyselyyn vastanneet, n=448) ja täydentävä otos (n=357). Vuoden 2012 tiedonkeruussa täydentävä otos sisälsi lisäksi n. 50 % ruotsinkielisiä maaseutuyrittäjiä (Taulukko 1).

Kuvio 1. Aineistonkeruuprosessi.

Taulukko 1. Täydentävän otoksen jakautuminen suomen- ja ruotsinkielisiin

Pääryhmä	Suomenkieliset		Ruotsinkieliset		Yhteensä	
	n	%	n	%	n	%
Yrittäjät	594	40	593	40	1187	40
Monialaiset	437	30	450	30	887	30
Viljelijät	443	30	450	30	893	30
<i>Yhteensä</i>	1 474	100	1 493	100	2 967	100

2.1.2 Kyselylomake, kyselyn toteutus ja palautuminen

Vuoden 2012 kyselylomakkeesta oli kolme erilaista versiota, yksi kullekin pääryhmälle (Liitteet 1 - 3, ks. myös Rantamäki-Lahtinen ym. 2008). Lomakkeiden pituus vaihteli 8 - 12 sivuun. Pääosa kysymyksistä oli samoja. Lomakkeista tehtiin myös ruotsinkielinen versio. Lomakkeen suunnittelussa hyödynnettiin vuosien 2001 ja 2006 tutkimuksissa käytettyjä lomakkeita, jonka kysymyksistä nykyisen tutkimuksen kannalta keskeiset kysymykset sisällytettiin uuteen lomakkeeseen mahdollisimman samanlaisina. Uudet kysymykset suunniteltiin tutkijaryhmässä.

Kysely toteutettiin postikyselynä keväällä 2012. Vastaajien motivoimiseksi kyselyn palauttaneiden kesken järjestettiin arvonta. Seurantaryhmällä lähetettiin yksi karhu, samoin täydentävän otoksen ruotsinkielisille vastaajille. Seurantaryhmässä lomakkeen palauttaneissa oli 76 sellaista henkilöä, jotka ilmoittivat lopettaneensa yritystoiminnan. Koska näistä henkilöistä on jo aiemmissa aineistoissa tietoja, lasketaan lopettaneet seurantaryhmässä mukaan lomakkeen palauttaneisiin

Täydentävässä otoksessa 3 henkilöä ilmoitti, etteivät he ole maaseutuyrittäjiä. Voidaan katsoa, että nämä henkilöt eivät kuulu vastaajajoukkoon, ja että heille ei olisi pitänyt lähettää lomaketta lainkaan. 34 henkilöä ilmoitti lopettaneensa (yksi ilmoitti lopettavansa 2015) yritystoiminnan. Näistä suurin osa palautti tyhjän lomakkeen (24 henkilöä). 8 henkilöä oli vastannut muutamaaan kysymykseen, lähinnä alkupään taustatietoihin, mutta muutoin palauttanut tyhjän lomakkeen. Kaksi henkilöä oli täyttänyt koko lomakkeen (toinen ilmoitti lopettaneensa / lopettavansa 2012 ja toinen 2015). Näin ollen otoksesta poistettiin 3 henkilöä jotka eivät ole maaseutuyrittäjiä sekä ne 32 henkilöä, jotka ovat lopettaneet yritystoiminnan eivätkä ole täyttäneet lomaketta. Täydentävän otoksen lopullinen koko (potentiaalisten vastaajien määrä) oli 2 932.

Palautuneet lomakkeet

Kaikkiaan lomakkeita palautui 922 kpl (24,7 %). Seurantaryhmässä palautusprosentti oli huomattavasti korkeampi (56,9 %, n = 458) kuin täydentävässä otoksessa (15,8 %, n = 464). Puuttuvien tietojen tarkastelussa kuitenkin havaittiin, että osa lomakkeista oli palautunut kokonaan tai lähes kokonaan tyhjinä: 15 henkilöä palautti kokonaan tyhjän lomakkeen. Näiden lisäksi 11 henkilöä on vastannut alle 10 %:iin kysymyksistä, lähinnä muutamaiin lomakkeen alkupään tietoihin; ja 4 henkilöä alle 20 % kysymyksistä (siis korkeintaan joka viidenteen). Nämä 30 tapusta luetaan kato-analyysissä ei-palautuneiksi. Näin ollen lopullinen palautuneiden lomakkeiden määrä on koko aineistossa 892 (23,9 %), kun mukaan luetaan lopettaneet seurantaryhmästä (Taulukko 2).

Taulukko 2. Hyväksytyjen lomakkeiden lukumäärä ja prosentuaalinen osuus otoksesta pääryhmittäin seurantaryhmässä ja täydentävässä otoksessa.

Seurantaryhmä	Yrittäjät		Monialaiset		Viljelijät		Yhteensä	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Seurantaryhmä	68	50,4 %	223	55,9 %	159	58,7 %	450	55,9 %
Täydentävä otos	161	13,7 %	128	14,5 %	153	17,5 %	442	15,1 %
<i>Yhteensä</i>	229	17,4 %	351	27,4 %	312	27,3 %	892	23,9 %

2.2 Katoanalyysi

Katoanalyysi tehtiin erikseen seuranta-aineistolle ja täydentävän otoksen aineistolle.

2.2.1 Seuranta-aineisto

Käytettävissä olevat tiedot:

Käytettävissä ovat edellisen (vuoden 2006) tutkimuksen tiedot. Tarkastelu tehdään seuraavien muuttujien suhteen: Maantieteellinen sijainti (lääni), yrittäjän ikä, sukupuoli, peruskoulutus, yritystoimintaan liittyvät muuttujat: henkilötyövuodet vuonna 2006; liikevaihto vuonna 2006, peltopinta-ala (viljelijät ja monialaiset; tieto saatu otoksen poiminnan yhteydessä) tuotantosuunta, toimiala, ulkopuolisen työssäkäynnin %-osuus perheen nettotuloista.

Maantieteellinen jakauma

Taulukossa 3 on kuvattu palautusprosentit lääneittäin sekä vuoden 2006 aineiston ja vuonna 2012 palautuneiden läänien mukaiset jakaumat. Palautusprosentit olivat Länsi- ja Itä-Suomen lääneissä muita korkeammat, lähes 60 %. Palautumisessa ei kuitenkaan havaittu tilastollisesti merkitsevää eroa läänien välillä (khiin neliö =6.3, df: 4, ns.), eikä myöskään testattaessa erikseen kunkin pääryhmän sisällä. Palautuneiden joukossa läänien mukainen jakauma vastasi erittäin hyvin vuoden 2006 aineiston jakaumaa.

Taulukko 3. Seuranta-aineisto: Palautusprosentit lääneittäin sekä alkuperäisen aineiston ja palautuneiden läänien mukainen jakauma.

Lääni	Palautusprosentti v. 2012	v. 2006 jakauma		v. 2012 jakauma	
1 = Etelä-Suomi	50,6 %	154	19,1 %	78	17,3 %
2 = Länsi-Suomi	59,2 %	402	49,9 %	238	52,9 %
3 = Itä-Suomi	58,5 %	130	16,1 %	76	16,9 %
4 = Oulu	48,8 %	84	10,4 %	41	9,1 %
5 = Lappi	48,6 %	35	4,3 %	17	3,8 %
Yhteensä	55,9 %	805	100 %	450	100 %

Yrittäjän ikä, sukupuoli ja peruskoulutus

Palautuminen ei ollut tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä vastaajien ikään, sukupuoleen tai peruskoulutukseen. Vuoden 2006 mukaisissa ikäryhmissä palautusprosentit vaihtelivat 52:sta 59:ään. Lomakkeen palauttaneilla iän keskiarvo (ikä vuonna 2006) oli 50,4 vuotta ja palauttamatta jättäneillä 49,6 vuotta. Myöskään pääryhmittäin tarkasteltuna iällä ei ollut yhteyttä palautumiseen. Palautumisessa ei ollut eroja miesten ja naisten välillä; eikä eroja havaittu myöskään pääryhmien sisällä.

Taulukko 4. Seurantaryhmä: Palautusprosentit ikäryhmittäin sekä vuoden 2006 aineiston ja vuonna 2012 palautuneiden iän mukaiset jakaumat.

Ikäryhmä	Palautusprosentti	v. 2006		v. 2012	
20-45 vuotta	52,8	248	31,4 %	131	29,6 %
46-55 vuotta	56,2	306	38,7 %	306	38,7 %
56 vuotta tai enemmän	58,6	237	30,0 %	139	31,4 %
Yhteensä	55,9	791	100 %	442	100 %
län keskiarvo		48,4 vuotta		50,4 vuotta	
Keskihajonta		9,3 vuotta		9,6 vuotta	

khiin neliö = 1.69, df:2, ns. Keskiarvojen välinen ero: F=1.17 df1/789, ns.

Taulukko 5. Seurantaryhmä: Palautusprosentit peruskoulutuksen mukaisissa ryhmissä sekä vuoden 2006 aineiston ja vuonna 2012 palautuneiden peruskoulutuksen jakaumat.

Peruskoulutus	Palautusprosentti	v. 2001		v. 2006	
Kansakoulu/ peruskoulu	53,6	453	57,8 %	243	55,2 %
Keskikoulu	58,2	158	20,2 %	92	20,9 %
Ylioppilas	60,7	173	22,1 %	105	23,9 %
Yhteensä	56,1	784	100 %	440	100 %

Henkilötyövuodet ja liikevaihto vuonna 2006

Palautuminen ei ollut yhteydessä henkilötyövuosien määrään.

Taulukko 6. Seurantaryhmä: Palautusprosentit yritystoiminnan vuoden 2006 henkilötyövuosien mukaisissa ryhmissä sekä vuoden 2006 aineiston ja vuonna 2012 palautuneiden jakaumat.

Henkilötyövuodet vuonna 2006	Palautusprosentti	v. 2006		v. 2012	
0-1	54,7	181	25,8 %	99	25,4 %
1-2	58,1	229	32,6 %	133	34,2 %
2-5	58,5	205	29,2 %	120	30,8 %
5 tai enemmän	42,5	87	12,4 %	37	9,5 %
Yhteensä	55,4	702	100 %	389	100 %

Khiin neliö: 7.4; df: 3, ns.

Palautuminen ei ollut tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä liikevaihtoon vuonna 2006; ei myöskään pääryhmittäin tarkasteltuna.

Taulukko 7. Seurantaryhmä: Palautusprosentit yritystoiminnan vuoden 2006 liikevaihdon mukaisissa ryhmissä sekä vuoden 2006 aineiston ja vuonna 2012 palautuneiden liikevaihdon jakaumat.

Liikevaihto vuonna 2006	Palautusprosentti	v. 2006		v. 2012	
alle 100 000 mk	59,3	344	48,1 %	204	50,9 %
100 000 – 249 000 mk	56,3	208	29,1 %	117	29,2 %
249 000 – 499 000 mk	51,1	92	12,9 %	47	11,7 %
500 000 – 999 000 mk	52,4	42	5,9 %	22	5,5 %
yli 1 milj. mk	37,9	29	4,1 %	11	2,7 %
Yhteensä	56,1	715	100 %	401	100 %

Khiin neliö: 6.5; df: 4, ns.

Peltopinta-ala ja tuotantosuunta 2006

Palautuminen ei ollut yhteydessä monialaisilla ja viljelijöillä peltopinta-alaan. Myöskään metsäpinta-alalla ei ollut yhteyttä palautumiseen. Kummassakaan ryhmässä ei lomakkeen palautumisessa ollut eroja myöskään tuotantosuunnan mukaisten ryhmien välillä (Taulukko 8a ja 8b).

Taulukko 8a. Monialaiset: palautusprosentit tuotantosuunnan mukaisissa ryhmissä sekä vuoden 2006 aineiston ja 2012 vastanneiden tuotantosuunnan mukaiset jakaumat.

Monialaiset					
Tuotantosuunta	Palautus %	v. 2006		v. 2012	
1= Maito	58,7	75	19,4 %	44	20, %
2= Liha	57,0	79	20,4 %	45	20,5 %
3= Vilja	55,8	233	60,2 %	130	59,4 %
Yhteensä	56,6	387	100 %	219	100 %

Khiin neliö: 0,2, df: 2, ns.

Taulukko 8b. Viljelijät: palautusprosentit tuotantosuunnan mukaisissa ryhmissä sekä vuoden 2006 aineiston ja 2012 vastanneiden tuotantosuunnan mukaiset jakaumat.

Viljelijät					
Tuotantosuunta	Palautus %	v. 2006		v. 2012	
1 = Maito	54,8	104	38,5 %	57	35,8 %
2 = Liha	62,3	53	19,6 %	33	20,8 %
3 = Vilja	61,1	113	41,9 %	69	43,4 %
Yhteensä	58,9	270	100 %	159	100 %

Khiin neliö: 1,2, df: 2, ns.

Yrittäjien ja monialaisten toimiala

Kummassakaan ryhmässä toimialalla ei ollut yhteyttä lomakkeiden palautumiseen. Palautuneiden joukossa toimialan mukainen jakauma vastasi hyvin alkuperäisen otoksen jakaumaa.

Taulukko 9a. Yrittäjät: palautusprosentit toimialan (v. 2006) mukaisissa ryhmissä sekä vuoden 2006 aineiston ja 2012 vastanneiden toimialan mukaiset jakaumat.

Yrittäjät					
Toimiala	Palautus %	v. 2006		v. 2012	
1= Alkutuotanto					
2= Teollisuus	41,5	41	30,4 %	17	25,0 %
3= Kauppa	45,2	31	23,0 %	14	20,6 %
4 = Palvelut	58,7	63	46,7 %	37	54,4 %
Yhteensä	50,4	135	100 %	68	100 %

Khiin neliö: 3.4, df: 2, ns.

Taulukko 9b. Monialaiset: palautusprosentit toimialan mukaisissa ryhmissä sekä vuoden 2006 aineiston ja 2012 vastanneiden toimialan mukaiset jakaumat.

Toimiala	Palautus %	Monialaiset			
		v. 2006		v. 2012	
1= Alkutuotanto	58,3	48	12,3 %	28	12,7 %
2= Teollisuus	56,2	130	33,4 %	73	33,2 %
3= Kauppa	57,1	35	9,0 %	20	9,1 %
4 = Palvelut	56,3	176	45,2 %	99	45,0 %
Yhteensä	56,6	389	100 %	220	100 %

Khiin neliö: 0,1, df: 3, ns.

2.2.2 Täydentävä otos

Henkilöstön suuruusluokka / Vuosityömäärä

Monialaisilta ja viljelijöiltä käytettävissä on vuosityömäärä, joka on jatkuva muuttuja ja kuvaa työtuntien määrää vuodessa. MTT:n lomakkeen mukaan 8t/pv, 5 pv/viikko tekee 1 800 tuntia vuodessa, eli yhden henkilötyövuoden. Yrittäjillä käytettävissä on kaksi muuttujaa, henkilötyövuodet ja edellisestä luokitettu versio henkilöstön suuruusluokka (oletetaan että henkilöstön määrä-muuttujassa yksikkönä on henkilötyövuosi). Tehdään näistä uusi luokitettu muuttuja, joka on yhtenevä kaikille pääryhmille.

Lomakkeiden palautumisessa ei ollut eroja henkilötyövuosien mukaisten ryhmien välillä, ja palautuneiden jakauma vastaa hyvin otoksen jakaumaa.

Taulukko 10. palautusprosentit henkilötyövuosien mukaisissa ryhmissä sekä otoksen ja vastanneiden henkilötyövuosien mukaiset jakaumat.

Henkilötyövuodet	Palautus %	Otos		Palautuneet	
Alle 1	15,7	1 303	44,5 %	204	46,2 %
1-2	13,9	884	30,2 %	123	27,8 %
2-5	15,5	593	20,2 %	92	20,8 %
Yli 5	15,2	151	5,2 %	23	5,2 %
Yhteensä	15,1	2 931	100 %	442	100 %

Khiin neliö: 1,22, df: 3, ns.

Monialaisten ja viljelijöiden tuotantosuunta ja peltoala

Kummassakaan ryhmässä ei lomakkeen palautumisessa ollut eroja tuotantosuunnan mukaisten ryhmien välillä (Taulukko 11a ja b). Myöskään pelto- tai metsäpinta-alalla ei ollut yhteyttä lomakkeiden palautumiseen; eli palautuneiden ryhmissä jakaumat ovat vastaavat kuin otoksessa.

Taulukko 11a. Monialaiset: palautusprosentit tuotantosuunnan mukaisissa ryhmissä sekä otoksen ja vastanneiden tuotantosuunnan mukaiset jakaumat.

Tuotantosuunta	Palautus %	Otos		Palautuneet	
1= Maito	15,4	65	7,4 %	10	7,8 %
2= Liha	14,5	179	20,3 %	26	20,3 %
3= Vilja	14,5	636	72,3 %	128	71,9 %
Yhteensä	14,5	880	100 %	128	100 %

Khiin neliö: 0,0, df: 2, ns.

Taulukko 11b. Viljelijät: palautusprosentit tuotantosuunnan mukaisissa ryhmissä sekä otoksen ja vastanneiden tuotantosuunnan mukaiset jakaumat.

Tuotantosuunta	Palautus %	Otos		Palautuneet	
1= Maito	17,6	148	17,0 %	26	17,0 %
2= Liha	12,7	118	13,5 %	15	9,8 %
3= Vilja	18,5	607	69,5 %	112	73,2 %
Yhteensä	17,5	873	100 %	153	100 %

Khiin neliö: 2,3, df: 2, ns.

Yrittäjien ja monialaisten toimiala ja liikevaihto

Toimialalla ei ollut yhteyttä lomakkeiden palautumiseen. Palautuneiden joukossa toimialan mukainen jakauma vastasi hyvin alkuperäisen otoksen jakaumaa (Taulukko 12a ja b). Palautuminen ei ollut myöskään yhteydessä liikevaihtoon.

Taulukko 12a. Yrittäjät: palautusprosentit toimialan mukaisissa ryhmissä sekä otoksen ja vastanneiden toimialan mukaiset jakaumat.

Toimiala	Palautus%	Otos		Palautuneet	
1= Alkutuotanto	12,1	33	2,8 %	4	2,5 %
2= Teollisuus	11,8	355	30,1 %	42	26,1 %
3= Kauppa	16,1	233	18,9 %	36	22,4 %
4 = Palvelut	13,9	569	48,2 %	79	49,1 %
Yhteensä	13,7	1 179	100 %	161	100 %

Khiin neliö: 2,3, df: 2, ns.

Taulukko 12b. Monialaiset: palautusprosentit toimialan mukaisissa ryhmissä sekä otoksen ja vastanneiden toimialan mukaiset jakaumat.

Toimiala	Palautus %	Otos		Palautuneet	
1= Alkutuotanto	19,7	66	7,5 %	13	10,2 %
2= Teollisuus	15,8	146	16,6 %	23	18,0 %
3= Kauppa	13,2	38	4,3 %	5	3,9 %
4 = Palvelut	13,8	630	71,6 %	87	68,0 %
Yhteensä	14,5	880	100 %	128	100 %

Khiin neliö: 1.9, df: 3, ns.

Maantieteellinen sijainti

Maantieteellistä sijaintia kuvaavana muuttujana käytettiin suuraluejakoa (poikkeaa hieman aikaisemmasta läänijaosta). Palautuminen ei ollut yhteydessä suuraluejakoon.

Taulukko 13. Täydentävä otos: Palautusprosentit suuralueittain sekä otoksen ja palautuneiden jakaumat.

Suuralue	Palautus %	Otos		Palautuneet	
1 = Etelä-Suomi	14,3	1 018	34,7 %	146	33,0 %
2 = Länsi-Suomi	16,3	1 254	42,8 %	205	46,4 %
3 = Itä-Suomi	13,0	254	8,7 %	33	7,5 %
4 = Pohjois-Suomi	13,5	252	8,6 %	34	7,7 %
5 = Ahvenanmaa	15,6	154	5,3 %	24	5,4 %
Yhteensä	15,1	2 932	100 %	442	100 %

Khiin neliö: 3.4, df: 4, ns.

2.3 Yhteenveto kato-analyysistä ja vuosien 2001, 2006 ja 2012 poikkeausaineistojen vertailu

Seuranta-aineistossa palautusprosentti oli kaikkiaan varsin korkea. Palautumisen ei havaittu oleva yhteydessä mihinkään tarkastelluista muuttujista. Siten seuranta-aineistossa ei kato ole aiheuttanut mitään vioutumaa, vaan uusi aineisto edustaa varsin hyvin edellistä, vuonna 2006 kerättyä aineistoa.

Täydentävässä otoksessa palautusprosentti jäi kaikkiaan erittäin alhaiseksi. Ruotsinkielisten palautusprosentti oli suomenkielisiä korkeampi, mikä selittyy sillä, että ruotsinkielisille lähetettiin karhu, kun taas suomenkielisille ei. Lisäksi koko aineistossa viljelijöiden palautusprosentti oli hieman muita korkeampi. Muilta osin palautuminen ei ollut yhteydessä tarkasteltuihin muuttujiin. Näin ollen aineisto vastaa erittäin hyvin alkuperäistä otosta eikä kato aiheuttanut mitään vinoumaa.

Yritystoiminnan kokonaan lopettaneet eivät ole mukana vuoden 2006 ja 2012 aineistoissa. Vertailussa ei tehty tilastollisia testejä.

Yhteenveto:

- Pääryhmien väliset erot ovat tasoittuneet. Vuoden 2001 tutkimuksessa monialaiset maatilayrittäjät olivat erityisen kiinnostuksen kohteena, ja otokseen poimittiin huomattavasti suurempi määrä monialaisia kuin viljelijöitä ja yrittäjiä. Vuosien 2006 ja 2012 täydentäviin aineistoihin on poimittu suunnilleen sama määrä jokaista pääryhmää.
- Maantieteellinen jakauma on aineistoissa melko samankaltainen, tosin muutos läänijaosta suuraluejakoon tekee vertailusta hankalaa. Ahvenanmaa ei aikaisemmissa aineistoissa ollut mukana.
- Toimiala: teollisuudessa toimivien osuus on pienentynyt ja palveluissa toimivien osuus lisääntynyt (siirryttäessä vuoden 2001 aineistosta vuosien 2006 ja 2012 aineistoihin).
- Maatalouden tuotantosuunnan mukainen jakauma aineistoissa on hyvin samankaltainen; maito- ja lihatilojen osuus näyttäisi hieman pienentyneen ja viljatilojen hieman kasvaneen.
- Vuoden 2012 aineiston yrittäjät ovat iäkkäämpiä ja toimineet pidempään yrittäjinä kuin vuoden 2001 aineistossa; tämä selittyy seurantaryhmien mukanaololla. Esim. vuonna 2001 vastanneet ovat vuonna 2012 kymmenen vuotta iäkkäämpiä, eli tässä ryhmässä ei ole mahdollista olla kaikkein nuorimpaan ikäryhmään kuuluvia henkilöitä.
- Vastaajien sukupuolijakauma on suunnilleen sama.
- Peruskoulutuksen mukaiset jakaumat ovat aineistoissa melko samankaltaiset.

3 Monialaisuus maatalan strategisena valintana

Leena Rantamäki-Lahtinen, Margit Närvä ja Matti Ryhänen

3.1 Johdanto

Suomessa oli vuonna 2010 lähes 320 000 yritystä. Näistä pääosa (91,1 %) oli pieniä, alle 50 henkeä työllistäviä yrityksiä (Tilastokeskus 2011). Maaseudulla toimi runsaat 140 300 pienyritystä, joista 32 % oli perustiloja, 14 % monialaisia maatiloja ja 53 % muita maaseudulla sijaitsevia pienyrityksiä (Rantamäki-Lahtinen 2013).² Maatilojen monialaisuuden merkitys osana maatilataloutta ja maaseudun yrittäjyyttä on kasvanut. Monialaisten maatilojen määrä kasvoi vuosina 2000–2007, vaikka samaan aikaan maatilojen kokonaismäärä väheni. Vuonna 2010 monialaisten maatilojen määrä tasaantui vajaaseen 20 000. (Rantamäki-Lahtinen 2002, 2004, 2013.) Muutosta on tapahtunut myös tilajoukon sisällä. Vuoden 2003 rakennetutkimuksen otoksessa muuta yritystoimintaa harjoittavista tiloista vajaa kolmannes oli aloittanut muun yritystoiminnan vuoden 2000 jälkeen. Toisaalta vuonna 2000 muuta yritystoimintaa harjoittaneista tiloista noin joka neljäs oli lopettanut sen harjoittamisen (Tike 2004). Monialaisia maatiloja on kaikenkokoisia, mutta erityisen yleistä se on isoilla kasvinviljelytiloilla ja erikoiskasvintuotantoa harjoittavilla tiloilla (Tike 2011, European Commission 2008). Koska merkittävä osa tiloista on monialaisia ja maatilojen toimintaympäristö muuttuu, suomalaisen elintarviketuotannon näkökulmasta ei ole yhdentekevää, millaista maataloutta monialaisilla tiloilla harjoitetaan nyt ja tulevaisuudessa.

Monialaisten maatilojen yrittäjät tekevät erilaisia strategiavalintoja, osa jatkaa monialaisena, osa luopuu maataloudesta ja osa muusta yritystoiminnasta. Rantamäki-Lahtisen (2002) tutkimuksen mukaan, monialaisilla tiloilla panostetaan ja investoidaan maatalouteen samalla tavoin kuin perustuotantotiloilla ja suomalaiset maatalousyrittäjät ovat olleet hyvin sitoutuneita jatkamaan niin maataloutta kuin muutakin yritystoimintaa (Rantamäki-Lahtinen 2002). Toisaalta Lassilan (2005) mukaan matkailutiloilla harjoitetun maatalouden rooli oli pienentynyt. Laadullisissa tutkimuksissa on saatu viitteitä, että muun yritystoiminnan toimiala vaikuttaa maatalan kehittämiseen (Torkko 2006). Vuosina 2006–2008 toteutetun Muuttuva maaseutuyrittäjyys – hankkeen seuranta-aineistossa olleista vuoden 2001 monialaisista tiloista kuusi prosenttia oli erikoistunut muuhun yritystoimintaan ja lopettanut maataloustuotannon ja kahdeksan prosenttia oli lopettanut muun yritystoiminnan harjoittamisen. Toisaalta osa vuoden 2001 perustuotantotiloista oli monialaistanut toimintaansa (Rantamäki-Lahtinen ym. 2008). Määrällistä tietoa ei ole olemassa monialaisten maatilojen maatalouden muutoksista tilatasolla.

Tämän artikkelin tavoitteena on selvittää liikkeenjohdon näkökulmasta, miten monialaisten maatilojen yrittäjät ovat onnistuneet maatalouden ja muun yritystoiminnan yhdistämisessä. Erityisesti tarkastellaan resurssien ja monialaisen maatalan kehittymisen yhteyttä.

3.2 Näkökulmia monialaisen maatalan johtamiseen

Monialaisen maatalan johtaminen on haastavaa. Yksi keskeisimpiä ongelmia johtamisen näkökulmasta on rajallisten voimavarojen kohdentaminen siten, että yrityskokonaisuus toimii parhaalla mahdollisella tavalla. Aikaisempien tutkimusten mukaan suurella osalla monialaisista maatiloista on ongelmia ylihajauttamisen³ suhteen (Rantamäki-Lahtinen 2004, 2009, Torkko 2006). Erityisesti työvoima ja perheen osaaminen eivät riitä kaikille yrityksen osa-alueille, jolloin kokonaisuus kärsii.

² Maaseudulla sijaitsevat yritykset voidaan jakaa kolmeen ryhmään; 1) perustuotantotilat (harjoittavat maa- ja metsätaloutta), 2) monialaiset maatilat (harjoittavat perinteisen maa- ja metsätalouden lisäksi myös jotain muuta yritystoimintaa) ja 3) muut maaseutuyritykset (sijaitsevat maaseudulla, ei maatilakäytäntää) (Rantamäki-Lahtinen 2013)

³ Ylihajauttaminen (over-diversification) tarkoittaa tilannetta, jossa monialaisen maatalan voimavarat pirstaloituvat liian laajalle alueelle, mikä johtaa toiminnan kannattavuuden heikkenemiseen (Rantamäki-Lahtinen 2009).

3.2.1 Monialaisuus strategisen johtamisen näkökulmasta

Strategisella suunnittelulla tarkoitetaan pitkän tähtäimen suunnittelua, jolla pyritään saavuttamaan yrityksen tavoitteet (Ansoff 1987, Kay ym. 2008). Strategia voidaan määritellä myös linkiksi yrityksen ja sen ympäristön välille (Heene 1999, Forsman 2004). Strategian suunnittelu voidaan jakaa kolmelle tasolle: yritystason strategia, liiketoimintatason strategia ja toimintotason strategia (esim. Hofer & Schendel 1978, Bamberger & Bonacker 1994). *Yrityksen tasolla strateginen* suunnittelu koskee koko yritystä, ja siinä määritellään toiminnan laajuus, missä liiketoiminnoissa ollaan mukana ja miten resurssit jaetaan eri liiketoiminnoille. Liiketoimintatasolla (*käytetään myös nimitystä kilpailustrategia*) suunnitellaan yrityksen asemointia suhteessa kilpailijoihin, esimerkiksi päätöstä ja suunnitelmaa siitä, pyrkiikö yritys erilaistamaan toimintaansa ja hakemaan kilpailuetua sitä kautta, vai onko tavoitteena pyrkiä hakemaan hintakilpailuetua. Toimintatason strategisessa suunnittelussa keskitytään tiettyyn rajattuun osa-alueeseen, kuten esimerkiksi markkinointiin. Valtaosa strategisen johtamisen tutkimuksesta liittyy suuryritysten johtamiseen. Kuitenkin kaikissa yrityksissä voidaan toteuttaa erityyppistä strategista suunnittelua. Forsmanin (2004) mukaan edellä mainittuja strategisen johtamisen tasoja sovelletaan pienyrityksissä, vaikka suunnittelua ei välttämättä tehdä muodollisesti. Torkon (2006) mukaan monialaisten maatilojen yrittäjät eivät osanneet kysyttäessä ilmaista yrityksensä strategiaa ja mitään virallisia strategian suunnitteluprosesseja ei ollut, mutta yrityksillä oli kuitenkin tunnistettavissa selkeitäkin strategioita.

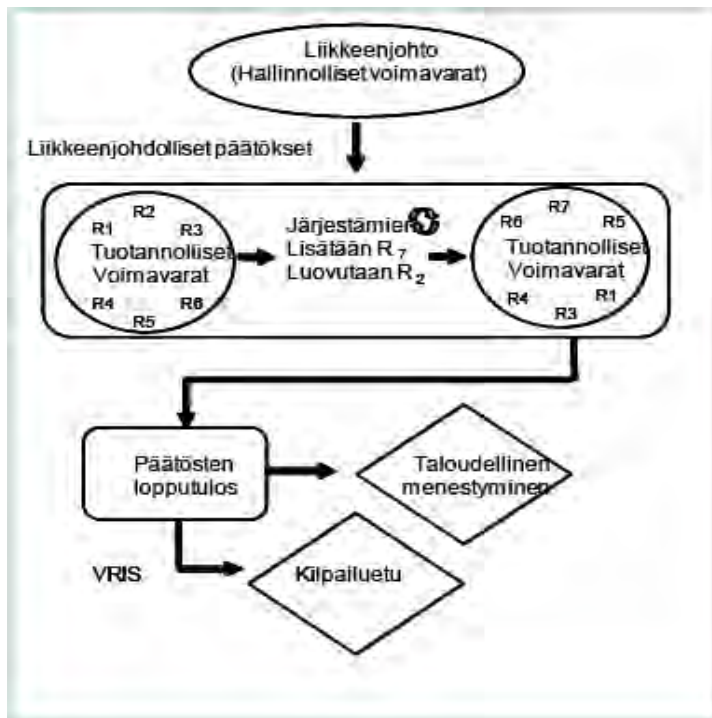
Monialaisuus on yritystason strateginen päätös. Yrittäjän on mietittävä maatalouden ja muun yritystoiminnan osalta, missä liiketoiminta-alueissa on mukana. Uusien liiketoiminta-alueiden sisällyttäminen yrityksen toimintaan sitoo yrittäjäperheen aikaa ja muita voimavaroja pois alkuperäisestä toiminnasta ja tuo uudenlaisia riskejä. Hajauttamalla pyritään hakemaan erilaisia etuja; esimerkiksi kasvua, turvallisuutta, lisäarvoa omille tuotteille, tai parantamaan vajakäytössä olleiden resurssien käyttöä (Rantamäki-Lahtinen 2004). Pienyrityksissä hajauttamiselle on myös muita, ei-taloudellisia syitä, kuten toiminnan laadun ja mielekkyyden parantaminen tai halu toteuttaa omia ideoita.

3.2.2 Monialaisuus resurssipohjaisen teorian näkökulmasta

Resurssipohjainen lähestymistapa (*resource-based theory*) tarkastelee yrityksen sisäisiä tekijöitä, nähdessä yrityksen kokoelmana erilaisia voimavaroja eli resursseja (Penrose 1995). Resurssiperusteisessa tarkastelussa yhdistyvät liikkeenjohdon ja taloustieteen näkökulmat, ja sen avulla voidaan selittää resurssi- tai yritystason eroja menestymisessä (Peteraf & Barney 2003). Yrityksen resursseilla ja pysyvällä kilpailuedulla uskotaan olevan yhteys (Barney 1991). Barney (1986) mukaan tavoiteltaessa normaalia parempaa taloudellista suorituskykyä, tulee strategisten valintojen perustua enemmänkin yrityksen ainutlaatuisien taitojen ja kyvykkyyksien arviointiin kuin kilpailuympäristön analysointiin. Myös Wernerfeltin (1984) mukaan yrityksen voimavarat ja tuotteet ovat saman kolikon eri puolia. Lähes kaikkien tuotteiden/palvelujen tuottamiseen tarvitaan useita resursseja, ja toisaalta useimpia voimavaroja voidaan käyttää useiden erilaisten lopputuotteiden valmistamiseen. Yritys voi siis etsiä uusia kilpailuetuja ja menestystä käyttämällä olemassa olevia voimavaroja uusilla tavoilla ja kehittämällä uusia tuotteita ja palveluja (Coates & McDermott 2002). Resurssiperustaisen lähestymistavan mukaan samalla toimialalla toimivat yritykset ovat heterogeenissa strategisilta resursseiltaan ja resurssit eivät ole täysin siirrettäviä, joten heterogeenisyys voi olla pitkäkestoista (Barney 1991, 2001).

Kirjallisuudessa on jaoteltu resursseja monin eri tavoin (esim. Barney 1991, Hall 1992). Yksi tapa jaotella resursseja on aineettomat ja aineelliset resurssit. Resurssiperustaisessa lähestymistavassa tarkastellaan erityisesti resursseja, jotka tuovat pysyvää kilpailuetua (Rangone 1999). Pysyvää kilpailuetua tuoville resursseille on esitetty erilaisia kriteereitä. Esimerkiksi Barney (1991) esittää, että resurssia tulee arvioida neljällä eri kriteerillä: arvo, harvinaisuus, jäljitettävyyden ja korvattavuus. Kirjallisuudessa on käyty keskustelua siitä, mitkä resurssit ovat tärkeitä menestymisen kannalta. Aikaisempien tutkimusten ja kirjallisuuden mukaan pienyrityksissä tietyt aineettomat ei-jäljiteltävissä olevat voimavarat kuten yrittäjän tai yrittäjien liikkeenjohdollinen osaaminen, verkostot ja yrittäjäominaisuudet voivat olla keskeisiä kriittisiä resursseja yritykset kannattavuuden tai kilpailuedun saavuttamisen näkökulmasta. (esim. Forsman 2004.)

Perry ym. (2005) linkittää johtamisen ja voimavarat. He jaottelevat voimavarat ”hallinnollisiin” eli liikkeenjohtoon liittyviin ja ”tuotannollisiin” (Kuvio 1). Liikkeenjohdolliset voimavarat ovat keskeisessä roolissa muiden ”tuotannollisten” resurssien johtamisen kautta. Mallissa oleellista on, että voimavarat eivät ole staattisia. Yrittäjä voi hankkia niitä tarvittaessa lisää, tai luopua tarpeettomista. Olennaista yrityksen taloudellisen menestymisen ja/tai kilpailuedun saamisessa on onnistuminen liikkeenjohdollisessa päätöksenteossa. Menestyvällä yrittäjällä ja muilla yrityksen päätöksentekijöillä on oltava näkemystä ja kykyä nähdä, kuinka yritystä voi parhaiten kehittää tuotannollisia voimavaroja uudelleen järjestämällä. Tämä tuo myös osaltaan uuden näkökulman monialaisten maatilojen johtamiseen.

Kuvio 1. Perryn ym. (2005) teoreettinen malli.

Resurssipohjainen teorian (RBT) avulla monialaisuutta voidaan ymmärtää ja jäsentää. Keskiössä ovat yrityksen sisäiset tekijät. Berghin (2005) mukaan resurssipohjaista teoriaa voidaan soveltaa hajauttamisstrategian tarkasteluun eri tavoin:

1. RBT selittää kasvun rajoituksia. Teorian mukaan yrityksen inhimilliset ja fyysiset voimavarat rajoittavat sitä, minkälaisille markkinoille se voi pyrkiä.
2. RBT voi selittää miksi yritykset ylipäätään hajauttavat toimintaansa, esimerkiksi käyttämättömän kapasiteetin hyödyntäminen voi olla syynä hajauttamiseen.
3. RBT voi tarjota periaatteita mihin suuntaan yrityksen kannattaa hajauttaa toimintojaan
4. RBT voi tarjota selityksen yrityksen menestymisen ja hajauttamisstrategian välillä. Erityisesti teorian avulla voi pyrkiä selittämään voimavarojen ja erityyppisten hajauttamistapojen (mm. vertikaalinen ja horisontaalinen integraatio) menestymisen välistä yhteyttä
5. RBT selittää suhteita yritysryppäiden tasolla, ja sitä miten nämä linkitykset vaikuttavat taloudelliseen menestymiseen.
6. RBT voi tuoda uusia näkökulmia hajauttamisstrategian tehokkaaseen johtamiseen.

Kyvyt ja osaaminen ovat nousemassa aihepiiriin tieteellisen keskustelun ytimeen. Nefken ja Henningin (2012) mukaan yritykset hajauttavat todennäköisesti sellaisille uusille toimialoille, joissa tarvittavia taitoja ja osaamista niillä jo on riippumatta siitä, onko kyseinen toimiala muuten kytköksissä perustoimialaan esimerkiksi arvoketjun kautta. Yrittäjyys on Alvarezin ja Busenitzin (2001) mukaan usein jätetty resurssipohjaiseen teoriaan liittyvien tarkastelujen ulkopuolelle. Heidän mukaansa hyvät yrittäjäominaisuudet itsessään ovat yrityksen kannalta merkittävä kriittinen resurssi. Vastaavasti Cassonin (2005) mukaan yrittäjäosaaminen on yrityksen tärkein yksittäinen voimavara. Osa voimavaroista, kuten mm. verkostot, tuotannollinen osaaminen, teknologia tai asiakassuhteet ovat ainakin osittain toimialariippuvaisia. Osa kriittisistä voimavaroista voidaan kuitenkin ymmärtää ”universaaleina”, toimialasta riippumattomina asioina, jotka luovat edellytykset yrityksen menestymiselle ja joita voidaan siirtää toimialalta toiselle (Nefke & Henning 2012). Tällaisia toimialasta riippumattomia kriittisiä menestymistekijöitä ovat mm. liiketoimintaosaaminen sekä yrittäjäominaisuudet.

3.3 Aineisto ja menetelmät

3.3.1 Aineisto

Aineisto on kerätty vuosina 2006 ja 2012. Aineiston keruuprosessi ja kuvaus on esitetty raportin luvussa 2. Tutkimushankkeen liiketaloustieteellisessä osiossa keskitytään monialaisten maatilojen johtamiseen, joten suurelta osin tarkastelua tehdään vain niiden osalta. Monialaisten maatilojen kehittymistä koskevaan tarkasteluun valittiin ne monialaiset maatilat, jotka olivat vastanneet kyselyyn vuosina 2006 ja 2012.

Lähes kaikilla vastaajilla oli mikroyrityksen määritelmän täyttävä yritys, ne työllistivät reilusti alle 10 htv vuodessa (Taulukko 1). Ilman maatilataustaa toimivat yritykset olivat liikevaihdolla ja henkilöstömäärällä mitattuna hieman isompia kuin muut yritykset. Suurin osa yrityksistä oli toiminnassaan vakiintumisvaiheessa. Aloittamisvaiheessa olevia yrittäjiä oli vähän, toisaalta taas sukupolvenvaihdokseen tai toiminnan lopettamista suunnittelevia oli suhteellisen paljon aineistossa. Aineistossa mukana olevien yritysten elinkaarenvaihe selittyy osittain paneeliaineistolla. Vaikkakin eri yritysryhmien välillä löytyi tiettyjä tilastollisesti merkitseviä eroja (mm. liikevaihto, henkilöstö, omavaraisuusaste), ja yritysten asiakasrakenteet ovat erilaisia, kokonaisuutena katsottuna tutkimukseen vastanneiden yritysten erot eivät ole kovin isoja. Niillä on paljon yhteisiä piirteitä (mm. vastaajien ikä, yritysten elinkaaren vaihe jne.) ja ne kaikki voidaan luokitella maaseudun mikroyrityksiksi. Osassa analyysijä monialaisia maatiloja verrataan perustuotantotiloihin ja muihin maaseutuyrityksiin, osassa taas tarkastelu rajautuu monialaisiin tiloihin. Tulosten yhteydessä on kerrottu tarkemmin, mitä osaa aineistosta on analysoitu.

Taulukko 1. Taustatietoja tutkimukseen osallistuneista yrityksistä.

	Muut maaseutuyritykset (ei maatilakytettä)	Monialainen maatila	Perusmaatila	p
n				
Vastaajan ikä, vuotta (ka)	52	51	51	
Vastaajista naisia (%)	25	12	11	
Toiminut yrittäjänä, vuotta (ka)	20	24	24	**
Yritystoiminnan osuus perheen nettotuloista (%)	70	72	62	**
Yrityksen liikevaihto 2011, 1 000 euroa (95 % luottamusväli)	253-527	160-270	88- 344	**
Yrityksen henkilöstö 2011, htkk (ka)	26	21	17	**
Yrityksistä velattomia tai velkaa alle 1/3 liikevaihdosta, % yrityksistä	80	61	60	**
Yritystoiminnan elinkaaren vaihe, % yrityksistä				
Aloitusvaihe	1	1	2	
Sukupolven- tai omistajanvaihdos kolmen viimeisen vuoden aikana	5	5	4	
Kasvuvaihe	18	20	12	
Vakiintunut vaihe	60	60	54	
Valmistautuminen spv:hen tai myyntiin	14	21	20	
Valmistautuminen osittaiseen lopettamiseen	14	11	17	
Valmistautuminen koko toiminnan lopettamiseen	6	6	7	

Ryhmiä vertailuun käytetty Kruskal-Wallis ei-parametrinen testiä, ** = p<0.001.

3.3.2 Menetelmät

Tutkimus on luonteeltaan kuvaileva, eikä siinä esitetä syy-seuraus suhteita. Yritysten ryhmittelyyn yrittäjän liikkeenjohdollisten taitojen osalta käytetään ei-hierarkkista k-means menetelmää, jossa aineiston havainnot pyritään ryhmittelemään mahdollisimman samankaltaisiin joukkoihin. K-means ryhmittelyssä havainnot jaetaan etukäteen määrättyyn määrään ryhmiä. Ryhmittely on luonteeltaan induktiivista eli luokittelu suoritetaan vasta sen jälkeen kun aineisto on analysoitu. Tämän vuoksi analyysi suoritetaan useita kertoja erilaisilla määrittelyillä ryhmien lukumäärästä (Mustonen 1995), tutkija tekee tulosten ja teoreettisen tietämyksensä perusteella subjektiivisen valinnan ryhmien määrästä.

Muina tilastollisina analyysimenetelmänä tutkimuksessa käytettiin pääasiassa ei-parametrisille muuttujille tarkoitettua Kruskal-Wallis testiä. Testit perustuvat jakaumien sijainnissa oleviin eroihin. Luokka-asteikollisten muuttujien keskinäisen riippumattomuuden tarkasteluun käytettiin kaksiulotteisia kontingenssitauluja ja testaamiseen χ^2 - testisuureta. Jälkimmäistä tarkastelua täydennetään korrespondenssi-analyysillä, jolla luokka-asteikollisten muuttujien suhdetta voidaan esittää graafisesti (Everit & Dunn 2001). Lisäksi eräiden keskeisten muuttujien välistä riippuvuutta tarkastellaan ei-parametrisen Spearmanin korrelaatiokertoimen avulla.

3.3.3 Tulosten yleistettävyys ja luotettavuus

Tulosten yleistettävyttä arvioitaessa on huomioitava, että vastaajajoukko on valikoitunutta; aineiston pohjana ollut paneeliaineisto on jo valmiiksi valikoitunut, ja tietoa ei ole, miksi osa kyselyn saaneista ei ole siihen vastannut. Koska kato on kohtuullisen suurta ja vastaajajoukko valikoitunut, tämän tutkimuksen tuloksia ei voi sellaisenaan yleistää koskemaan kaikkia suomalaisia monialaisia maatiloja. Lisäksi erityisesti ryhmittelyanalyysiin sisältyvä subjektiivisuus aiheuttaa sen, ettei aineiston ryhmittelyä sellaiseenaan voi yleistää koko perusjoukkoon (vrt. Sonkkila 1996). Voidaan kuitenkin olettaa, että tutkimuksessa

esiin tulleita liikkeenjohtoon ja yrittäjien osaamiseen liittyviä ongelmia löytyy myös laajemmassa yritys-
joukossa.

Mittauksen validiteetilla tarkoitetaan mittarin kykyä antaa tietoa siitä, mitä halutaan mitata. Tässä tutki-
muksessa käsitevaliditeettia pyrittiin nostamaan sillä, että kysymykset nojautuivat aiempiin tutkimuksiin
ja teoriaan. Mittariston teknistä validiteettia pyrittiin nostamaan lomakkeen huolellisella ennakkotestauk-
sella ja saman asian mittaamisella useammalla muuttujalla. Postikyselyssä ei kuitenkaan pystytä kontrol-
loimaan sitä, mitä vastaajat ovat todella tarkoittaneet vastatessaan erityisesti mitta-asteikollisiin kysymyk-
siin. Tutkimuksen tuloksia voidaan tämänkin vuoksi pitää suuntaa-antavina.

3.4 Tulokset

3.4.1 Liiketoimintaosaaminen ja mahdollisuuksien näkeminen maaseudun yritysten kriit- tisinä voimavaroina

Tässä osaluvussa kuvaillaan liikkeenjohdollisten ja muiden resurssien riippuvuutta sekä suhdetta yritys-
toiminnassa onnistumiseen monialaisilla maataloilla. Toimialasta riippumattomia kriittisiä menestymiste-
kijöitä ovat mm. liiketoimintaosaaminen sekä yrittäjäominaisuudet (kyky tunnistaa ja tarttua uusiin mah-
dollisuuksiin). Tässä alaluvussa jaetaan kaikki aineiston yritykset näiden kahden yleisen keskeisen voi-
mavaran avulla luokkiin ja kuvaillaan, millaisia yritykset eri luokissa ovat.

Aineiston yritykset jaettiin kahden muuttujan 1) yrittäjän arvio omasta liiketoimintaosaamisestaan suhteessa
kilpailijoihin (kysymys 17c) ja 2) yrittäjän arvio omasta kyvystään tunnistaa ja toteuttaa mahdollisuuksia
suhteessa kilpailijoihin (kysymys 17d) perusteella. Arvio kysyttiin 5-portaisella likert asteikolla⁴ ja se
koski kaikkea vastaajan liiketoimintaa yleisesti. Keskimäärin aineiston yrittäjät arvioivat liiketoiminta-
osaamisensa hieman paremmiksi kuin kilpailijoilla (koko aineiston keskiarvo 3,7), 9 % arvioi sen heikok-
si tai välttäväksi ja 15 % erinomaiseksi. Kyky tunnistaa ja toteuttaa mahdollisuuksia arvioitiin myös ylei-
sesti hieman paremmaksi kuin kilpailijoilla (koko aineiston keskiarvo 3,4), 14 % arvioi sen heikoksi tai
välttäväksi ja 9 % erinomaiseksi. Ryhmittelyanalyysissä käytetään standardoituja muuttujia, joissa kes-
kiarvo on vakioitu nolaksi ja keskihajonta arvoksi 1.

Ryhmittely tehtiin 2 - 6 ryhmän ratkaisuna (Liite 4). Tulkinallisesti selkein on 6 ryhmän ratkaisu, jossa
muodostui oma ryhmä voimavaroiltaan ”erinomaisille yrityksille” erotuksena ”hyvistä”. Myös 4 ryhmän
ratkaisu oli selkeä. Tutkimusongelman luonteen vuoksi ryhmien kokoerot ovat melko suuret tässä tutki-
muksessa. Taulukossa 2 on esitelty 6 ryhmän ratkaisu. Taulukossa esitetään alkuperäisten muuttujien
keskiarvot.

Taulukko 2. 6 ryhmän ratkaisun mukaiset ryhmät, muuttujista esitetty keskiarvot.

	Ryhmä 1	Ryhmä 2	Ryhmä 3	Ryhmä 4	Ryhmä 5	Ryhmä 6
n	54	54	159	45	382	65
Liiketoimintaosaaminen	1,81	3,34	2,97	2,89	4,16	4,77
Kyky tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin	1,67	1,93	3,00	4,07	3,70	5,00

6 ryhmän ratkaisun mukaiset ryhmät ovat seuraavanlaisia:

Ryhmä 1: Heikosti osaavat

Ryhmän 1 yrittäjät kokivat sekä liiketoimintaosaamisensa, että kykynsä tunnistaa ja tarttua uusiin
mahdollisuuksiin heikoiksi. Ryhmän yrittäjät olivat jonkin verran vanhempia kuin muiden ryhmien
yrittäjät (ryhmäkeskiarvo 57 vuotta) ja heillä oli useimmiten varsin pieni yritys (liikevaihto oli kes-
kimäärin 156 000 euroa ja henkilöstön määrä 16 htkk vuonna 2011). Moni heistä oli jo jäähdytte-

⁴ omat voimavarat suhteessa kilpailijoihin ovat 1= heikko, 2 = välttävä, 3 = samantasoinen, 4 = hyvä, 5 =
erinomainen

lemässä toimintaansa: noin puolet vastaajista valmistautui joko sukupolvenvaihdokseen, yrityksen myyntiin tai lopettamiseen, toisaalta aloitusvaiheessa olevia yrittäjiä oli vain 2. Ryhmässä oli kaikkein vähiten niitä yrittäjiä, joilla oli yritystoimintaan liittyvä ammatillinen koulutus. Ryhmän yrittäjistä yli puolet oli perusmaatilojen yrittäjiä. Maatalouden lisäksi yleisin toimiala oli teollisuus. Kaikkiaan ryhmän yrittäjät olivat tyytymättömiä yritystoiminnassa onnistumiseen kaikkien kysytyjen taloudellisten tavoitteiden osalta (Kuvio 2) ja he kokivat myös päätoimialansa/tuotantosuosuutensa voimavarojen olevan heikompia kuin alalla keskimäärin (Taulukko 3) lukuun ottamatta vakiintuneita asiakassuhteita. Päätöksenteossa korostui yhden ihmisen vastuu. Kolmanneksella ryhmän yrittäjistä ei ollut ketään henkilöä, jonka kanssa olisi voinut keskustella luottamuksella yrityksensä asioista (kysymys 27) ja yli puolet teki yksin yritystoiminnan tärkeät päätökset (kysymys 26).

Ryhmä 2: Mahdollisuuksien karttajat

Ryhmän 2 yrittäjillä on keskimääräinen liiketoimintaosaaminen, mutta he kokevat kykynsä tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin heikoksi. Ryhmän yritykset olivat aineiston pienimpiä, liikevaihto oli keskimäärin 112 000 euroa ja henkilöstömäärä 14 htkk vuonna 2011. Suuri osa ryhmän yrityksistä oli vakiintuneessa vaiheessa, aloitus ja kasvuvaiheessa olevia yrityksiä oli hyvin vähän. 76 % vastaajista oli yritystoimintaan liittyvä ammatillinen koulutus. Lähes puolet ryhmän vastaajista oli perusmaatilojen yrittäjiä. Maatalouden lisäksi yritykset toimivat usein palvelualalla tai muussa alkutuotannossa. Keskimäärin ryhmän yrittäjät olivat ainakin kohtalaisen tyytyväisiä yrityksensä kannattavuuteen, kustannustehokkuuteen ja siihen, että olivat onnistuneet saamaan riittävän elintason itselleen ja perheelleen. He kokivat epäonnistuneensa voiton maksimoinnissa ja siinä, että asiakas on valmis maksamaan enemmän kuin kilpailijoille (Kuvio 3). Voimavarojen osalta he nostivat vakiintuneet asiakassuhteet vahvimaksi ominaisuudeksi. He olivat tyytymättömiä yrityksen teknologiaan ja sidosryhmäkontakteihin, muiden kysytyjen asioiden he arvioivat olevan keskimäärin samaa tasoa kuin muillakin alan yrityksillä.

Ryhmä 3: Keskimääräisesti osaavat

Ryhmän 3 yrittäjät kokivat, että heillä on keskimääräinen liiketoimintaosaaminen sekä kyky tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin. Ryhmä oli kooltaan toiseksi suurin. Tämänkin ryhmän yrittäjillä oli keskimäärin melko pieni yritys, liikevaihdon ollessa keskimäärin 233 000 euroa ja henkilöstön määrä 18 htkk vuonna 2011. Suurin osa yrityksistä oli vakiintuneessa vaiheessa, 13 % oli kasvuvaiheessa. Kahdella kolmesta yrittäjästä oli yritystoimintaan liittyvä ammatillinen koulutus. Noin 40 % ryhmän yrittäjistä oli perusmaatilojen yrittäjiä. Maatalouden lisäksi yritykset toimivat usein palvelualalla tai muussa alkutuotannossa. Keskimäärin ryhmän yrittäjät olivat ainakin kohtalaisen tyytyväisiä yrityksensä kannattavuuteen, kustannustehokkuuteen ja siihen, että olivat onnistuneet saamaan riittävän elintason itselleen ja perheelleen. He kokivat epäonnistuneensa voiton maksimoinnissa ja siinä, että asiakas on valmis maksamaan enemmän kuin kilpailijoille (Kuvio 3). Voimavarojen osalta he nostivat vakiintuneet asiakassuhteet vahvimaksi ominaisuudeksi, mutta kokivat myös muiden kysytyjen asioiden olevan keskimäärin samaa tasoa kuin muillakin alan yrityksillä.

Ryhmä 4: Näkijät

Ryhmän 4 yrittäjillä on keskimääräinen liiketoimintaosaaminen sekä hyvä kyky tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin. Ryhmän yritykset olivat aineiston toiseksi isompia, keskimäärin liikevaihto oli 394 000 euroa ja henkilöstömäärä 21 htkk vuonna 2011. Ryhmän yrityksistä joka neljäs oli kasvuvaiheessa ja hieman yli puolet vakiintuneessa vaiheessa. 70 % vastaajissa oli yritystoimintaan liittyvä ammatillinen koulutus. Joka neljäs ryhmän yritys oli perustuotantotila. Maatalouden lisäksi yritykset toimivat usein palvelualoilla ja teollisuudessa. Keskimäärin ryhmän yrittäjät olivat ainakin kohtalaisen tyytyväisiä yrityksensä kannattavuuteen, kustannustehokkuuteen ja siihen, että olivat onnistuneet saamaan riittävän elintason itselleen ja perheelleen. He kokivat epäonnistuneensa voiton maksimoinnissa ja siinä, että asiakas on valmis maksamaan enemmän kuin kilpailijoille (Kuvio 3). Voimavarojen osalta he olivat tyytymättömiä yrityksen sidosryhmäkontakteihin, muiden kysytyjen asioiden he arvioivat asioiden olevan keskimäärin vähintään samaa tasoa kuin muillakin alan yrityksillä.

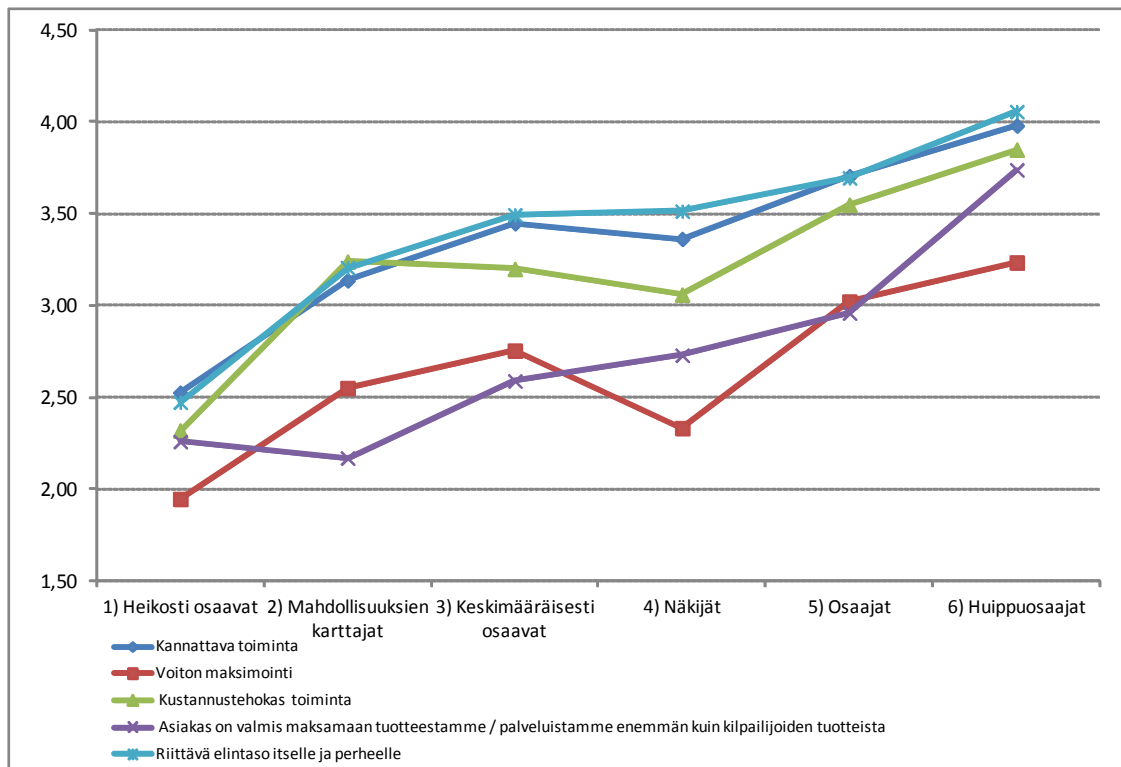
Ryhmä 5: Osaajat

Ryhmän 5 yrittäjillä on arvionsa mukaan hyvä liiketoimintaosaaminen ja sekä hyvä kyky tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin. Yritysten keskimääräinen liikevaihto oli 275 000 euroa ja henkilöstö 26 htkk vuonna 2011. Yli 60 % yrityksistä oli vakiintuneessa vaiheessa ja noin joka viides kasvuvaiheessa. Yli 70 % vastaajista oli yritystoimintaan liittyvä ammatillinen koulutus. Lähes joka kolmas ryhmän yritys oli perustuotantotila. Maatalouden lisäksi ryhmän yritykset toimivat erityisesti palvelualoilla. Keskimäärin ryhmän yrittäjät olivat ainakin kohtalaisen tyytyväisiä yrityksensä kannattavuuteen, voiton maksimoinnissa onnistumiseen, kustannustehokkuuteen ja siihen, että olivat onnistuneet saamaan riittävän elintason itselleen ja perheelleen. He kokivat epäonnistuneensa siinä, että asiakas on valmis maksamaan enemmän kuin kilpailijoille (Kuvio 3). Voimavarojen osalta he kokivat yrityksensä olevan yleisesti ainakin jonkin verran parempia kuin kilpailijoilla, erityisesti vakiintuneiden asiakassuhteiden ja yrittäjien tuotannollisen osaamisen osalta.

Ryhmä 6: Huippuosaajat

Ryhmän 6 yrittäjillä on oman arvionsa mukaan erinomainen liiketoimintaosaaminen ja kyky tunnistaa mahdollisuuksia. Yritysten koko oli aineiston suurin, liikevaihto oli keskimäärin 555 000 euroa ja henkilöstön määrä 30 htkk vuonna 2011. Joka kolmas ryhmän yrityksistä oli kasvuvaiheessa ja vajaa puolet vakiintuneessa vaiheessa. Kahdella kolmasosalla oli yritystoimintaan liittyvä ammatillinen koulutus. 18 % ryhmän yrityksistä oli perustuotantotiloja. Yleisin toimiala maatalouden lisäksi oli palveluala. Ryhmän yrittäjät kokivat onnistuneensa melko hyvin kaikissa kysytyissä taloudellisissa tavoitteissa lukuun ottamatta voiton maksimointia, jossa he keskimäärin kokivat onnistuneensa kuitenkin kohtalaisen hyvin. Myös kysytyjen resurssien osalta yrittäjät kokivat, että heidän yrityksensä voimavarat olivat paremmat kuin kilpailijoilla. Tämän ryhmän vastauksissa korostui päätöksenteon yhteisvastuu. Lähes kaikilla yrittäjillä oli joku, kenen kanssa puhua luottamuksellisesti kaikista yritystoiminnan asioista ja vain yksi neljästä teki yksin yritystoiminnan tärkeät päätökset.

Kun ryhmiä tarkasteltiin otoksen mukaisten pääryhmien (perustuotantotila, monialainen maatila, muu maaseutuyritys) avulla, havaittiin, että kaikista eri pääryhmistä oli yrityksiä eri luokissa, ja että kaikissa eri yritystyypeissä oli eniten havaintoja ryhmässä 4 ”hyvä osaaminen”. Yritystyyppin ja ryhmittelyn välillä oli kuitenkin tilastollisesti merkitsevä riippuvuussuhde (X^2 testin $p \ll 0.001$); perustuotantotilojen viljelijät arvioivat liiketoimintaosaamisensa sekä kykynsä tunnistaa ja toteuttaa mahdollisuuksia heikommiksi kuin monialaisten maatilojen ja muiden maaseutuyritysten yrittäjät. Jälkimmäiset ryhmät eivät puolestaan eronneet toisistaan.

Kuvio 2. Eri ryhmien onnistuminen erilaisissa taloudellisissa ja strategisissa tavoitteissa (lomakkeen kysymys 235). Ryhmien erot ovat tilastollisesti merkitseviä (Kruskall-Wallis ei-parametrinen testi $p << 0.000$).

Taulukko 3. Yritysten päätoimialan voimavarat suhteessa kilpailijoihin eri ryhmissä (esitetty muuttujien keskiarvot).

Omat voimavarat suhteessa kilpailijoihin ⁶	1) Heikosti osaavat	2) Mahdollisuuksien karttajat	3) Keskimääräisesti osaavat	4) Näkijät	5) Osaajat	6) Huippuosaajat	p
Teknologia, koneet ja laitteet	2,40	2,92	3,08	3,55	3,52	3,89	**
Vakiintuneet asiakassuhteet	3,67	3,72	3,77	3,69	4,04	4,08	**
Yhteistyö muiden yritysten kanssa	2,67	3,08	3,34	3,45	3,62	3,64	**
Kontaktit sidosryhmiin (esim. järjestöt, päättäjät, viranomaiset)	2,27	2,60	3,10	2,86	3,41	3,65	**
Yrittäjien tuotannollinen osaaminen (ml. palvelut)	2,85	3,52	3,42	3,52	3,88	4,23	**

3.4.2 Tarkastelua monialaisten maatalojen onnistumisesta ja resursseista

Edellisen luvun tulosten perusteella maaseutuyrityksen hallinnollisilla sekä tuotannollisilla resursseilla on yhteyttä toisiinsa ja tavoitteissa onnistumiseen, vaikkakaan varsinaisia syy-seuraus suhteita ei päästy tarkastelemaan. Tässä osaluvussa kuvaillaan 2012 vastanneiden monialaisten maatalojen voimavaroja ja tavoitteissa onnistumista sekä maatalouden, että tilan harjoittaman muun yritystoiminnan osalta, lopuksi kuvaillaan yritysten tulevaisuuden suunnitelmia. Kuvauksen apuna käytetään edellisen luvun ryhmittely-analyysiä. Niiden monialaisten yrittäjien osalta ($n = 233$), jotka vastasivat kyselyyn myös vuonna 2006, esitetään tuloksia myös aikaisemmasta aineistosta.

⁵ Miten hyvin olette onnistuneet toteuttamaan yritystoiminnassanne seuraavia asioita? 1 = ei lainkaan, 2 = jossain määrin, 3 = kohtalaisesti, 4 = melko hyvin, 5 = erittäin hyvin

⁶ Asteikko 1 – 5, 1 = heikko, 2 = välttävä, 3 = samantasoinen, 4 = hyvä, 5 = erinomainen

Monialaisten maatalojen osalta eri ryhmien vastaajat eivät eronneet toisistaan iän ja yrittäjäkokemuksen osalta (Taulukko 4). Kaikissa ryhmissä yritystoiminnasta tuli keskimäärin suurin osa perheen nettotuloista ja yritykset olivat suhteellisen velattomia. Sitä vastoin yritystoiminnan koko vaihteli ryhmittäin, liikevaihdolla ja henkilöstömäärällä mitattuna suurimpia yrityksiä oli ryhmissä ”näki-jät” ja ”huippuosaajat”. Niissä ryhmissä oli tehty eniten investointeja vuosina 2009 ja 2011. Ryhmän ”osaajat” yrittäjät arvioivat verotuksen mukaisen nettotuloksen suurimmaksi.

Taulukko 4. Taustatietoja monialaisista tiloista, taulukossa on esitetty keskiarvot.

Muuttuja	1) Heikosti osaavat	2) Mahdollisuuksien karttajat	3) Keskimääräisesti osaavat	4) Näki-jät	5) Osaajat	6) Huippuosaajat	p
N	14	22	61	21	155	31	
Ikä, vuotta	59	54	52	50	52	53	
Toiminut yrittäjänä, vuotta	28	27	25	24	23	24	
Yritystoiminta muodostaa % perheen nettotuloista	50	76	70	76	73	71	
Liikevaihto, 1000 euroa	67	104	124	466	204	512	**
Henkilötyökuukaudet 2011	23	14	15	27	25	25	**
Investoinnit 2009 ja 2011, 1000 euroa	16	44	81	169	102	155	**
Verotuksen mukainen nettotulos 2011	3,58	4,10	4,20	3,90	4,33	4,13	**
Suhteellinen velkaantuneisuus, % yrityksistä velkaa alle 1/3 liikevaihdosta	67 %	64 %	65 %	67 %	57,00	58 %	

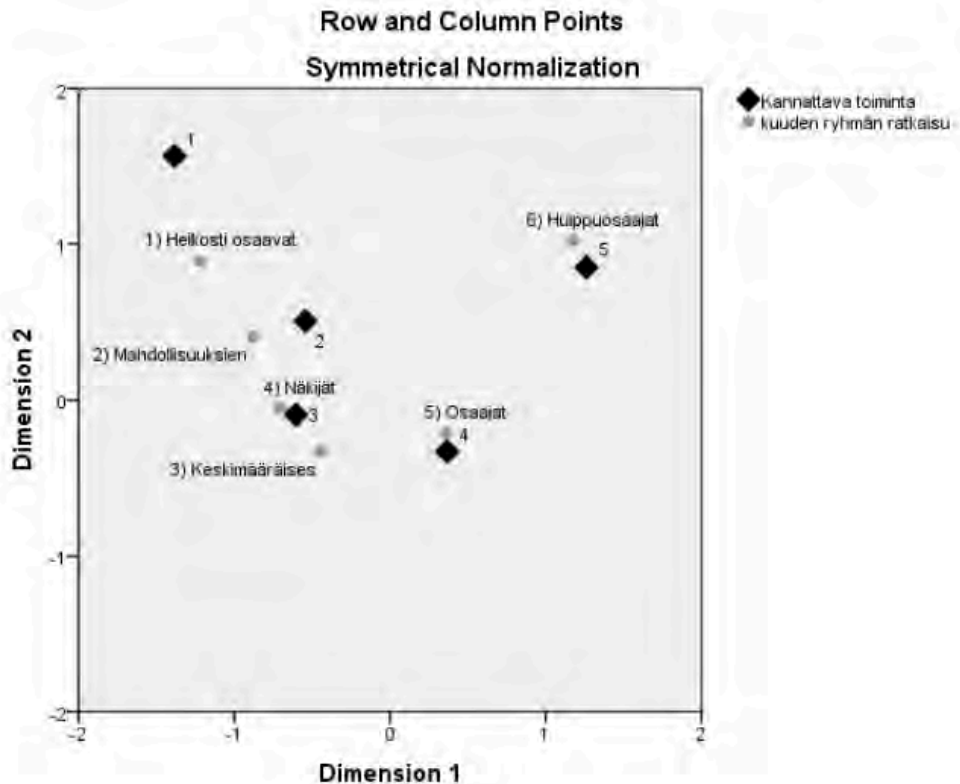
Ryhmien vertailuun käytetty Kruskal-Wallis ei-parametrinen testiä, ** = p<0.001

Monialaisten maatalojen voimavarat ja onnistuminen vuonna 2012

Monialaisten maatalojen yrittäjien tulokset ovat samantyyppisiä kuin aineiston kaikkien yrittäjien. Ne yrittäjät, jotka kokivat liiketoimintaosaamisensa ja kykynsä tunnustaa ja tarttua mahdollisuuksiin hyväksi, kokivat myös onnistuneensa yritystoiminnassa paremmin ja yritystoimintansa voimavarojen olevan paremmat kuin niillä yrittäjillä, jotka kokivat osaamisensa heikommaksi. Korrespondenssianalyysin pohjalta muodostetussa kuviossa 3 esitetään muodostettujen kuuden ryhmän suhdetta kysymykseen, miten hyvin olette onnistuneet kannattavan toiminnan toteuttamisessa (kysymys 23⁷). Huippuosaajat ovat lähellä arviota ”erittäin hyvä” kannattavuudessa. Toisaalta ne yrittäjät, jotka kokivat, että osaamisessa oli puutteita, olivat lähellä arviota ”ei lainkaan” ja ”jossain määrin”. Muut ryhmät ovat lähempänä toisiaan ja arviota ”kohtalainen - melko hyvin”.

Myös muissa taloudellista onnistumista mittaavissa muuttujissa ryhmien väliset erot olivat selkeitä (Taulukko 5). Yleisesti monialaisten maatalojen yrittäjät kokivat onnistuneensa vähintään kohtalaisesti oman taloudellisen riippumattomuuden saavuttamisessa sekä ei-taloudellisissa tavoitteissa kuten itsemääräminen omassa työssä ja yrittäjien oma hyvinvointi. Huippuosaajia lukuun ottamatta monet yrittäjät kokivat, että he eivät olleet onnistuneet erilaistamisessa, ts. harvassa yrityksessä arvioitiin, että asiakas on valmis maksamaan tuotteista enemmän kuin kilpailijoiden tuotteista. Myös innovatiivisuuteen liittyvät asiat ja etenkin uusien tuotteiden/palvelujen keksiminen koettiin hankalaksi saavuttaa.

⁷ mitattiin asteikolla 1 = ei lainkaan, 2 = jossain määrin, 3 = kohtalaisesti, 4 = melko hyvin, 5 = erittäin hyvin

Kuvio 3. Aineiston monialaiset maatilat ryhmiteltyinä 6 osaamisryhmään suhteessa muuttujaan ”kannattava toiminta”. Kuviossa molemmilla muuttujilla on omat koordinaattinsa, algoritmi perustuu havaittujen ja odotettujen frekvenssien erotukselle. Kuvio tulkitaan siten, että lähekkäin olevat ryhmät ovat eniten samanlaisia (ks. Everit ja Dunn 2001).

Taulukko 5. Monialaisten mautilojen onnistuminen erilaisissa asioissa (taulukossa esitetty keskiarvot).

Muuttuja	1) Heikosti osaavat	2) Mahdoli- suuksien karttajat	3) Keskimää- räisesti osaavat	4) Näkijät	5) Osaajat	6) Huippu- osaajat	p
Voiton maksimointi	1,9	2,7	2,7	2,5	3,0	3,3	**
Kustannustehokas toiminta	2,2	3,3	3,3	3,2	3,6	3,8	**
Riittävä elintaso itselle ja perheelle	2,6	3,3	3,6	3,6	3,6	4,0	*
Yrityksellä on riittävästi asiakkaita	2,7	3,4	3,4	3,2	3,7	3,9	*
Saavutettu / haluttu yrityskoko	2,7	3,3	3,5	3,2	3,6	3,5	*
Asiakas on valmis maksamaan tuot- teestamme / palveluistamme enem- män kuin kilpailijoiden tuotteista	2,1	2,2	2,5	2,5	3,0	3,8	**
Oma taloudellinen riippumattomuus	3,1	3,6	3,6	3,4	3,7	3,8	
Itsemäärääminen omassa työssä	3,7	3,9	3,9	3,8	4,3	4,6	**
Yrityksellä on hyvä maine/imago	3,0	3,5	3,5	3,6	4,0	4,4	**
Yrittäjien oma hyvinvointi	3,0	3,1	3,2	3,1	3,5	3,8	*
Uusien tuotantomenetelmien käyt- töönotto	1,9	2,6	3,0	3,2	3,4	3,5	**
Uusien tuotteiden/palveluiden käyt- töönotto	2,1	2,1	2,7	2,6	3,2	3,4	**
Muun yritystoiminnan kannattavuus suhteessa alan yrityksiin *)	2,3	2,8	3,0	3,1	3,5	3,8	**
Maatalouden kannattavuus suhteessa saman tuotantosuunnan tiloihin *)	2,3	2,8	3,1	3,1	3,2	3,4	**

Ryhmien vertailuun käytetty Kruskal-Wallis ei-parametrinen testi, * = $p < 0.05$, ** = $p < 0.01$. *) mitattiin asteikolla 1 = huomattavasti heikompi, 3 = keskimääräistä tasoa, 5 = huomattavasti parempi.

Kuten taulukosta 5 huomataan, on sekä muun yritystoiminnan kannattavuus että maatalouden kannattavuus arvioitu paremmaksi ryhmässä ”huippuosaajat” kuin ryhmässä ”heikosti osaavat”. Voimavarojen osalta monialaisten maatilojen yrittäjien arviot olivat samantyyppisiä kuin koko aineistossa. Kaikkien ryhmien yrittäjät olivat tyytyväisiä yrityksensä muun yritystoimintansa vakiintuneisiin asiakassuhteisiin, eikä muuttujan suhteen ryhmien välillä ollut tilastollisia eroja. Taulukossa 6 on esitetty lomakkeessa tuloksia kysytyjen voimavarojen osalta. Yleisesti ottaen ne yrittäjät, jotka kokivat liiketoimintaosaamisensa ja kykynsä tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin hyviksi, kokivat omaavansa paremmat resurssit kuin ne, jotka arvioivat osaamisensa olevan puutteellista. Sekä maataloudessa, että muussa yritystoiminnassa oli nähtävissä samanlaista vaihtelua voimavarojen osalta.

Taulukko 6. Monialaisten maatilojen voimavarat maataloudessa ja muussa yritystoiminnassa 2012 (taulukossa esitetty keskiarvot).

Muuttuja	1) Heikosti osaavat	2) Mahdollisuuksien karttajat	3) Keskimääräisesti osaavat	4) Näkijät	5) Osaajat	6) Huippuosaajat	p
Yleiset voimavarat							
Oman pääoman riittävyys	2,0	3,1	3,2	3,1	3,5	3,9	**
Vieraan pääoman saatavuus	2,8	4,0	3,5	3,7	3,8	4,2	**
Muun yritystoiminnan voimavarat (päätoimiala)							
Teknologia, koneet ja laitteet	2,5	3,1	3,1	3,7	3,5	3,9	**
Tuotantorakennukset	2,4	2,9	3,1	3,1	3,3	3,8	*
Yhteistyö muiden yritysten kanssa	2,7	2,8	3,4	3,7	3,6	3,5	*
Kontaktit sidosryhmiin	2,6	2,8	3,1	3,1	3,5	3,7	**
Yrittäjien tuotannollinen osaaminen (ml. palvelut)	2,8	3,4	3,4	3,5	3,8	4,3	**
Maatalouden voimavarat (päätuotantosuunta)							
Teknologia, koneet ja laitteet	2,2	2,8	3,1	3,5	3,5	3,5	**
Tuotantorakennukset	2,3	2,7	3,2	3,3	3,3	3,6	**
Vakiintuneet asiakassuhteet	2,9	3,4	3,6	3,7	3,8	4,0	*
Yhteistyö muiden yritysten kanssa	2,2	3,1	3,4	3,7	3,5	3,6	**
Kontaktit sidosryhmiin	2,1	2,8	3,2	3,2	3,4	3,5	**
Yrittäjien tuotannollinen osaaminen	2,9	3,2	3,4	3,5	3,9	4,2	**

Ryhmien vertailuun käytetty Kruskal-Wallis ei-parametrinen testiä, * = p < 0.05, ** = p < 0.01

Monialaisten maatilojen voimavarat 2006

Vuonna 2006 tehdyssä kyselyssä yrittäjiä pyydettiin arvioimaan yrityksensä voimavaroja erilaisesta näkökulmasta kuin vuonna 2012. Silloin voimavaroja arvioitiin koko yrityksen näkökulmasta, eikä jakoa maatalouteen ja muuhun yritystoimintaan ollut. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, millaisia tilojen voimavarat ovat olleet eri ryhmissä vuonna 2006, kun jaotteluna käytetään vuoden 2012 ryhmittelyä. Vastauksia saatiin 171 monialaiselta maatilalta. Osa ryhmistä on pieniä, mutta kaikissa otoskoko on kuitenkin yli 5, eli testisuure noudattaa likimain X^2 jakaumaa (Ranta ym. 2002, 322).

Tulosten mukaan liiketoimintaosaaminen, yrittäjien ammattitaito ja tuotteiden laatu erosivat ryhmien välillä tilastollisesti erittäin merkittävästi ($p < 0.000$), ja eroja löytyi myös teknologian, rakennusten, tuotteiden innovatiivisuuden ja yrityksen imagon osalta (Taulukko 7). Tulokset ovat samansuuntaisia kuin vuoden 2012 aineistossa: huippuosaajilla oli jo vuonna 2006 monilta osin paremmat voimavarat kuin niillä yrittäjillä, jotka kokivat osaamisessaan puutteita.

Taulukko 7. Monialaisten maatilojen voimavarat koko yrityksen osalta arvioituna vuonna 2006 (taulukossa esitetty keskiarvot).

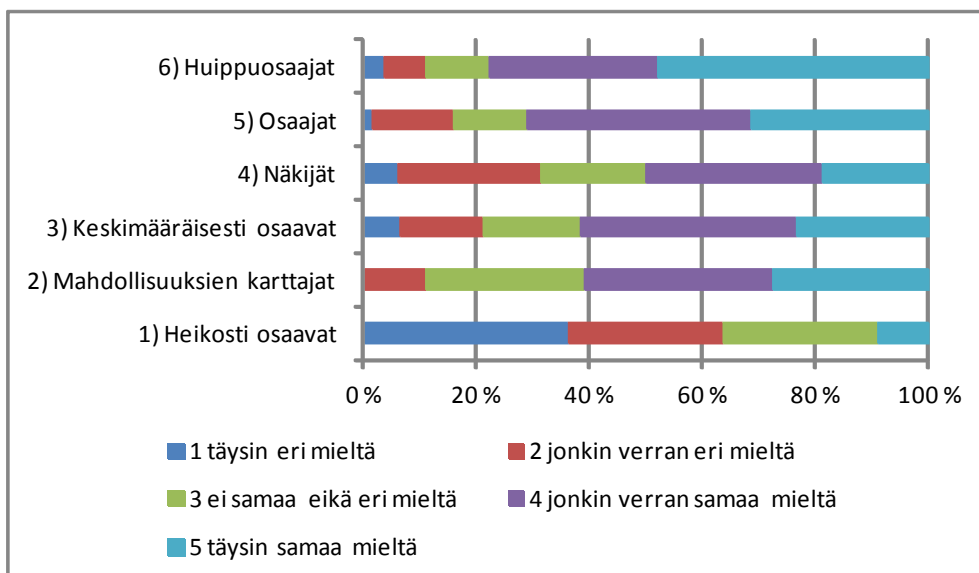
Muuttuja	1) Heikosti osaavat	2) Mahdollisuuksien karttajat	3) Keskimääräisesti osaavat	4) Näkijät	5) Osaajat	6) Huippuosaajat	p
N	9	14	35	12	80	21	
Liiketoimintaosaaminen	2,4	2,9	3,1	3,1	3,5	3,9	**
Yrittäjien ammattitaito	3,0	3,1	3,5	3,2	3,9	4,1	**
Tuotteiden/palvelujen korkea laatu	3,6	3,4	3,4	3,3	3,9	3,9	**
Teknologia, koneet ja laitteet	2,1	2,9	3,1	3,3	3,4	3,3	*
Rakennukset	2,5	3,0	2,8	2,8	3,2	3,6	*
Innovatiiviset tuotteet / palvelut	3,1	3,2	3,0	3,1	3,3	3,7	*
Yrityksen imago	3,1	3,3	3,4	3,3	3,7	3,9	*
Pääoma, rahoitusmahdollisuudet	2,8	3,1	3,4	3,0	3,5	3,6	
Asiakassuhteiden hyvä hoito	3,4	3,4	3,5	3,9	3,7	4,0	
Yhteistyökumppanit ja verkostot	3,3	3,2	3,3	3,0	3,3	3,6	

Ryhmien vertailuun käytetty Kruskal-Wallis ei-parametrinen testiä, * = $p < 0.05$, ** = $p < 0.01$. *)

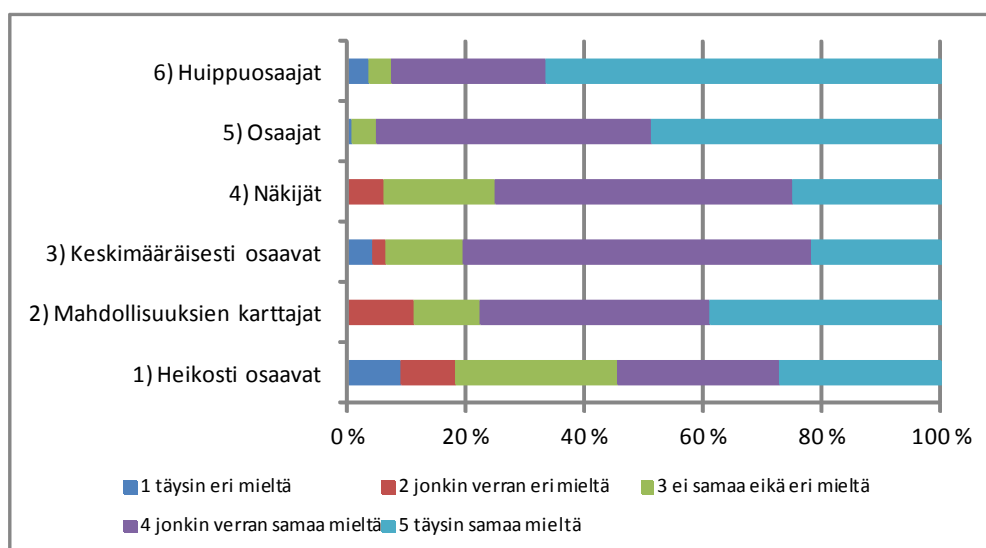
Monialaisuuden haasteista ja tilojen kehittämissuunnitelmia tulevaisuudessa

Tutkimuksessa tarkasteltiin monialaisuuden tuomia mahdollisuuksia ja haasteita, sekä tilojen kehittämissuunnitelmia tulevaisuudessa. Suunnitelmat ovat yritys ja yrittäjäkohtaisia. Monialaisuus on strategiana kuitenkin sellainen, että yrittäjät olivat sitoutuneita siihen. Koko aineiston yrittäjistä 78 % oli joko melko tai täysin samaa mieltä väittämän ”tulevaisuudessa harjoitamme sekä maataloutta, että muuta yritystoimintaa” (kysymys 39). Lähes puolet koko aineiston monialaisten maatilojen yrittäjistä aikoi kehittää tulevaisuudessa sekä maataloutta, että muuta yritystoimintaa (kysymys 37), joka viides aikoi keskittyä maatalouden kehittämiseen ja joka kolmas muun yritystoiminnan kehittämiseen. Mitään selkeitä eroja eri ryhmien välille ei muodostunut kehittämisen kohdentamisen suhteen. Monet huippuosaajat ja toisaalta ne, jotka arvioivat osaamisensa heikoiksi, aikoi keskittyä tulevaisuudessa muun yritystoiminnan kehittämiseen.

Suurin osa yrittäjistä koki, että sekä työvoima, pääomat, että osaaminen riittivät sekä maatalouden että muun yritystoiminnan harjoittamiseen. Työvoiman riittävyyden osalta eri ryhmien yritykset eivät eronneet toisistaan. Sitä vastoin pääomien riittävyyden (Kuvio 4a) ja osaamisen riittävyyden suhteen (Kuvio 4b) ryhmissä oli eroja. Liiketoiminta- ja yrittäjäosaamisestaan epävarmimmat kokivat useasti niin, että pääomat ja osaaminen eivät riitä sekä maatalouteen, että muuhun toimintaan. Vastaavasti ryhmissä osaajat ja huippuosaajat oli enemmän luottamusta siihen, että sekä pääomat, että osaaminen eivät hajaudu liiaksi.

Kuvio 4a. Vastaukset väittämään "käytettävissä oleva pääoma riittää sekä maatalouteen, että muuhun yritystoimintaan."

Kuvio 4b. Vastaukset väittämään "Meillä on riittävästi osaamista sekä maatalouden että yritystoiminnan harjoittamiseen."

3.4.3 Monialaisten maatilojen kehittyminen 2006–2012

Aineistosta valittiin ne monialaiset maatilat, jotka olivat vastanneet kyselyyn molempina vuosina, 2006 ja 2012. Kaikki mukana olevat tilat olivat olleet monialaisia vuonna 2006. Lähtöaineiston koko oli 223 tilaa. Aineistosta poistettiin tilat, joilta puuttui havaintoja työnkäytöstä ja liikevaihdosta vuosina 2006 ja 2011. Poiston jälkeen aineiston koko oli 152 tilaa. Investoinneissa laskettiin yhteen vuosien 2003 ja 2006 investoinnit sekä vuosien 2009 ja 2011 investoinnit. Tästä 152 tilan joukosta poistettiin vielä tilat, joilta puuttui havaintoja investoinneista ja osuus nettotuloksesta vuosina 2006 ja 2011. Aineistoon jäi jäljelle 103 tilaa.

Tilat luokiteltiin vuoden 2012 maatalouden päätuotantosuunnan mukaan kolmeen luokkaan. Ensimmäisen ryhmän muodostivat kasvinviljelytilat, jossa tyypillisesti päätuotantosuunnaksi oli mainittu viljanviljely. Toisen luokan muodostivat kotieläintilat, joissa päätuotantosuuntana oli maidontuotanto, naudanlihan tuotanto tai sikatalous. Kolmannen ryhmän muodosti erikoiskasvintuotanto (esimerkiksi marjanviljely, perunantuotanto) tai erikoiskotieläintuotanto (lammastalous). Vastaajilta kysyttiin, miten tilan maatalous on kehittynyt muun yritystoiminnan rinnalla. Vastaajat saivat valita kaikki sopivat vaihtoehdot (Taulukko 8). Tässä ei kysytti tietyn aikavälin muutosta, vaan muutosta yleensä.

Taulukko 8. Maatalouden päätuotantosuunta vuonna 2012 sekä maataloustuotannossa tapahtunut muutos muun yritystoiminnan rinnalla.

Maatalouden päätuotantosuunta 2012		Luopunut kotieläintuotannosta	Laajentanut kotieläintuotantoa	Osa pelloista annettu vuokralle	Hankittu lisäpeltoa	Maatalouden töitä ulkoistettu	Vaihtanut tuotantosuuntaa	Ei muutoksia nykytilanteeseen
	% vastanneista	%	%	%	%	%	%	%
Kasvituotanto (n=51)	50 %	37 %	8 %	24 %	41 %	4 %	41 %	10 %
Kotieläintuotanto (n=22)	21 %	23 %	5 %	36 %	14 %	27 %	59 %	9 %
Erikoistuotanto (n=18)	17 %	39 %	11 %	0 %	33 %	0 %	28 %	11 %
Ei tiedossa (n=12)	12 %	25 %	33 %	8 %	33 %	0 %	33 %	8 %
Yhteensä vastanneista (n=103)	100 %	33 %	11 %	20 %	33 %	8 %	42 %	10 %

Taulukon mukaan maatalouden harjoittamisessa on tapahtunut muutoksia, 42 % vastanneista on vaihtanut maatalouden tuotantosuuntaa. Joka kolmas vastaaja on luopunut kotieläintuotannosta, kun taas joka yhdeksäs vastaaja on laajentanut kotieläintuotantoa. Joka kolmas vastaaja on hankkinut lisäpeltoa, kun taas joka viides on antanut osan pelloistaan vuokralle. Päätuotantosuuntanaan kasvintuotantoa harjoittavista tiloista vajaa 40 % on luopunut kotieläintuotannosta, kun taas vajaa 10 % on laajentanut kotieläintuotantoa. Suurempi osa päätuotantosuuntanaan kasvintuotantoa harjoittavista tiloista on hankkinut lisää peltoa kuin antanut osan pelloista vuokralle. Noin 40 % vuonna 2012 päätuotantosuuntanaan kasvintuotantoa harjoittavista tiloista on vaihtanut tuotantosuuntaa. Päätuotantosuuntanaan kotieläintuotantoa harjoittavista tiloista 23 % ilmoittaa luopuneensa kotieläintuotannosta. Tämä tarkoittanee, että on luovuttu jostain kotieläintuotannon osasta, koska tiloilla on edelleen päätuotantosuuntana kotieläintuotanto. Kotieläintiloilla on annettu useammin peltoa vuokralle kuin hankittu lisäpeltoa, mikä on yllättävä havainto. Tämä viitanee siihen, että ajan myötä kotieläintuotannosta luovutaan. Erikoistuotantoa harjoittavilla tiloilla on monesti luovuttu kotieläintuotannosta ja keskitytty erikoiskasvintuotantoon.

Tarkasteltaessa koko yritystoiminnan (maatalous ja muu yritystoiminta) työllistävyyden kehitystä vastaajayrityksissä, huomataan työllistävyyden pienentyneen 62 % yrityksistä (Taulukko 9). Tähän osasyynä lienee teknologian kehittyminen, työtä on korvattu pääomalla. Tulokseen tulee suhtautua varauksella, koska 2006 vuoden kyselykaavakkeessa työllistävyyttä pyydettiin arvioimaan henkilötyövuosina ja 2011 vuonna henkilötyökuukausina. Saattaa olla, että vuonna 2006 työllistävyys on ilmoitettu karkeammin kuin vuonna 2011, mikä voi aiheuttaa vääristymää aineiston tarkkuudessa tältä osin.

Tarkasteltaessa yritysten työllistävyyttä yhteensä, huomataan että työllistävyys on laskenut tarkastellulla ajanjaksolla (Taulukko 10). Taulukon yhteenlasketuista luvuista on poistettu yhden yrityksen työllistävyysluvut, koska vastaajan mukaan yrityksessä on ulkopuolisten työllistävyys lisääntynyt noin 98 htv, mikä muuttaa yhteenlaskettua työllistävyyden suuntaa. Vastaajayrityksien (n=102) koko yritystoiminta työllisti vuonna 2011 noin 205 htv, kun vastaava luku vuonna 2006 oli 270 htv. Maatalouden osuus koko yritystoiminnan työllistävyydestä oli vuonna 2011 86 htv ja vuonna 2006 117 htv.

Taulukko 9. Työllistävyyden muutossuunta vuosina 2006–2011.

Maatalouden päätuotantosuurta 2012	Pysynyt ennallaan	Pienentynyt	Kasvanut
Kasvi (n=51)	18 %	59 %	24 %
Kotieläin (n=22)	18 %	59 %	23 %
Erikois (n=18)	0 %	78 %	22 %
ei tiedossa (n=12)	25 %	58 %	17 %
Yhteensä	16 %	62 %	22 %

Taulukko 10. Vastaajayritysten yhteen laskettu työllistävyyden kehitys koko yritystoiminnan osalta (maatalous + muu yritystoiminta) n=102.

	Osakkaat 2006	Palkatut 2006	Osakkaat 2011	Palkatut 2011	Osakkaat muutos 2006-2011	Palkatut muutos 2006-2011	Muutos osakkaat ja palkatut 2006-2011
htv	191,3	78,7	146,6	58,8	-44,7	-20,0	-64,6

Tarkasteltaessa liikevaihdon kehitystä huomataan liikevaihdon kasvaneen kuudessa kymmenestä yrityksestä (Taulukko 11). Vastaajien yhteenlaskettu liikevaihto on kasvanut yhteensä noin 3,1 milj € eli 15 % aikavälillä 2006–2011 (Taulukko 12). Mikäli huomioidaan kyseisen aikavälin inflaatio, liikevaihto on pysynyt lähes muuttumattomana.

Taulukko 11. Liikevaihdon kehitys vastaajayrityksissä vuosien 2006–2011 välillä.

Maatalouden päätuotantosuurta 2011	Pysynyt ennallaan	Pienentynyt	Kasvanut
Kasvi (n=51)	12 %	22 %	67 %
Kotieläin (n=22)	0 %	36 %	64 %
Erikois (n=18)	11 %	33 %	56 %
ei tiedossa (n=12)	17 %	50 %	33 %

Taulukko 12. Vastaajayritysten yhteenlaskettu liikevaihto ja sen kehitys.

	Liikevaihto, €
2006	19 987 000
2011	23 078 000
Kehitys	3 091 000

Vastaajat arvioivat myös maatalouden liikevaihdon molempina vuosina 2006 ja 2011 (n=95). Kun tarkastellaan näiden 95 yrityksen maatalouden ja muun yritystoiminnan liikevaihdon kehittymistä, huomataan että maatalous ja muu yritystoiminta ovat liikevaihdolla mitattuna muuttuneet lähes samassa suhteessa. Maatalous ja muu yritystoiminta ovat liikevaihdolla mitattuna olleet suunnilleen yhtä suuret (Taulukko 13).

Taulukko 13. Maatalouden ja muun yritystoiminnan liikevaihdon kehitys (n=95).

	Maatalous, €	Muu yritystoiminta, €
2006	7 653 000	8 544 000
2011	9 129 000	9 989 000
Muutos	1 476 000	1 445 000
Muutos, %	19 %	17 %

Vastaajilta kysyttiin vuosien 2006 ja 2011 osalta, kuinka suuri osuus perheen nettotuloista muodostuu yritystoiminnasta, ulkopuolisesta työssäkäynnistä ja muista tuloista (esimerkiksi eläke, pääomatulot). Taulukossa 14 on esitetty, miten tulojen muodostuminen on muuttunut kyseisellä aikavälillä.

Taulukko 14. Perheen nettotulojen muodostumisen kehitys vuosina 2006–2011 (n=103).

	Sama	Kasvanut	Pienentynyt
Yritystoiminta	19 %	31 %	50 %
Palkkatyö	45 %	31 %	24 %
Muu	42 %	33 %	25 %

Taulukon 14 mukaan noin joka toisella vastaajalla yritystoiminnan osuus nettotuloista on pienentynyt. Tarkasteltaessa, miten maatalouden ja muun yritystoiminnan osuudet perheen nettotuloista on kehittynyt (Taulukko 15). Maatalouden osuus on pienentynyt joka kolmannessa yrityksessä ja muun yritystoiminnan osuus on pienentynyt joka toisella. Vastaavasti maatalouden osuus on kasvanut joka toisella yrityksellä ja muun yritystoiminnan osuus joka kolmannella yrityksellä.

Taulukko 15. Maatalouden ja muun yritystoiminnan osuus perheen nettotuloista, kehityssuunta 2006–2011.

Muu yritystoiminnan osuus nettotuloista	Maatalouden osuus nettotuloista		
	Sama	Kasvanut	Pienentynyt
Sama	3 %	3 %	11 %
Kasvanut	5 %	9 %	19 %
Pienentynyt	7 %	34 %	10 %

Vastaajilta kysyttiin molempina vuosina, kohdistuuko yritystoiminnan kehittäminen maatalouteen vai muuhun yritystoimintaan. Taulukossa 16 on esitetty vastaajien vastaukset ristiintaulukoituna.

Taulukko 16. Vastaajien aiomukset kehittää maataloutta ja muuta yritystoimintaa (n=86) vuosina 2006 ja 2012.

	2012		
2006	Keskitymme maatalouden kehittämiseen, lkm	Kehitämme maataloutta ja muuta yritystoimintaa yhtä paljon, lkm	Keskitymme muun yritystoiminnan kehittämiseen, lkm
Keskitymme maatalouden kehittämiseen	4	5	1
Kehitämme maataloutta ja muuta yritystoimintaa yhtä paljon	6	29	8
Keskitymme muun yritystoiminnan kehittämiseen	0	9	24

Kuten taulukosta huomataan, vuonna 2006 kymmenen vastaajaa aikoi keskittyä maatalouden kehittämiseen, 43 aikoi kehittää maataloutta ja muuta yritystoimintaa yhtä paljon ja 33 aikoi keskittyä muun yritystoiminnan kehittämiseen.

Vastaajilta tiedusteltiin, miten paljon he ovat investoineet yritystoimintaansa vuosina 2006, 2009 ja 2011. Kuten taulukosta 17 huomataan, maatalouteen ja muuhun yritystoimintaan on investoitu suunnilleen yhtä paljon.

Taulukko 17. Vastaajayritysten investoinnit yhteensä, 1 000 €

Vuosi	Koko yritystoiminta	Maatalous	Muu
2006	4 575	2 478	2 097
2009	3 778	2 115	1 663
2011	5 045	2 434	2 611

Vastaajia pyydettiin vuonna 2006 arvioimaan yritystoimintansa voimavaroja suhteessa kilpailijoiden voimavaroihin. Arvioitavia voimavaroja olivat raaka-aineet, teknologia, koneet ja laitteet, rakennukset, pääoma ja rahoitusmahdollisuudet, ammattitaitoinen työvoima, innovatiiviset tuotteet/palvelut, liiketoimintaosaaminen, yrityksen imago, asiakassuhteiden hyvä hoito, yrittäjien ammattitaito, yhteistyökumppanit ja verkostot, tuotteiden/palvelujen korkea laatu sekä jakelu-/välityskanavat. Vastaajat arvioivat viisiportaisella likert-asteikolla kunkin voimavaran. Numero 1 tarkoitti, että voimavara kilpailijoihin verrattuna oli huomattavasti heikompi ja numero 5 että voimavara on kilpailijoihin verrattuna huomattavasti parempi. Vuonna 2011 kysyttiin, miten vastaajat arvioivat onnistuneensa toteuttamaan yritystoimintansa kannattavan tuotannon asteikolla 1-5 (1 tarkoitti että ei lainkaan onnistunut ja 5 erittäin hyvin onnistunut).

Yrittäjien vuonna 2011 arvioiman toiminnan kannattavuuden ja voimavarojen suhteen laskettiin korrelaatiokertoimet (Spearman). Yrittäjien arvioiman toiminnan kannattavuuden kanssa korreloi voimavaroista seuraavat:

- teknologia, koneet ja laitteet 0,290 (p=0,04 **)
- liiketoimintaosaaminen 0,257 (p=0,12*)
- yrityksen imago 0,321 (p=0,001**)
- tuotteiden/palvelujen korkea laatu 0,258 (p=0,010*).

3.5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä artikkelissa tarkasteltiin monialaisia maatiloja liikkeenjohdon näkökulmasta. Tavoitteena oli selvittää, miten monialaisten maatilojen yrittäjät ovat onnistuneet maatalouden ja muun yritystoiminnan yhdistämisessä. Erityisesti tarkasteltiin resurssien ja monialaisten maatilojen kehittymisen yhteyttä. Aineistona käytettiin postikyselyaineistoa vuosilta 2006 ja 2012. Tutkimus on luonteeltaan kuvailevaa, eikä suoria syy-seuraus suhteita voida esittää. Aineisto on vastauskadon takia valikoitunutta, ja toisaalta käytetyt subjektiiviset menetelmät (ryhmittelyanalyysi) aiheuttavat sen, ettei tuloksia voi sellaisenaan suoraan yleistää kaikkiin suomalaisiin monialaisiin tiloihin.

Tutkimuksessa keskityttiin yritysten voimavaroihin resurssipohjaisen teorian näkökulmasta. Yritykset ryhmiteltiin Perryn ym. (2003) mallin mukaisten hallinnollisten resurssien avulla ryhmiin. Ryhmittelyanalyysin perusteella tehty jako, jossa aineiston yritykset (N = 759) jaettiin yrittäjän liiketoimintaosaamisen ja kyvyn tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin avulla kuuteen ryhmään (heikosti osaavat, mahdollisuuksien karttajat, keskimääräisesti osaavat, näkijät, osaajat, huippuosaajat) antoi loogisia tuloksia. ”Heikosti osaavat” kokivat liiketoimintaosaamisensa ja kykynsä tarttua uusiin mahdollisuuksiin heikoiksi. Ryhmän yrittäjät arvioivat myös voimavaransa ja onnistumisensa muita ryhmiä heikommaksi. ”Huippuosaajat” arvioivat liiketoimintaosaamisena ja kykynsä tarttua uusiin mahdollisuuksiin erinomaiseksi.

Myös yrityksen resurssit ja onnistuminen taloudellisissa tavoitteissa arvioitiin parhaimmaksi. Muut ryhmät sijoittuivat niin osaamisensa, resurssiensa kuin onnistumisen osalta näiden ryhmien väliin.

Tulokset antavat viitteitä siitä, että liiketoimintaosaamisella sekä kyvyllä tunnistaa ja tarttua mahdollisuuksiin on yhteys yrityksen menestymiseen. Tämä mukalee resurssiperustaista teoriaa, jonka mukaan resursseilla ja menestymisellä on yhteys. Resurssiperustaisen teorian mukaan yrityksellä *voi* olla erityisiä pysyviä (kriittisiä) voimavaroja, jotka erottavat ne muista yrityksistä, ja joiden avulla ne voivat saavuttaa taloudellista menestymistä ja kilpailuetua (Barney & Arikkan 2005). Alvarezin ja Busenitzin (2001) mukaan yrittäjäominaisuudet, kuten mahdollisuuksien havaitseminen, yrittäjäosaaminen ja -asenne, sekä kyky yhdistellä erilaisia voimavaroja, ovat yrityksen näkökulmasta arvokkaita, kriittisiä voimavaroja. Cassonin (2005) mukaan yrittäjäominaisuudet ovat yrityksen tärkein inhimillinen resurssi. Tätä teoreettista taustaa vasten peilattuna aineiston yritykset ovat heterogeenisiä yrittäjien liikkeenjohdollisten taitojen sekä kyvyn tunnistaa ja toteuttaa mahdollisuuksia osalta. Näiden ominaisuuksien avulla ryhmiteltynä yritykset erosivat sekä menestymisen, että muiden resurssien osalta toisistaan, eli voidaan ajatella, että yrittäjien osaamisen avulla on mahdollista rakentaa kilpailuetua ja menestystä.

Monialaisten maatilojen yrittäjien arviot omasta liiketoimintaosaamisestaan ja kyvystä tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin eivät eroa ilman maatilataustaa toimivien yrittäjien arvioista. Sen sijaan perusmaataloutta harjoittavien joukossa oli muita useammin yrittäjiä, jotka kokivat osaamisensa heikoksi. Huomioitavaa kuitenkin on, että myös perustuotantilojen yrittäjiä kuuluu ryhmään ”huippuosaajat”.

Monialaisilla tiloilla näytti siltä, että niillä yrittäjillä, joilla oli hyvät taidot liiketoimintaosaamisessa ja kyvyssä tunnistaa ja tarttua mahdollisuuksiin, oli myös parempi kannattavuus sekä muun yritystoiminnan päätoimialalla että maataloudessa. Myös molempien alojen voimavarat oli arvioitu paremmiksi. Tulokset antavat viitteitä siitä, että yrittäjät ovat onnistuneet yhdistämään muun yritystoiminnan ja maatalouden harjoittamisen hyvin niissä tapauksissa, joissa yrittäjillä on hyvä liiketoimintaosaaminen.

Tarkasteltaessa monialaisten maatilojen kehittymistä vuosina 2006–2011, voidaan todeta tarkastelussa mukana olleen yritysjoukon pysyneen melko samanlaisena kyseisenä aikavälillä. Yritysjoukon yhteenlaskettu reaalin liikevaihto on pysynyt lähes muuttumattomana. Yritysjoukon työllistävyys on sen sijaan pudonnut noin neljänneksen. Tämä selittynee osittain teknologian kehittymisellä, työtä on korvattu pääomalla. Tulos selittynee osittain myös vastaajien korkeahkolla iällä, joka kolmannella vastaajalla muiden tulojen osuus nettotulojen muodostumisessa on kasvanut kyseisellä aikavälillä. Vastaajien harjoittamassa maataloudessa on tapahtunut muutoksia. Liikevaihdolla mitattuna yritysjoukon harjoittama maatalous ja muu yritystoiminta ovat olleet suunnilleen samansuuruisia ja niiden liikevaihto on kehittynyt samansuuntaisesti. Tarkasteltaessa yritysjoukkoa kokonaisuutena voidaan todeta, että sekä maataloutta että muuta yritystoimintaa on kehitetty yhtäläisesti. Tämä löydös tukee aikaisempia havaintoja (esim. Torkko 2006, Rantamäki-Lahtinen 2004) siitä, että monialaisuus ei ole pelkkä siirtymävaihe maataloudesta muuhun yritystoimintaan.

Erilaistaminen on kilpailustrategia, jossa asiakas kokee saavansa tuotteesta tai palvelusta lisäarvoa, ja on valmis maksamaan siitä enemmän kuin kilpailijan tuotteesta. Mikroyrityksille erilaistaminen on hyvä mahdollisuus, sillä pienen yrityksen on vaikea kilpailla alhaisilla yksikkökustannuksilla. Tulosten mukaan usea yrittäjä arvioi kuitenkin epäonnistuneensa erilaistamisessa. Yrittäjien pitäisi pystyä kehittämään tuotteitansa ja palveluitansa niin, että asiakas kokisi erilaistamisen tuovan lisäarvoa ja siten halua maksaa lisähintaa. Tämä edellyttää yrittäjiltä innovointikykyä ja ymmärrystä, mitä ominaisuuksia asiakas tuotteissa/palveluissa arvostaa.

Moni liiketoimintaosaamisensa tai kykynsä tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin heikoksi tai keskinkertaiseksi arvioiva yrittäjä arvioi yhteistyönsä muiden yrittäjien kanssa sekä kontaktinsa sidosryhmiin heikoiksi. Toimintaympäristön muuttuessa ja kilpailun kasvaessa yrittäjien on tunnistettava oman yritysensä vahvuudet ja ydinosaaminen. Kaikkea ei tarvitse tehdä itse vaan osa toiminnoista voidaan toteuttaa yhteistyössä muiden kanssa tai alihankintana. Yrittäjän strategisen ajattelun kehittymistä tulisikin tukea, että yrittäjä tiedostaisi ”itse tekemiselle” olevan vaihtoehtoja. Hyvät yhteistyöverkostot ovat välttämättömiä yrityksen kehittämisessä.

Sekä liiketoimintaosaaminen, että kyky havaita ja toteuttaa mahdollisuuksia ovat yrittäjään kytköksissä olevia ominaisuuksia, jotka ovat luonteeltaan melko pysyviä. Erityisesti liiketoimintaosaamista voi myös tietoisesti kehittää, joskin se vaatii yrittäjältä kiinnostusta ja omaa aktiivisuutta. Monialaisten maatilojen

ja myös muiden maaseutuyritysten kilpailukyvyn kehittämiseksi olisi hyvä, että koulutukset ja kehittämistoimenpiteet suunniteltaisiin niin, että ne vastaavat yrittäjän osaamistasoa.

Tässä tutkimuksessa liiketoimintaosaamista sekä mahdollisuuksien hahmottamista ja niihin tarttumista tarkasteltiin karkealla tasolla ja mittareilla. Jatkotutkimuksissa on tarve tutkia laadullisesti, miten yrittäjät ylipäättään hahmottavat nämä taidot, miten erilaiset osa-alueet johtamisessa vaikuttavat yrityksen menestymiseen ja miten kaikkein kriittisimpiä osa-alueita voidaan parantaa. Lisäksi tarvitaan objektiivisia mittareita, esimerkiksi kannattavuuskirjanpitoaineistosta, jolla monialaisten maatilojen kehittymistä ja menestymistä voidaan luotettavasti tarkastella.

Kirjallisuus

Alvarez, S.A. & Busenitz, L.W. 2001. The entrepreneurship of resource-based theory. *Journal of Management* 27: 755.

Ansoff, I. 1987. Corporate strategy. revised ed. Bungay, UK: Richard Clay Ltd. 284 p.

Bamberger, I. & Bonacker, R. 1994. Strategies of small and medium-sized enterprises and their measurement. In: Bamberger, I. (ed.) Product/Market Strategies of Small and Mediumsized Enterprises. Avebury, Aldershot, 28-85.

Barney, J.B. & Arikan, A.M. 2005. The resource-based view: origins and implications. In: Hitt, M.A. et al. (eds.) *The Blackwell Handbook of Strategic Management*. 1st ed. Malden, USA; Oxford, UK; Carlton, Australia: Blackkwee Publishing Ltd. p. 124-188.

Barney, J. 1991. Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. *Journal of Management* 17: 99.

Barney, J.B. 1986. Types of Competition and the Theory of Strategy: Toward an Integrative Framework. *The Academy of Management Review* 11: 791-800.

Barney, J.B. 2001. Resource-based theories of competitive advantage: A ten-year retrospective on the resource-based view. *Journal of Management* 27: 643.

Bergh, D.D. 2005. Diversification strategy reseach at crossroads. In: Hitt, M.A. et al. (eds.) *The Blackwell Handbook of Strategic Management*. 1st ed. Malden, USA; Oxford, UK; Carlton, Australia: Blackkwee Publishing Ltd. p. 363-383.

Casson, M. 2005/10. Entrepreneurship and the theory of the firm. *Journal of Economic Behavior & Organization* 58: 327-348.

European Commission 2008. Other gainful activities: pluriactivity and farm diversification in EU-27. *Draft Note: Directorate G. Economic Analyspectives and Evaluation* LBT D(2008)17488. European Commission. http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/markets/gainful/text_en.pdf: 1-43 p.

Everitt, B. & Dunn, G. 2001. Applied multivariate data analysis. 2nd ed. London, UK: Hodder Arnold. ISBN 978-0-340-74122-1. 342 p.

Forsman, S. 2004. How do small rural food-processing firms compete? A resource-based approach to competitive strategies. *Agricultural Food and Science* 13: 1-130.

Hall, R. 1992. The strategic analysis of intangible resources. *Strategic Management Journal* 13:135-144.

Heene, A. 1997. The nature of strategic management. *Long Range Planning* 30: 933-938.

Hofer, C.W. & Schendel, D. 1978. Strategy Formulation: Analytical Concepts. West Publishing Co, St. Paul, Minnesota.

- Kay, R.D., Edwards, W.M. & Duffy, P. 2008. Farm management. 6468th ed. New York, NY, USA: McGraw-Hill International Editions. ISBN 9780071259538.
- Lassila, H. 2005. Matkailutilan sukupolvenvaihdos talonpoikaisten arvojen ohjaamana prosessina. Jyväskylä studies in business and economics 40. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Mustonen, S. 1995. Tilastolliset monimuuttujamenetelmät. Helsingin yliopisto. Tilastotieteen laitos. Helsinki. 205 s. ISBN 951-96634-1-X
- Neffke, F. & Henning, M. 2013. Skill relatedness and firm diversification. *Strategic Management Journal* 34: 297-316.
- Penrose, E. 1995. The theory of the growth of the firm. 3.th ed. Oxford, UK: Oxford University Press. ISBN 0-19-828977-4. 272 p.
- Perry, L.T., Hansen, M.H., Reese, C.S. & Pesci, G. 2005. Diversification and Focus: a Bayesian Application of the Resource-Based View. *Schmalenbach Business Review (SBR)* 57: 304-319.
- Peteraf, M.A. & Barney, J.B. 2003. Unraveling the Resource-Based Tangle. *Managerial and Decision Economics* 24: 309-23.
- Rangone, A. 1999. A resource-based approach to strategy analysis in small-medium sized enterprises. *Small Business Economics* 12: 233-248.
- Rantamäki-Lahtinen, L., Vesala, H.T., Vesala, K.M., Karttunen, J. & Tuure, V.-M. 2008. Muuttuva maaseutuyrittäjyys - Monialaisten tilojen, perusmaatiloiden ja maaseudun muiden yritysten yrittäjyys ja resurssienhallinta 2000-2006. *MTT Selvityksiä* 169. MTT Agrifood Research Finland. <http://www.mtt.fi/mtts/pdf/mtts169.pdf>: 1-72 p.
- Rantamäki-Lahtinen, L. 2002. Monta rautaa tulossa - monialaisten tilojen vertailu muihin maaseutuyrityksiin. 1st ed. *Selvityksiä* 14. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. Helsinki: 1-40 p.
- Rantamäki-Lahtinen, L. 2004. Maatilojen monialaistaminen: empiirinen analyysi monialaisuuteen vaikuttavista tekijöistä. First ed. *Maa- ja Elintarviketalous* 50 MTT Agrifood Research. Vammala: 136-131 p.
- Rantamäki-Lahtinen, L. 2009. The success of the diversified farm - resource-based view. *Agricultural and Food Science* 18, supplement 1: 1-134.
- Sonkkila, S. 2002. Farmers' decision-making on adjustment into the EU. Helsinki: University of Helsinki. ISBN 952-10-0281-6.
- Tike 2004. Maatilojen muu yritystoiminta. Maatalouden rakennetutkimus 2003. Tike. Helsinki: 1-28 p.
- Tike 2011. Maatalouslaskenta 2010. Monialaiset maa- ja puutarhatalousyritykset. Maatalouslaskenta 2010 MMTTike. <http://www.maataloustilastot.fi/e-lehti-2011-06-29/index.html>: 1-15 p.
- Tilastokeskus. 2011. Yritysrekisterin vuositilasto. Löytyy internetistä osoitteesta: http://www.tilastokeskus.fi/til/syr/2010/syr_2010_2011-11-25_tie_001_fi.html
- Torkko, M. 2006. Maatilakäytännöiden yritysten toimintamalleja : laadullinen tutkimus resursseista, kehittymisestä ja ohjaustarpeista. Oulu: Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis. 239. ISBN 951-42-8061-X. 141, [11] p.
- Wernerfelt, B. 1984. A Resource-based View of the Firm. *Strategic Management Journal* 5: 171-180.

4 Uuvuttaako yrittäjyyden vaatimus viljelijät?

Kari Mikko Vesala ja Hannu T. Vesala

4.1 Johdanto: Viljelijöiden työhyvinvointi ja lisääntynyt yrittäjämäisyyden vaatimus

Kansanterveyslaitoksen Terveys 2000 -aineistoon perustuvassa tutkimuksessa Saarni työtovereineen (2008) sai tulokseksi, että maanviljelijöiden työkyky, subjektiivinen elämänlaatu ja terveyteen liittyvä elämänlaatu ovat heikompia sekä palkkatyöntekijöihin että muihin yrittäjiin verrattuna. Nämä erot eivät selittyneet iällä, sukupuolella, perhetilanteella eivätkä fyysisten terveysongelmien esiintymisellä. Tutkijat liittävät tuloksen työelämän muutoksiin, joissa taloudellisen kasvun ja kilpailukykyyn tavoittelu on näkynyt pyrkimyksenä lisätä ja vahvistaa yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä toimintaa eri sektoreilla. He tulkitsevat tuloksiaan siten, että yrittäjyyden terveydelle ja subjektiiviselle elämänlaadulle asettamat haasteet ja riskit kohdistuvat erityisesti viljelijöihin, ja että viljelijät tulisi siksi nähdä muista yrittäjistä poikkeavana kategoriana ja heidän hyvinvointiinsa tulisi kiinnittää erityistä huomiota julkisessa terveydenhuollossa.

Muun muassa pienimuotoisen perheviljelyn perinne ja elintarviketuotannon yhteiskunnallinen erityismerkitys ovat pitkään olleet perusteina sille, että maatilat on niin politiikassa kuin kansalaisten mielipiteissä nähty poikkeustapauksina yritysten joukossa – ja viljelijät talonpoikina ja tuottajina mieluummin kuin yrittäjinä (ks. Alasuutari 1996). Nyt käsitykset ovat selvästi muuttuneet. Viljelijöitä kutsutaan maatalous- ja maaseutuyrittäjiksi ja heitä kannustetaan kehittämään toimintaansa yrittäjämäisemmäksi. Maatiloilla meneillään oleva rakennemuutos käytännössä osoittaa, että monet viljelijät tehostavat, laajentavat ja monipuolistavat toimintaansa, toisten taas lopettaessa (ks. Laitalainen ym. 2008). Maatilojen lukumäärä on vähentynyt viimeisen 15 vuoden aikana yli kolmasosalla. Euroopan Unioniin liityttyä vuonna 1995 tiloja oli 95 121 kpl, vuonna 2010 enää 62 221 kpl. Samanaikaisesti tilojen keskikoko on kasvanut 60 prosentilla 22 hehtaarista 36 hehtaariin, ja suurten, yli sadan hehtaarin tilojen lukumäärä on moninkertaistunut. Yli kolmasosa Suomen maatiloista (v. 2007 23 200 tilaa) on monialaisia maatiloja, joilla alkutuotannon lisäksi harjoitetaan muun muassa elintarvikkeiden jatkojalostusta tai myyntiä, matkailu- ja majointuspalveluja, energiantuotantoa, metallitöitä, koneurakointia ja kuljetuspalveluja. (Niemi & Ahlstedt 2011)

Tässä luvussa tarkastelemme yrittäjyyden yhteyttä viljelijöiden työhyvinvointiin. Tuloksemme osoittavat selkeästi viljelijöiden alhaista työhyvinvointia muihin yrittäjäryhmiin verrattuna, erityisesti tavanomaista viljelyä harjoittavien kohdalla. Etsimme tälle erolle selityksiä yksilön taustatekijöistä, yritystekijöistä sekä yrittäjäidentiteettiin liittyvistä tekijöistä. Oletamme, että viljelijöihin kohdistuva yrittäjämäisyyden vaatimus edustaa stressiteorioissa kuvattuja, työn asettamia vaatimuksia ja mahdollisuuksia, kun taas yritystoimintaan ja yrittäjäidentiteettiin liittyvät tekijät kuvaavat yksilön odotuksia ja voimavaroja, joiden kautta hän näihin vaatimuksiin voi vastata. Identiteettiteoriaan nojaten kysymme erityisesti sitä, onko viljelijöiden työhyvinvointi yhteydessä siihen miten hyvin heidän kokemuksensa itsestään ja omasta toimijuudestaan vastaa yrittäjän roolia ja toimija-asemaa.

4.2 Teoreettinen tausta: yrittäjyyden vaatimus viljelijöiden sosiaalipsykologisen haasteena

Psykologinen kontrolli, eli kyky vaikuttaa asioiden etenemiseen, on yksi tärkeä ihmisten hyvinvointia ja stressin hallintaa määrittävä tekijä. Yrittäjyystutkimuksessa on korostettu uskoa omaan kontrolliin (internal locus of control, personal control, self-efficacy) aktiivisen, sinnikkään ja menestyksellisen yritystoiminnan ehtona ja lähtökohtana (Vesala 1996). Yrittäjyyttä toimintana ja toimijuuden mallina kuvataan muun muassa riskejä ottavaksi, aloitteelliseksi, kasvuhakuiseksi ja innovatiiviseksi, joten on ymmärrettävää, että yrittäjältä odotetaan vahvaa uskoa siihen, että kykenee itse omalla toiminnallaan vaikuttamaan asioiden kulkuun. Yrittäjyys siis kuvataan haasteellisena tehtävänä, joka edellyttää vahvaa psykologista kontrollia. Samalla on ilmeistä, että psykologisen kontrollin puute tai vaje voi ylikorostaa yrittäjyyden haasteellisuutta ja sen tuottamaa stressiä.

Vesalan ja Rantasen (1999) kvalitatiivisessa haastattelututkimuksessa analysoitiin yrittäjyyden eri puoliin ja yrittäjämäisyyteen liittyviä asenteita ja asenteissa rakentuvia toimija-asemia 14 viljelijän puheessa. Harkitsevan, laajentamiseen orientoituvan mutta riskejä huolellisesti punnitsevan yrittäjän lisäksi viljelijöiden puheessa rakentui avuttoman yrittäjän toimija-asema, jossa viljelijä kokee omat vaikutusmahdollisuutensa vähäisiksi tai puuttuviksi markkina-areenalla, esimerkiksi myynnissä ja asiakassuhteessa. Hän ei pysty vaikuttamaan tuotteista saamaansa hintaan eikä koe voivansa neuvotella asiakkaan kanssa vaikka uskookin hallitsevansa tuotantoprosessin ja sen kehittämisen. Avuttoman yrittäjän asema kytkeytyi erityisesti tilanteeseen, jossa yksi ostaja (meijeri, teurastamo tms.) on viljelijän ainoa- tai avainasiakas.

Vuosina 2002 ja 2006 kerättiin Helsingin yliopiston, MTT Taloustutkimuksen ja Työtehoseuran toimesta valtakunnallinen kyselyaineisto (Muuttuva maaseutuyrittäjyys-projekti), jossa vastaajina olivat alkutuotantoviljelijät, monialaiset viljelijät ja maaseudulla toimivat pienyrittäjät, joilla ei ole maatilakytettä. Tulosten mukaan alkutuotantoviljelijät uskovat selvästi muita maaseutuyrittäjiä vähemmän omaan vaikutusmahdollisuuksiinsa (personal control) yrittäjänä. Monialaisilla maati-layrittäjillä tämä usko on vahvempaa, mutta ei niin vahvaa kuin ilman maatilakytettä toimivilla pienyrittäjillä. Yrityskoon ja koetun kilpailukyvyn lisäksi näitä eroja selitti asiakassuhteen laatu: yhden ostajayrityksen tilanteessa olevat uskoivat vaikutusmahdollisuuksiinsa yrittäjänä vähemmän kuin ne, joilla oli useita asiakkaita. (Vesala & Peura 2003, Rantamäki-Lahtinen ym. 2008)

Tutkimuksessa mitattiin myös muita yrittäjyyteen ja yrittäjäidentiteettiin liittyviä toiminta-asenteita. Vaikutusmahdollisuuksia koskevien tulosten kanssa samansuuntaiset erot löytyivät myös uskossa omaan pystyvyyteen yrittäjänä (self-efficacy) ja käsityksessä omasta innovatiivisuudesta yrittäjänä. Alkutuotantoviljelijät arvioivat myös yrittäjyystaitonsa (taito tunnistaa ja toteuttaa liiketoimintamahdollisuuksia, taito verkostoitua ja hyödyntää kontakteja, taito luoda liiketoimintastrategia ja arvioida sitä) heikommiksi kuin muut (Vesala 2008). Sen sijaan riskinoton ja kasvuorientaation kohdalla alkutuotantoviljelijät eivät poikenneet muista yrittäjistä. Monialaisilla viljelijöillä yritystoiminnan laajentamishalu oli jopa suurempaa kuin muilla yrittäjillä. (Rantamäki-Lahtinen ym. 2008)

Psykologista kontrollia voidaan tarkastella myös itsen esittämisessä (self-presentation) eli siinä, kykeneekö henkilö rakentamaan itsestään tietynlaisen kuvan sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Pyysiäisen ym. (2011) mukaan osalla viljelijöistä yrittäjyystaitoisena esittäytymistä rajoittaa retoristen resurssien vähäisyys koskien tuotteen ja tuotantoprosessin sääntelyä sekä asiakassuhteissa ja markkinoinnissa vaikuttamista. Vesalan ja Peuran (2005) mukaan monialaisilla maatiloillakin viljelijöiden kyky esittää itsensä vaikutusmahdollisuuksia omaavina yrittäjinä kietoutuu nimenomaan asiakassuhteen luonteeseen: riippuvuus yhdestä avainasiakkaasta näyttää tarjoavan niukasti rakennuspuita yrittäjänä esittäytymiseen myös muilla toimialoilla kuin pelkässä alkutuotannossa.

Kaikkiaan näyttää siis siltä, että yrittäjyyden haasteellisuus viljelijöille ilmenee yhdellä tavalla muita yrittäjiä heikompana uskona omaan vaikutusmahdollisuuksiin yrittäjänä, erityisesti markkina-areenalla. Tämä haasteellisuus kietoutuu alkutuotannollisen toimialan erityispiirteisiin (pieni yrityskoko, riippuvuus yhdestä avainasiakkaasta), mihin yritystoiminnan monipuolistaminen näyttäisi tarjoavan helpotusta. On oletettavaa, että tällainen psykologisen kontrollin vaje heijastuisi viljelijöiden työhyvinvointiin sitä heikentäen.

Vesala ja Vesala (2010) tarkastelivat Muuttuva maaseutu – kyselyaineiston avulla viljelijöiden identifioitumista yrittäjäksi. Tulosten mukaan viljelijät määrittelevät itsensä mieluummin yrittäjäksi tai tuottajaksi kuin esimerkiksi palkansaajaksi tai yritysjohtajaksi. Yrittäjäksi identifioituminen oli vahvempaa ja tuottajaksi identifioituminen heikompaa monialaisilla maatiloilla kuin alkutuotantotiloilla. Yli kaksi kolmasosaa vastaajista katsoi olevansa samanaikaisesti sekä yrittäjä että tuottaja, pelkästään tuottajaksi itsensä identifioi viidesosa alkutuotantoyrittäjistä ja monialaisista vajaa 10 prosenttia. Kaikki viljelijät eivät siis halunneet nimetä itseään yrittäjäksi. Yritystoiminnan koon ja asiakkaiden lukumäärän kasvaessa halu määritellä itsensä yrittäjäksi lisääntyi, iän myötä se taas väheni.

Yrittäjyystutkimuksen kriittisissä teorioissa on tarkasteltu yrittäjyyttä poliittisena diskurssina, jota kaikki eivät suinkaan halua sisäistää tai hyväksyä itsensä ja oman toimintansa tulkintakehikoksi (Jones & Spicer 2010, Komulainen ym. 2011). Yrittäjyys voidaan kokea esimerkiksi omalle identiteetille ja arvomaailmalle vieraaksi tai sopimattomaksi. Tällöin on tietysti mahdollista, että omaan työhön kohdistuva yrittäjämäisyyden vaatimus ja paine koettaisiin myös hyvinvointia heikentävällä tavalla.

Viljelijöiden asenteissa yrittäjyys näyttäytyy kahtalaisena. Yhtäältä se liitetään myönteisesti itsenäisyyteen ja ahkeraan työntekoon ja toisaalta kielteisesti itsekkyyteen ja markkinataloussuhteiden sisältämiin epäoikeudenmukaisuuksiin, pettymyksiin ja nöyryytyksiin (Vesala 2004). Haastattelututkimuksissa (Vesala 2005, Vesala & Peura 2007, Pyysiäinen 2010) on näkynyt, että viljelijät kyllä hyväksyvät yrittäjyyden oman toimintansa lähtökohdaksi mutta yrittäjyyttä käsitellään tällöin ennen kaikkea itsenäisyyden ja tehokkaan työnteon merkityksessä. Tämän rinnalla vaikuttaa asenne, jossa yrittäjyys näyttäytyy uhkaavana ja kyseenalaisena ilmiönä. Viljelijöiden arvoissa taloudellinen kannattavuus ja itsenäisyys ovat korkeimmalla, mikä sopii hyvin yhteen myönteisen yrittäjyyskuvan kanssa. Voiton maksimoinnin viljelijät sen sijaan näkevät sopivan huonommin oman toimintansa johtotähdeksi. (Niska ym. 2011)

Pyysiäinen (2010) tarkasteli ryhmäkeskusteluaineiston avulla viljelijöiden asennoitumista yrittäjyyden edistämiseen maataloilla. Varauksellisten kantojen perusteluissa vedottiin muun muassa markkinoiden asettamiin reunaehtoihin ja viljelijöiden asemaan tuottajana kun taas myönteisissä asenteissa lähtökohtana oli viljelijän itsenäisyyden ja oma-aloitteisuuden kunnioittaminen. Asenteiden taustalla voidaan nähdä yleisempi jännite kahden maatalouspoliittisen näkemyksen välillä. Neoliberalistinen näkemys painottaa markkinoiden tarpeiden mukaan tapahtuvaa viljelyä ja valtion tuen vähentämistä, kun taas neomerkanttilinen näkemyksen mukaan julkinen tuki ja ohjaus ovat välttämättömiä ja suotavia maataloilla (Potter & Tilzey 2005). Vaikka viljelijät yhtäältä näkevät yrittäjyyden myönteisesti itsenäisenä ja taloudelliseen kannattavuuteen tähtäävänä työnä, jota haluttaisiin suojata julkisen vallan (kuten EU:n) ohjailulta, ovat he toisaalta kiinnittyneitä kansakunnan yhteisellä asialla olevan tuottajan rooliin, jossa yhteiskunnalta saatava maataloustuki on olennainen toiminnan edellytys. Maataloustukea kyseenalaistavan politiikan mukaisesti käsitettynä yrittäjyys ja yrittäjän toimija-asema voi siis näyttäytyä viljelijän kannalta myös uhkaavana asiana, joka ei vastaa heidän odotuksiaan.

4.3 Empiiriset tulokset: Viljelijöiden heikko työhyvinvointi ja sen yhteys yritystoimintaan ja yrittäjäidentiteetin vahvuuteen

Seuraavaksi tarkastelemme työhyvinvointia ja sen yhteyttä yrittäjä-identiteettiin kolmessa maaseutuyrittäjien ryhmässä: tavanomaiset viljelijät (n= 179), monialaiset viljelijät (n=273) ja muut maaseudun pienyrittäjät (n=108). Tässä analysoituva aineisto kerättiin postikyselyynä vuonna 2012 (ks. tark. luku 2 tässä raportissa). Mukana tarkastelussa ovat vain suomenkieliset vastaajat.

Viljelijöiden työhyvinvointi on muita maaseutuyrittäjiä vähäisempää

Tutkimuksessa työhyvinvointia / työssä jaksamista tarkasteltiin yhtäältä työtyytyväisyyden ja toisaalta työuupumuksen mittareilla. Työtyytyväisyyttä mitattiin yhdellä kysymyksellä: ”Kokonaisuutena ajatellen, miten tyytyväinen olet työhösi?”. Vastaukset annettiin asteikolla 1 (en lainkaan tyytyväinen) – 5 (erittäin tyytyväinen). Työuupumusta mitattiin Maslachin yleisen työuupumuksen arviointimenetelmällä (Kalimo ym. 2006). Työuupumusmittari koostuu 16 väittämästä, joiden avulla vastaaja arvioi työhönsä liittyviä tuntemuksia käyttäen asteikkoa 0 (ei koskaan) – 6 (päivittäin). Stressiteoriaan perustuvan työuupumuksen määritelmän mukaisesti mittari sisältää kolme ulottuvuutta: 1) uupumusasteinen väsymys, 2) kyynistyneisyys ja 3) alentunut ammatillinen itsetunto (ulottuvuuksien keskinäisistä yhteyksistä katso esim. Taris ym. 2005). Mittarin käsikirjassa nämä ulottuvuudet kuvataan seuraavasti (Kalimo ym.2006, s. 10):

”Ekshaustio (uupumusasteinen väsymys) on työuupumusoireyhtymän keskeinen osatekijä. Se on yleistynyttä, henkistä ja/tai fyysistä väsymystä, tuntuu kaikissa tilanteissa eikä enää liity yksittäisiin työn kuormitushuippuihin.

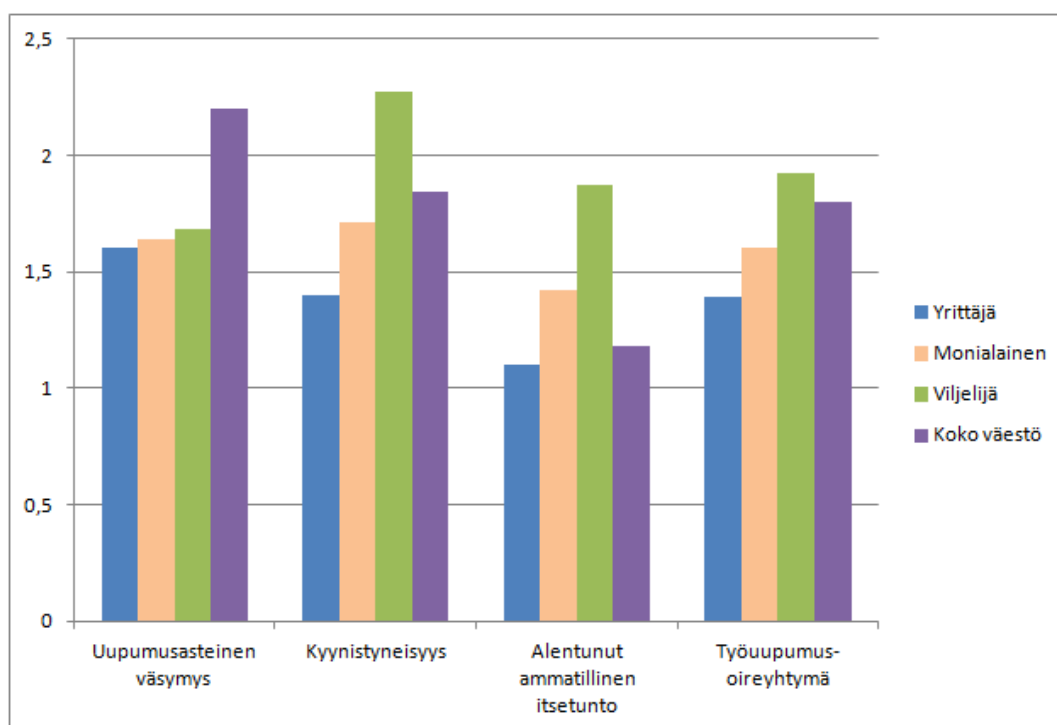
Kyynistyneisyys näkyy työn ilon katoamisena, työn mielekkyyttä koskevana epävarmuutena ja työn merkityksen epäilynä tai kyseenalaistamisena. Ihmissuhdetyössä kyynistyneisyys näkyy etäiseksi ja kylmäksi muuttuneena suhtautumisena työn kohteena oleviin ihmisiin.

Ammatillisen itsetunnon heikkenemisen merkkejä on pelko, ettei suoriudu työstään ja että työasiat eivät muutenkaan pysy hallinnassa. Huonommuudentunteet suhteessa omaan aikaisempaan pätevyYTEEN ja menestymiseen ovat tyypillisiä. Lisäksi usko siihen, että voisi omalta osaltaan vaikuttaa organisaationsa toimintaan ja saada aikaan jotain arvokasta, on horjunut.”

Näiden ulottuvuuksien lisäksi mittarista lasketaan kokonaispistemäärä kuvaamaan työuupumusoireyhtymää. Alustavissa analyysissä (faktorianalyysi) havaittiin, että mittarin teoreettinen rakenne toteutui myös

tässä aineistossa. Ulottuvuuksista muodostetut summamuuttujat olivat myös sisäisesti johdonmukaisia (Cronbachin alfat: Uupumisasteinen väsymys: .917; Kyynistyneisyys: .843; Alentunut ammatillinen itsetunto: .867).

Kuviossa 1 on esitetty ryhmien keskiarvot kolmella työuupumuksen ulottuvuudella sekä kokonaispistemäärässä. Lisäksi kuviossa on vertailutietona suomalaisen työikäisen väestön vastaavat keskiarvot (Kalimo ym. 2006, s. 31). Kuvioista havaitaan, että kaikilla kolmella tutkitulla ryhmällä uupumisasteista väsymystä oli selvästi vähemmän kuin koko väestössä, eikä ryhmien välillä ollut merkitseviä eroja ($F=0.17$, ns.). Sen sijaan kyynistyneisyyden ja alentuneen ammatillisen itsetunnon ulottuvuuksilla ryhmien väliset erot olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä, siten että viljelijöillä oli eniten työuupumusta ja muilla maaseudun pienyrittäjillä vähiten (Kyynistyneisyys: $F=16.36$, $p<.001$ ja Alentunut ammatillinen itsetunto: $F=19.45$, $p<.001$). Kummallakin ulottuvuudella viljelijöiden keskiarvo oli myös huomattavasti korkeampi kuin koko väestöllä. Myös työuupumusoireyhtymässä viljelijöiden keskiarvo oli korkein ja muiden maaseudun pienyrittäjien alhaisin ($F= 10.89$, $p<.001$). Tulosten mukaan viljelijät ovat huomattavasti uupuneempia työssään kuin monialaiset viljelijät ja muut maaseudun pienyrittäjät. Huomiota kiinnittää myös viljelijöiden osalta työuupumuksen ulottuvuuksien poikkeava järjestys verrattuna koko työikäiseen väestöön. Kun koko väestössä uupumusasteista väsymystä esiintyy eniten ja alentunutta ammatillista itsetuntoa vähiten, niin viljelijöillä uupumusasteista väsymystä esiintyy vähiten.

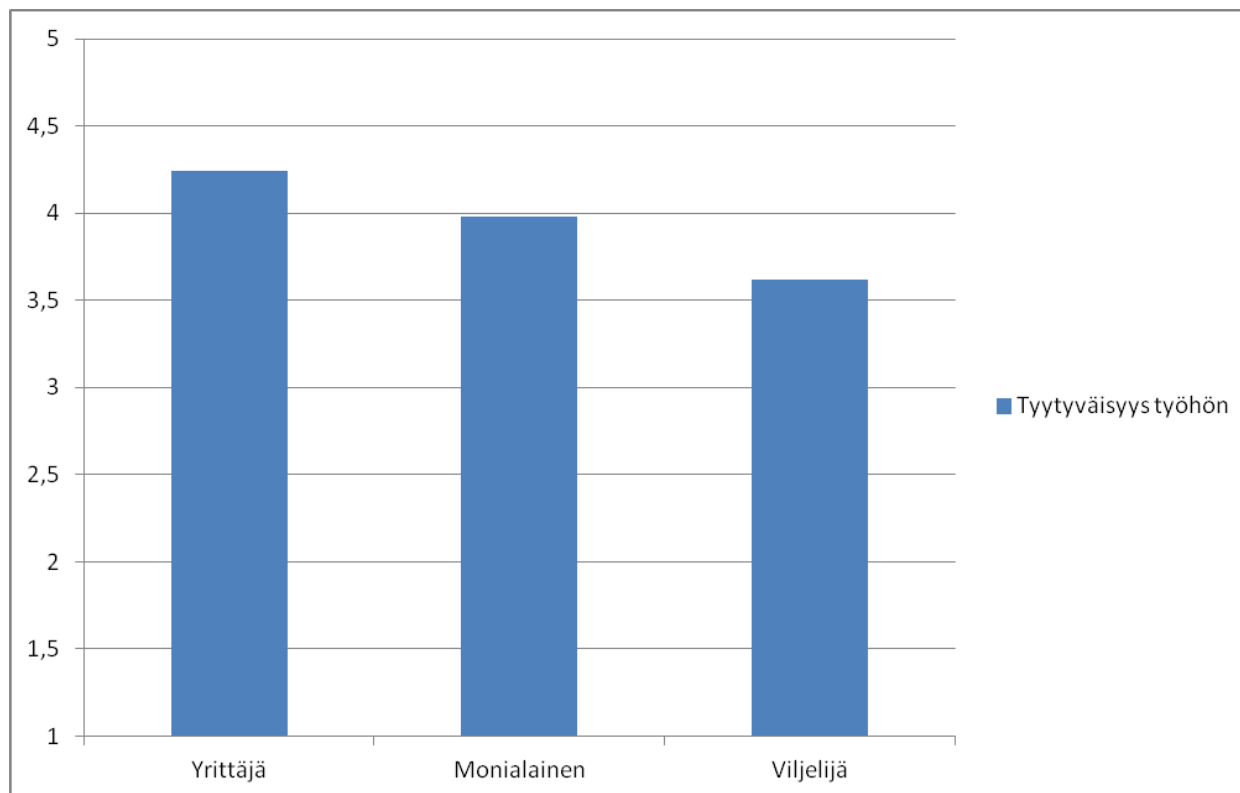
Kuvio 1. Ryhmien keskiarvot työuupumuksen ulottuvuuksilla sekä kokonaispistemäärässä sekä vertailutietona suomalaisen työikäisen väestön vastaavat keskiarvot.

Työuupumuksen ja työtyytyväisyyden väliset korrelaatiot olivat kaikki tilastollisesti merkitseviä ja odotetun suuntaisia: työhönsä tyytyväisemmät ovat vähemmän uupuneita (Taulukko 1).

Taulukko 1. Työtyytyväisyyden ja työuupumuksen väliset korrelaatiot (kaikki tilastollisesti merkitseviä; $p<.001$)

Uupumusasteinen väsymys	-.43
Kyynistyneisyys	-.57
Alentunut ammatillinen itsetunto	-.50
Työuupumusoireyhtymä	-.63

Kuviossa 2. on esitetty ryhmien keskiarvot tyytyväisyyden osalta. Kuviosta havaitaan, että viljelijät olivat vähiten tyytyväisiä työhönsä ja muut maaseudun pienyrittäjät kaikkein tyytyväisimpiä. Ryhmien väliset erot olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä ($F=20.19$, $p<.001$). Viljelijöistä erittäin tyytyväisiä työhönsä oli vain 16 %, kun taas muista maaseudun pienyrittäjistä useampi kuin joka kolmas, 37 %.

Kuvio 2. Työtyytyväisyyden keskiarvot ryhmittäin.

Yritystoiminnallisen tilanteen merkitys: huono kannattavuus ja keskittynyt asiakasrakenne on riski työhyvinvoinnille

Ryhmien väliset erot työhyvinvoinnissa olivat selkeitä: viljelijät olivat kaikkein uupuneimpia ja vähiten tyytyväisiä työhönsä. Mikä selittää näitä eroja? Tarkastellaan aluksi yrittäjään liittyviä taustatekijöitä, sen jälkeen yritystoimintaan liittyviä seikkoja ja lopuksi yrittäjäidentiteettiin liittyviä tekijöitä.

Taulukossa 2 on esitetty työuupumuksen ja työtyytyväisyyden yhteydet yrittäjään liittyviin taustatekijöihin (sukupuoli, ikä, siviilisääty, peruskoulutus ja miten pitkään toiminut yrittäjänä). Ensinnä voidaan todeta, että nämä taustatekijät eivät olleet yhteydessä työtyytyväisyyteen eivätkä uupumusasteiseen väsymykseen. Kyynistyneisyyteen olivat yhteydessä ikä, siviilisääty, peruskoulutus ja yrittäjänä toimimisen aika: iäkkäämmillä ja pidempään yrittäjänä toimineilla, ei parisuhteessa elävillä ja alemman peruskoulutuksen omaavilla oli enemmän kyynistyneisyyttä. On kuitenkin todettava, että yrittäjänä toimimisen aikaa lukuun ottamatta korrelaatiot olivat varsin matalia, vaikkakin tilastollisesti merkitseviä. Alentunut ammatillinen itsetunto oli yhteydessä kaikkiin muihin taustatekijöihin paitsi ei siviilisäätyyn. Alentunutta ammatillista itsetuntoa oli enemmän miehillä, iäkkäämmillä, heikommin koulutetuilla ja pidempään yrittäjänä toimineilla. Työuupumusoireyhtymä oli yhteydessä peruskoulutukseen ja yrittäjänä toimimisen aikaan: heikommin koulutetut ja pidempään yrittäjänä toimineet olivat uupuneempia.

Taulukko 2. Työuupumuksen ja työtyytyväisyyden korrelaatiot yrittäjään liittyviin taustatekijöihin.

	Uupumusasteinen väsymys	Kyynistyneisyys	Alentunut ammatillinen itsetunto	Työuupumusoireyhtymä	Työtyytyväisyys
Sukupuoli (1=nainen, 2=mies)	-.03	.06	.14 **	.06	-.06
Ikä	-.05	.12 **	.17 ***	.08	.04
Siviilisääty (0=ei parisuhteessa, 1=parisuhteessa)	.08	-.10 *	-.00	-.03	.08
Peruskoulutus (0=kansakoulu, 1=keskikoulu tai ylioppilas)	-.08	-.09 *	-.17 **	-.13 **	-.01
Miten pitkään toiminut yrittäjänä	-.00	.18 ***	.18 ***	.13 **	-.03

*) p<.05; **) p<.01; ***) p<.001

Kun tarkastellaan ryhmien välisiä eroja näissä taustatekijöissä, niin havaitaan että ryhmät poikkeavat ainoastaan sukupuolijakauman suhteen: miesten osuus oli suurempi tavanomaisten viljelijöiden ja monialaisten viljelijöiden ryhmissä kuin muiden maaseudun pienyrittäjien ryhmässä (87 % ja 88 % vs 72 %; p<.001). Näin ollen ryhmien välisiä eroja työuupumuksessa ja työtyytyväisyydessä voi tarkastelluista taustatekijöistä selittää ainoastaan sukupuoli.

Tarkastellaan seuraavaksi yritystoimintaan liittyviä tekijöitä. Mukaan tarkasteluun valittiin seuraavat tekijät: yrityksen liikevaihto (euroissa), yrityksen nettotulos (tämä arvioitiin asteikolla 1 = huomattavan tappiollinen – 5 = minua tyydyttävässä määrin positiivinen), velkapääoma suhteessa liikevaihtoon (arvioitiin asteikolla 1 = yritys on velaton – 5 = velkaa on enemmän kuin liikevaihto), onko yrityksessä ulkopuolisia työntekijöitä (0 = ei, 1 = kyllä) ja asiakaskunnan rakenne, jota mitattiin asiakkaiden määrällä (1 = 1-3 asiakasta; useimmiten jatkojalostaja- tai jälleenmyyjä asiakkaita 2 = 4-9 asiakasta ja 3 = 10 asiakasta tai enemmän, asiakkaissa on runsaasti mukana loppukäyttäjäasiakkaita).

Näissä tekijöissä havaittiin runsaasti eroja ryhmien välillä (Taulukko 3). Vaikka yritystoiminnan koko liikevaihdolla mitattuna oli samansuuruisia kaikissa ryhmissä, niin viljelijät arvioivat toiminnan taloudellisen kannattavuuden – nettotuloksella mitattuna - kaikkein heikoimmaksi, ja monialaiset viljelijät parhaimmaksi. Muilla maaseudun pienyrittäjillä oli vähemmän velkapääomaa kuin viljelijöillä ja monialaisilla, ja heillä oli myös useammin ulkopuolista työvoimaa. Kaikkein selkeimmät erot ryhmien välillä tulivat asiakaskunnan rakenteessa. Kun muilla maaseudun pienyrittäjillä suurimmalla osalla (n. 80 %) oli vähintään kymmenen asiakasta, niin viljelijöillä tilanne oli päinvastainen: lähes puolella oli vain 1-3 asiakasta ja vain vajaalla neljäsosalla (23 %) oli enemmän kuin 10 asiakasta.

Taulukko 3. Ryhmien vertailu yritystoimintaan liittyvillä tekijöillä. Taulukoitu keskiarvot sekä varianssianalyysin tulokset.

	Yrittäjät	Monialaiset	Viljelijät	F (p<)
Liikevaihto (1 000 €)	360	203	263	1.31
Nettotulos	4.09	4.23	3.94	5.08 **
Velkapääoma	1.71	2.36	2.30	10.04 ***
Ulkopuolisia työntekijöitä	0.53	0.34	0.22	15.20 ***
Asiakaskunnan rakenne	2.75	2.50	1.78	60.47 ***

*) p<.05; **) p<.01; ***) p<.001

Tarkastelluista tekijöistä vahvimmin työhyvinvointiin olivat yhteydessä yritystoiminnan nettotulos ja asiakaskunnan rakenne (Taulukko 4). Ne, joiden yritystoiminta oli taloudellisesti heikommin kannattavaa, ja joiden asiakaskunta koostui vain muutamasta asiakkaasta, olivat uupuneempia ja vähemmän tyytyväisiä työhönsä. Asiakaskunnan rakenne oli vahvimmin yhteydessä alentuneeseen ammatilliseen itsetuntoon, nettotulos taas työtyytyväisyyteen. Myös liikevaihto ja se, oliko yrityksessä ulkopuolisia työntekijöitä, olivat yhteydessä työhyvinvointiin, joskin korrelaatiot olivat selvästi matalampia. Uupuneempia olivat ne, joiden yritystoiminta oli liikevaihdoltaan pienempää ja joilla ei ollut ulkopuolisia työntekijöitä. Velkapääomalla ei ollut yhteyttä työhyvinvointiin.

Taulukko 4. Työuupumuksen ja työtyytyväisyyden korrelaatiot yritystoimintaan liittyviin tekijöihin.

	Uupumus-asteinen väsymys	Kyynistyneisyys	Alentunut ammatillinen itsetunto	Työuupumusoireyhtymä	Työtyytyväisyys
Liikevaihto	-.10 *	-.12 **	-.08	-.13 **	.06
Nettotulos	-.20 ***	-.26 ***	-.15 **	-.26 ***	.31 ***
Velkapääoma	.03	-.06	-.06	-.03	.01
Ulkopuolisia työntekijöitä	-.01	-.11 *	-.12 **	-.09 *	.11 *
Asiakaskunnan rakenne	-.03	-.15 **	-.27 ***	-.17 ***	.25 ***

*) p<.05; **) p<.01; ***) p<.001

Yrittäjäidentiteetin vahvuudella on selkeä yhteys työhyvinvointiin

Yrittäjäidentiteettiä mitattiin ensinnäkin kysymyksellä: ”Miten määrittelette itsenne? Miten osuvia omalta kohdaltanne ovat seuraavat ajatukset: Olen yrittäjä / ammatinharjoittaja / tuottaja / palkkatyöntekijä / yrittäjäjohtaja”. Vastaukset annettiin käyttämällä viisiportaista asteikkoa (1= ei lainkaan osuva; 5= erittäin osuva). Koska vastausten jakaumat olivat vinoja, tiivistettiin muuttujat kolmiluokkaiseksi yhdistämällä vaihtoehdot 1, 2 ja 3.

Yrittäjänimikettä voidaan käyttää laajasti kuvaamaan kaikkia yritystoiminnan harjoittajia. Se, että henkilö nimeää itsensä yrittäjäksi, ei kuitenkaan vielä välttämättä kerro minkälainen yrittäjä hän katsoo olevansa. Usein yrittäjyyteen liitetään juuri tietynlaisia rooliodotuksia, kuten että yrittäjä on halukas ottamaan riskejä, toimii innovatiivisesti ja pyrkii kasvattamaan yritystoimintaansa. Tällaista yrittäjämäistä asennetta henkilön identiteetissä mitattiin 12 kysymyksellä, joista muodostetun summamuuttujan sisäinen johdonmukaisuus oli erittäin hyvä (Cronbachin alfa: .836).

Identiteettiin liittyy myös itseä ja omaa toimintaa arvioiva ja arvottava aspekti, jota voidaan kutsua yleisesti itsetunnoksi ja eritellä tarkemmin kysymyksillä: olenko pätevä yrittäjä? Voinko vaikuttaa yritystoimintani menestymiseen? Pätevyyttä yrittäjänä mitattiin kahdeksalla osiolla, joista muodostetun summamuuttujan sisäinen johdonmukaisuus oli niin ikään erittäin hyvä (Cronbachin alfa: .836). Vaikutusmahdollisuuksia mitattiin neljällä kysymyksellä (Cronbachin alfa: .741).

Ryhmien välillä havaittiin erittäin merkitsevät erot kaikilla neljällä tarkastellulla muuttujalla (taulukko 5): Viljelijät identifioivat itsensä muita vähemmän yrittäjiksi, heillä heikoin yrittäjämäinen asenne, he kokivat itsensä vähemmän pystyviksi ja kokivat omat vaikutusmahdollisuutensa muita heikommiksi. Kaikkein suurimmat erot ryhmien välillä oli vaikutusmahdollisuuksissa.

Taulukko 5. Ryhmien vertailu yrittäjäidentiteettimuuttujilla. Taulukoitu keskiarvot sekä varianssianalyysin tulokset.

	Yrittäjät	Monialaiset	Viljelijät	F (p<)
Yrittäjäksi identifioituminen	2.53	2.35	1.95	27.19 ***
Yrittäjäasenne	3.09	3.06	2.83	10.76 ***
Pystyvyyssodotus	3.82	3.77	3.48	12.24 ***
Vaikutusmahdollisuudet	4.09	3.83	3.34	35.93 ***

*) p<.05; **) p<.01; ***) p<.001

Yrittäjäidentiteettimuuttajat olivat erittäin vahvassa yhteydessä työhyvinvointiin (Taulukko 6). Korrelaatiot olivat huomattavasti korkeampia kuin aikaisemmin tarkastelluissa yrittäjään ja yritystoimintaan liittyvillä muuttujilla. Vahvan yrittäjäidentiteetin omaavat (eli itsensä yrittäjäksi identifioivat, yrittäjämäisesti asennoituvat sekä pystyvyyteensä ja vaikutusmahdollisuuksiinsa uskovat) vastaajat, olivat vähemmän uupuneita ja enemmän tyytyväisiä työhönsä. Kaikkein vahvimmin yrittäjäidentiteetti oli yhteydessä alentuneeseen ammatilliseen itsetuntoon, jossa aiemmin havaittiin suurimmat ryhmien väliset erot.

Taulukko 6. Työuupumuksen ja työtyytyväisyyden korrelaatiot yrittäjäidentiteettiin.

	Uupumus-asteinen väsymys	Kyynistyneisyys	Alentunut ammatillinen itsetunto	Työuupumus-oireyhtymä	Työtyytyväisyys
Yrittäjäksi identifioituminen	-.06	-.24 ***	-.35 ***	-.25 ***	.27 ***
Yrittäjäasenne	-.10 *	-.29 ***	-.30 ***	-.27 ***	.24 ***
Pystyvyyssodotus	-.23 ***	-.40 ***	-.47 ***	-.44 ***	.43 ***
Vaikutusmahdollisuudet	-.10 *	-.32 ***	-.39 ***	-.31 ***	.38 ***

*) p<.05; **) p<.01; ***) p<.001

Tarkasteluissa on löydetty niin yrittäjään, yritystoimintaan kuin yrittäjäidentiteettiin liittyviä tekijöitä, jotka ovat yhteydessä työhyvinvointiin ja joissa ryhmien välillä on eroja. Missä määrin nämä tekijät sitten selittävät ryhmien välisiä eroja työhyvinvoinnissa? Tarkastellaan lopuksi tätä seikkaa regressionalyysien avulla. Analyysissä kukin työhyvinvoinnin muuttuja oli vuorollaan selitettävänä ja selittäviksi muuttujiksi valittiin ne muuttujat, joissa oli ryhmien välillä merkitseviä eroja ja jotka olivat merkitsevässä yhteydessä työhyvinvointiin. Ryhmäjaosta tieto sisältyy kahteen dummy-muuttujaan. Menetelmänä käytettiin askeltavaa (stepwise) regressioanalyysia, jossa haetaan parasta selittävien muuttujien mallia. Malliin valikoituu ensiksi parhaimman selitysvoiman omaava muuttuja ja sen jälkeen malliin lisätään muuttujia niin kauan kuin ne merkitsevästi lisäävät mallin selitysvoimaa.

Ennen regressioanalyysin tuloksia tarkastellaan lyhyesti selittävien muuttujien välisiä korrelaatioita (Taulukko 7). Sukupuolella ei ollut yhteyttä muihin muuttujiin. Yritystoimintaa kuvaavien muuttujien välillä havaittiin kaksi merkitsevää, joskin suhteellisen alhaista korrelaatiota. Niillä vastaajilla, joilla oli monipuolisempi asiakaskunta, oli myös useammin ulkopuolista työvoimaa ja he olivat useammin tyytyväisiä yritystoiminnan taloudelliseen tulokseen. Yrittäjäidentiteettimuuttujien väliset korrelaatiot olivat odotuksen mukaisesti kaikki positiivisia ja varsin korkeita. Yritystoimintaa kuvaavat muuttujat, eritoten asiakaskunnan rakenne, olivat varsin vahvassa yhteydessä yrittäjäidentiteettimuuttujiin. Yritystoiminnan taloudellinen kannattavuus (nettotulos) oli vahvimmin yhteydessä pystyvyyssodotukseen ja vaikutusmahdollisuuksiin. Yrittäjillä, joilla oli ulkopuolisia työntekijöitä, oli vahvempi yrittäjämäinen asenne, ts. he olivat kasvuhakuisempia, halukkaampia ottamaan riskejä ja innovatiivisempia. Asiakaskunnan rakenne oli siis yritystoimintaa kuvaavista muuttujista vahvimmin yhteydessä yrittäjäidentiteettimuuttujiin, ja näistä erityisesti vaikutusmahdollisuuksiin: ne, joilla oli rajoittunut asiakaskunta (1-3 asiakasta), kokivat vähiten voivansa vaikuttaa oman yritystoimintansa menestymiseen.

Taulukko 7. Työuupumusta selittävien tekijöiden keskinäiset korrelaatiot.

	Nettotulos	Ulkop. työntekijät.	Asiakaskunnan rakenne	Yrittäjäidentiteetti	Yrittäjäasenne	Pystyvyysodotus	Vaikutusmahdollisuudet
Sukupuoli	-.00	-.06	-.06	-.07	.02	-.03	-.07
Nettotulos		-.01	.13 **	.13 **	-.03	.25 ***	.21 ***
Ulkopuolisia työntekijöitä			.18 ***	.22 ***	.37 ***	.16 ***	.20 ***
Asiakaskunnan rakenne				.32 ***	.20 ***	.24 ***	.46 ***
Yrittäjäidentiteetti					.36 ***	.50 ***	.36 ***
Yrittäjäasenne						.44 ***	.32 ***
Pystyvyysodotus							.46 ***

*) p<.05; **) p<.01; ***) p<.001

Regressioanalyysien tulokset on esitetty taulukossa 8. Tuloksista havaitaan ensinnäkin että uupumusasteista väsymystä (tässä ei havaittu ryhmien välillä eroja, joten emme tarkastele sitä tässä tarkemmin) lukuun ottamatta mallien selitysprosentit ovat varsin korkeita, erityisesti alentuneen ammatillisen itsetunnon kohdalla. Malleihin valikoituneet muuttujat selittävät siten varsin suuren osan työhyvinvoinnin vaihtelusta. Kaikissa neljässä analyysissä malliin valikoitui ensimmäisenä pystyvyysodotus ja toisena vaikutusmahdollisuudet. Näiden kahden yhteinen selitysprosentti oli jo hyvin lähellä koko mallin selitysprosenttia; muiden muuttujien tuoma lisäselitysvoimaan oli 2-5 %. Ryhmäjaosta kertova yrittäjä-dummy – muuttuja valikoitui kaikissa tapauksissa malliin neljäntenä, ja sen tuoma lisäselitysprosenttiin oli alle prosentista vajaaseen kahteen prosenttiin.

Taulukko 8. Regressioanalyysien tulokset. Taulukoitu t-arvo, merkitsevyys ja mallin selitysprosentti.

	Uupumusasteinen väsymys	Kynnistyneisyys	Alentunut ammatillinen itsetunto	Työuupumusoireyhtymä	Työtyytyväisyys
Yrittäjä-Dummy		2.79 **	2.08 *	2.33 *	3.22 **
Viljelijä-Dummy					
Sukupuoli			2.26 *		
Nettotulos	3.11 **	3.79 ***		2.86 **	4.11 ***
Ulkopuolisia työntekijöitä					
Asiakaskunnan rakenne					
Yrittäjäksi identifioiminen					
Yrittäjäasenne		2.74 **			
Pystyvyysodotus	4.42 ***	4.19 ***	8.20 ***	7.16 ***	6.37 ***
Vaikutusmahdollisuudet		2.36 *	4.56 ***	2.93 **	3.41 **
Selitys % (R-square)	8.1	24.4	32.0	26.5	29.3

*) p<.05; **) p<.01; ***) p<.001

Tulosten perusteella näyttää siis siltä, että ryhmien väliset erot työhyvinvoinnissa selittyvät suureksi osaksi – joskaan ei kokonaan – pystyvyysodotuksella ja vaikutusmahdollisuuksilla. Viljelijöiden muita heikompia työhyvinvointia olisi tämän mukaan seurausta siitä, että he luottavat vähemmän omaan pätevyyteensä yrittäjänä ja uskovat vähemmän omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Se että asiakaskunnan rakenne ei valikoitunut malleihin – vaikka sillä oli merkitseviä yhteyksiä työhyvinvointiin – selittyy sen korkeilla korrelaatioilla pystyvyysodotukseen (.24) ja erityisesti vaikutusmahdollisuuksiin (.46).

4.4 Lopuksi

Edellä esitellyt tulokset osoittavat selkeästi, että tavanomaista alkutuotantoa harjoittavien viljelijöiden työhyvinvointi on heikompaa kuin muilla maaseudun pienyrittäjillä. He ovat uupuneempia ja vähemmän tyytyväisiä työhönsä. Vastaavia tuloksia on saatu myös aiemmissa tutkimuksissa (Saarni ym. 2008). Vertasimme lisäksi tavanomaisia viljelijöitä monialaisiin, maatilallaan myös muuta yritystoimintaa harjoittaviin viljelijöihin. Myös näiden työhyvinvointi osoittautui maatilojen ulkopuolisia pienyrittäjiä heikommaksi mutta silti merkittävästi paremmaksi kuin tavanomaisten viljelijöiden. Heikon työhyvinvoinnin korostumista nimenomaan tavanomaisten viljelijöiden joukossa osoittaa myös se, että muista tutkituista yrittäjäryhmistä poiketen heidän kohdallaan työuupumus oli yleisempää kuin suomalaisessa työväestössä on todettu keskimäärin olevan.

Saarni ja kumppanit (2008) arvelevat että viljelijöiden hyvinvoinnin vaje liittyy yleiseen työelämän muutokseen, jota leimaa lisääntyvä tehokkuuden, kilpailun ja yrittäjyyden vaatimus, mikä kohdistuisi erityisen epädullisesti viljelijöihin. He eivät kuitenkaan esitä tarkempia perusteluja tälle tulkinnalle. Tässä artikkelissa esittämämme tarkastelu osoittaa, että viljelijöiden heikko työhyvinvointi voidaan todellakin liittää merkittävältä osin nimenomaan yrittäjämäisyyden vaatimukseen ja vaikeuksiin siihen vastaamisessa. Itsensä identifioiminen yrittäjäksi ja kokeminen pystyväksi ja vaikutusmahdollisuuksia omaavaksi, innovatiiviseksi, riskejä ottavaksi ja kasvuhakuiseksi yrittäjäksi ovat kaikki erittäin merkittävässä yhteydessä työhyvinvointiin niin viljelijöiden kuin muidenkin yrittäjien keskuudessa. Toisin sanoen ne, joilla on vahva ja kulttuurisesti hallitsevaa yrittäjyyspuhetta ajatellen odotuksenmukainen yrittäjäidentiteetti, voivat paremmin kuin muut. Tavanomaisten viljelijöiden yrittäjäidentiteetti on heikompi kuin muiden yrittäjien, mitattiin identiteettiä sitten yrittäjäksi identifioitumisena, koettuna pystyvyytenä tai vaikutusmahdollisuuksina omassa yritystoiminnassa, tai innovatiivisena ja riskejä ottavana toiminta-asenteena. Nämä erot selittävät merkittävän osan siitä, että heidän työhyvinvointinsa on muita heikompaa.

Yrittäjäidentiteettitekijöiden lisäksi viljelijöiden muita heikompi työhyvinvointi liittyi myös yritystoiminnan eroihin, erityisesti siihen, että viljelijöiden yritystoiminta on vähemmän kannattavaa ja heidän asiakaskuntansa kapeampi kuin muilla yrittäjillä keskimäärin. Asiakaskunnan rakenne näyttäisi kuitenkin lisäävän työuupumusta nimenomaan silloin, kun koetaan myös vaikutusmahdollisuuksien ja oman pystyvyyden puutetta. Tämä on ymmärrettävää ajatellen kuvauksia viljelijän epäkiitollisesta markkina-asetamasta tuottajana (esim. Niemi 2010, Vesala & Rantanen 1999, Vesala & Peura 2005).

Työuupumusta koskevissa tuloksissa on merkille pantavaa työuupumuksen ulottuvuuksien poikkeama viljelijöillä verrattaessa koko työikäiseen väestöön: kun koko väestössä uupumusasteista väsymystä esiintyy eniten ja alentunutta ammatillista itsetuntoa vähiten, niin viljelijöillä uupumusasteista väsymystä esiintyy vähemmän kuin kyynistyneisyyttä ja alentunutta ammatillista itsetuntoa. Tämä voisi viitata siihen, että pelkän väsymisen sijasta monia viljelijöitä vaivaa ammatti-identiteettiä koetteleva turhautuminen, jonka yksi keskeinen synnyttäjä olisi kokemus vaikeudesta vastata vaadittuun ja odotusten mukaiseen yrittäjämäisyyteen. Esimerkiksi monialaisten viljelijöiden kohdalla muu yritystoiminta ei tarkoittaisi yksinkertaisesti työmäärän ja stressin lisääntymistä, vaan uusia mahdollisuuksia yrittäjäidentiteetin ja sitä tukevan itsetunnon vahvistumiseen, ja tätä kautta helpotusta uupumukseen. Tähän suuntaan tuloksemme osoittavatkin.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että yrittäjämäisyyden vaatimuksella näyttää olevan hintansa. Ne viljelijät jotka kokevat sopivansa yrittäjän rooliin ja havaitsevat kykenevänsä vastaamaan sen mukaisiin odotuksiin, voivat paremmin, kun taas ne joiden kohdalla yrittäjä-identiteetti osoittautuu sopimattomaksi tai liian vaikeaksi omaksua, kärsivät heikosta työhyvinvoinnista ja uupuvat. Tulostemme mukaan työhyvinvoinnin ja yrittäjä-identiteetin välinen yhteys pätee pienyrittäjillä kaikkiaan, mutta tavanomaista alkutuotantoa harjoittavilla viljelijöillä sen merkitys on erityinen, sillä he ovat muita selvästi uupuneempia ja tyytymättömämpiä työhönsä. Monenlaiset historialliset, kulttuuriset, yhteiskunnalliset ja myös yksilöihin liittyvät tekijät voivat olla selittämässä sitä, miksi yrittäjämäisyyden vaatimus on erityisen ongelmallinen juuri tavanomaisten viljelijöiden kohdalla. Esittämämme tarkastelun valossa on ilmeistä, että kysymys on ainakin harjoitettuun yritystoimintaan liittyvistä seikoista. Selkein osoitus tästä on se, että monialaista yritystoimintaa harjoittavien viljelijöiden kohdalla niin työhyvinvointi kuin yrittäjäidentiteettikin poikkeavat tavanomaisista viljelijöistä muiden, vailla maatilakytöntää toimivien pienyrittäjien suuntaan.

Lähteet

- Alasuutari, P. 1996. Toinen tasavalta. Suomi 1946-1994. Tampere: Vastapaino.
- Jones, C. & Spicer, A. 2010. Unmasking the Entrepreneur. Cheltenham: Edward Elgar.
- Kalimo, R., Hakanen, J. & Toppinen-Tanner, S. 2006. Maslachin yleinen työuupumuksen arviointimenetelmä. Työterveyslaitos.
- Komulainen, K., Keskitalo-Foley, S., Korhonen, M. & Lappalainen, S. (toim.) 2011. Yrittäjäkasvatus hallintana. Tampere:Vastapaino.
- Laitalainen, E., Silvasti, T. & Vesala, K.M. 2008. Attributions and Emotional Well-Being: Giving up Farming in Finland. *Rural Society* 18 (1), 26-38.
- Niemi J. & Ahlstedt J. 2011. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2011. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, julkaisuja 111.a
- Niska, M., Vesala, H. & Vesala, K.M. 2011. Peasantry and Entrepreneurship as Frames for Farming: Reflections on Farmers' Values and Agricultural Policy Discourses. (Under review)
- Potter, C. & Tilzey, M. 2005. Agricultural Policy Discourses in the European Post-Fordist Transition: Neoliberalism, Neomercantilism and Multifunctionality. *Progress in Human Geography* 29 (5), pp. 581–600.
- Pyysiäinen, J. 2010. Co-constructing a Virtuous Ingroup Attitude? Evaluation of New Business Activities in a Group Interview of Farmers. *Text & Talk*, 30 (6), 701–721.
- Pyysiäinen, J., Halpin, D. & Vesala, K.M. (2011) Entrepreneurial Skills among Farmers: Approaching a Policy Discourse. In Alsos, G.A., Carter, S., Ljunggren, E. & Welter F. (eds.) *The Handbook of Research on Entrepreneurship in Agriculture and Rural Development*. Edward Elgar, 109-128.
- Rantamäki-Lahtinen, L., Vesala, H. T., Vesala, K M., Karttunen, J. & Tuure, V.-M. (2008) Muuttuva maaseutuyrittäjyys - Monialaisten tilojen, perusmaatilojen ja maaseudun muiden yritysten yrittäjyys ja resurssienhallinta 2000-2006. MTT:n selvityksiä 169 (2008).
- Saarni, S.I., Saarni, E.S. & Saarni, H. 2008. Quality of Life, Work Ability, and Self Employment: a Population Survey of Entrepreneurs, Farmers, and Salary Earners. *Occupational and Environmental Medicine* 65, 98-103.
- Taris, T.W., Le Blanc, P.M., Schaufeli, W.B. & Schreurs, P.G. 2005. Are there causal relationships between the dimensions of the Maslach Burnout Inventory? A review and two longitudinal tests. *Work & Stress*, 19(3): 238 – 255.
- Vesala, K.M. 1996. Yrittäjyys ja individualismi. Relationistinen linjaus. University of Helsinki. Department of Social Psychology, Research reports 2/1996. Helsinki.
- Vesala, K.M. 2004. Yrittäjyys ja uhkakuvat. EU maanviljelijöiden asenteissa. Teoksessa: Nirkko, J. & Vesala, K.M. (toim.) *Kirjoituksia maan sydämeltä. Tutkimusnäkökulmia maanviljelijöiden kilpakeruuaineistoon* Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 163-200.
- Vesala, K.M. 2005. Asiakaskunnan rakenne ja yrittäjäidentiteetin rakennuspuut. Monialaisten maatilayrittäjien vaikutusmahdollisuudet markkina-areenalla Helsingin yliopisto, Sosiaalipsykologian laitos. Tutkimusraportti 1/2005 Helsinki.
- Vesala, K.M. 2008. A Theoretical and Methodological Approach to the Study of the Assessment and Development of Entrepreneurial Skills in the Farm Context. In Vesala, K.M. & Pyysiäinen, J. 2008. (Eds.) *Understanding Entrepreneurial Skills in the Farm Context*. Frick: Research Institute of Organic Agriculture FIBL, p.23-54.

Vesala, K.M. & Peura, J. 2003. Portfolio Farmers, Entrepreneurship, and Social Sustainability. In: Persson, L.O., Sätre Åhlander, A.-M. & Westlund, H. (eds.) Local Responses to Global Changes. Economic and Social Development in Northern Europe's Countryside. Work Life in Transition 2003:11. Stockholm. 219-229.

Vesala, K.M. & Peura, J. 2005. The Presentation of Personal Control Among Farmers Engaged in Business Diversification in Finland. *Journal of Comparative Family Studies*, XXXVI (3), 443-473.

Vesala, K.M. & Peura, J. 2007. Läheisten asiakassuhteiden luominen monialaisten maatilayrittäjien asenteissa Teoksessa Vesala, K.M. & Rantanen, T. (toim.) Argumentaatio ja tulkinta. Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa. Helsinki: Gaudeamus-Yliopistopaino. 111-134.

Vesala, K.M. & Rantanen, T. 1999. Pelkkä puhe ei riitä. Maanviljelijöiden yrittäjäidentiteetin rakentumisen sosiaalipsykologisia ehtoja. Helsinki: Yliopistopaino.

Vesala, H. & Vesala K.M. 2010. Entrepreneurs and Producers: Identities of Finnish Farmers in 2001 and 2006. *Journal of Rural Studies* 26 (1), 21-30.

5 Työmäärän hallintakeinot, työhyvinvointi ja maatalousyrittäjien menestyminen

Janne Karttunen ja Veli-Matti Tuure

5.1 Johdanto ja tutkimusosion tavoitteet

Maatalousyrittäjien oma työvoima koostuu tyypillisesti aikuisista omistajista, heidän lapsistaan ja vanhemmistaan. Erilaisissa maatalousyhtymissä voi olla osallisena useiden yrittäjäperheiden jäseniä. Lisäksi töihin voi osallistua perheen ulkopuolista työvoimaa kuten urakoitsijoita, vakituista tai kausittaista palkkatyövoimaa, naapureita esimerkiksi talkoiden tai vaihtotyön merkeissä, maatalousharjoittelijoita sekä etenkin loma-aikoina maatalouslomittajia.

Työvoiman määrässä ja työnmenekissä on suurta vaihtelua myös päällisin puolin samankaltaisissa maatalousyrittäjien keskuudessa. Karttunen ja Kailan (2012) mukaan kirjanpitoiltoilla maatilatalouden töihin osallistuvien yrittäjäperheen edustajien määrä vaihtelee 1–9 henkilön välillä. Kirjanpitoiltojen vuosittainen kokonaistyömäärä puolestaan vaihtelee hyvin paljon sekä eri tuotantosuuntien välillä että saman tuotantosuunnan ja karjatiloilla myös saman kokoluokan yritysten sisällä. Tilanne on sama, vaikka yrittäjäperheen ulkopuolisen työvoiman käyttö sekä metsätaloustyöt, investointityöt kuten rakennustyöt tai muun yritystoiminnan työt kuten urakointityöt (monialainen yritystoiminta) otettaisiin tarkastelussa huomioon.

Liian suuri työmäärä ja liian vähäinen lepo ovat toimialasta riippumatta vakavasti otettava terveys- ja turvallisuusriski (Härmä & Sallinen 2000, Caruso ym. 2004, Dembe ym. 2005). Lisäksi pitkät työajat heikentävät Albertsenin ym. (2008) mukaan elämänlaatua ja vaikeuttavat työn sekä muun elämän yhteensovittamista. Karttunen ja Kailan (2012) mukaan maatalousyrittäjät haluavat lisätä ulkopuolisen työvoiman käyttöä. Oman työpanoksen vähennystarve, mikä liittyy tyypillisesti tuotannon laajentamiseen, on tärkein ulkopuolisen työvoiman käyttöön johtava syy. Ulkopuolisen työvoiman käytön koetaan parantavan yrittäjän työssä viihtymistä, jaksamista ja työturvallisuutta (Karttunen & Kaila 2012).

Kirjanpitoiltojen omistajien mielestä "kohtuullinen määrä maatilatalouden töitä yhtä päätoimista työntekijää kohti" on tyypillisesti kahdeksan tuntia päivässä työsesonkien ulkopuolella ja 12 tuntia päivässä työsesonkien aikana (Karttunen & Kaila 2012). Nämä mielipiteet ovat yhteneväiset työmäärästä terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin näkökulmista muun muassa maatalousyrittäjille annettujen suositusten kanssa (Karttunen ym. 2012a). On kuitenkin huolestuttavaa, että erityisesti suurien lypsykarjatiltojen omistajien joukosta löytyy henkilöitä, jotka pitävät kohtuullisena suosituksiin nähden erittäin paljon pidempiä työpäiviä ja työviikkoja (Karttunen & Kaila 2012).

Tuotantoresurssien keskittäminen omaan ydintoimintaan, maatalousyrittäjien välinen yhteistyö, töiden ulkoistaminen, lisätyövoiman ja nykyaikaisen tuotantotekniikan järkevä hankkiminen sekä työmenetelmien rationalisointi ovat keskeisiä työkaluja työmäärän ja kustannusten hallinnassa sekä hyvinvoinnin edistämiseksi maatalousyrittäjien keskuudessa (Karttunen ym. 2012b). Maatilatalouden töitä voidaan jakaa yrittäjäperheen oman ja ulkopuolisen työvoiman kesken monin eri tavoin. Avoimuus eri vaihtoehdoille ja omasta hyvinvoinnista huolehtiminen ovat tärkeitä tavoitteita töitä organisoitaessa. Ei kuitenkaan ole olemassa tietoa siitä, eroavatko perustuotantoa harjoittavat ja monialaiset maatalousyrittäjät toisistaan sisäisen ja ulkoisen työvoiman määrän tai työnjaon suhteen.

TTS:n tutkimusosion tavoitteena oli tarkastella sitä, miten tuotantoon, työvoimaan ja työnjakoon liittyvät seikat ovat yhteydessä yrittäjän työhyvinvointiin sekä yrityksen menestymiseen perustuotantoa harjoittavissa ja monialaisissa maatalousyrittäjien keskuudessa.

5.2 Aineisto ja menetelmät

Tämän julkaisun luvussa 2 on kuvattu hankkeen yhteisen kyselyaineiston hankintaprosessi ja katoanalyysi. Alkuperäiset kysymykset löytyvät tämän julkaisun liitteestä 2. TTS:n tutkimusosioon jäi työvoiman määrään ja laatuun liittyvien puutteellisten vastausten poistamisen jälkeen vastaukset yhteensä 319 perustuotantoa harjoittavasta tai monialaisesta maatalousyrittäjästä.

TTS:n tutkimusosion tulomuuttujat kuvasivat maatalousyrittäjän työkykyä ja työssä jaksamista sekä maatalousyrittäjien kannattavuutta:

- TTS:n tutkimusosiossa maatalousyrittäjiä pyydettiin arvioimaan nykyistä työkykyään verrattuna elinaikaiseen parhaimpaan asteikolla 0–10, jossa 0 tarkoittaa täysin työkyvyttömyyttä ja 10 työkykyä parhaimmillaan. Tällä kysymyksellä kartoitettiin vastaajan ruumiillista ja henkistä työkykyä suhteessa työn asettamiin vaatimuksiin (ks. alkuperäinen kysymys II liitteessä 2). Tämä kysymys kuuluu työkykyindeksiin (Tuomi ym. 1997) määrittämisessä käytettyyn kysymyssarjaan, mutta se korreloi erittäin vahvasti koko työkykyindeksiin kanssa. Karttusen ja Rautiaisen (2009) sekä Ahlströmin ym. (2010) mukaan tämä yksittäinen kysymys soveltuu käytettäväksi myös sellaisenaan henkilön työkyvyn arvioinnissa.
- Helsingin yliopiston tutkimusosiossa selvitettiin maatalousyrittäjän työssä jaksamista Maslachin yleisen työuupumuksen arviointimenetelmän (MBI-GS) avulla (THL 2012). Tällä mittarilla mitattiin vastaajan psyykkistä toimintakykyä. Käyttöoikeudeltaan rajoitettu menetelmä on esitelty tämän julkaisun luvussa 4. TTS:n osiota varten saatiin kullekin (anonyymille) vastaajalle tieto työuupumuksen voimakkuudesta kolmiportaisella asteikolla: ei-työuupunut, lievästi tai vakavasti työuupunut.
- MTT:n ja SeAMK:n tutkimusosiossa tiedusteltiin puolestaan sitä, kuinka hyvin maatalousyrittäjä on omasta mielestään onnistunut toteuttamaan yritystoiminnassaan eri seikkoja (ks. alkuperäinen kysymyssarja 23. liitteessä 2). TTS:n osiota varten saatiin käyttöön tieto siitä, kuinka hyvin maatalousyrittäjä koki kyenneensä toteuttamaan yrityksessään "kannattavaa toimintaa" skaalalla 1: ei lainkaan...5: erittäin hyvin. Tämä kysymys kuvaa TTS:n osiossa yrityksen "menestymistä", vaikka siihen voi liittyä myös muita ulottuvuuksia.

Tuloksia vertailtiin seuraavien kaksiluokkaisten ryhmien välillä:

- perustuotantoa harjoittaneet/monialaiset maatalousyrittäjät,
- peltoalaltaan pienet/suuret maatalousyrittäjät,
- pelkkää kasvintuotantoa harjoittaneet/karjataloutta ja oletusarvoisesti samalla myös kasvintuotantoa harjoittaneet maatalousyrittäjät,
- iältään nuoret/vanhhat maatalousyrittäjät,
- yhden henkilön/vähintään kahden henkilön voimin toimivien tilojen maatalousyrittäjät,
- kaikki työt yrittäjäperheen voimin tekevät/töitä ulkopuolisille jakavat maatalousyrittäjät sekä
- työmäärän eri hallintakeinoja hyvin merkittävinä pitävät/muut maatalousyrittäjät.

TTS:n tutkimusosiossa maatalousyrittäjä luokiteltiin "pieneksi", jos sen peltoala oli korkeintaan 35 hehtaaria, joka oli peltoalojen mediaaniluku. Maatalousyrittäjä luokiteltiin puolestaan "nuoreksi", jos hän oli korkeintaan 52-vuotias (mediaani-ikä). Tiedot yritysmuodosta ja tuotantosuunnasta perustuivat maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskuksen (Tike) tilastotietoon. Töitä ulkopuolisille jakavat maatalousyrittäjät käyttivät vähintään yhdessä tuotantotyössä urakoitsijoita tai palkkatyövoimaa tai molempia.

Työmäärän eri hallintakeinojen "koettua tärkeyttä oman jaksamisen ja työhyvinvoinnin kannalta" tiedusteltiin viisiportaisella asteikolla skaalalla 1: ei lainkaan merkittävä...5: erittäin merkittävä. Työmäärän hallintakeinoja luokiteltiin yhteensä kuusi kappaletta, joista aina kaksi peräkkäistä tarkasteli samaa asiaa hieman eri kanteilta (ks. alkuperäinen kysymyssarja III liitteestä 2).

Työmäärään hallinnan kolme pääkeinoa olivat maatalousyrittäjien välinen yhteistyö, töiden jakaminen yrittäjäperheen ulkopuoliselle työvoimalle ja tuotantoon liittyvät investoinnit. Kullekin pääkeinoista laskettiin kysymyspareista summapistet, joiden skaala saattoi vaihdella 2–10 pisteen välillä.

Kaikki kolme työmäärän hallinnan pääkeinoa eivät välttämättä olleet ajankohtaisia samalle maatalousyrittäjälle. Näin ollen maatalousyrittäjät jaettiin kahteen ryhmään sen mukaan, kokivatko he korkeintaan yhden tai vähintään kaksi pääkeinoista melko tai erittäin merkittäviksi (8–10 summapistettä) omalla kohdallaan. Viimeksi mainittuja kutsutaan lyhyesti "töitään tehostaviksi".

Vastaajaryhmien välisten erojen tilastollista merkitsevyyttä tarkasteltiin Fisherin eksakti testillä. Tilastollisesti merkitsevien tuloksien luotettavuustaso (tarkka p-arvo) ilmoitetaan sulkeissa: esimerkiksi ($p=0,047$) vastaa alle viiden prosentin riskiä sille, että todettu tulos johtuu sattumasta.

5.3 Tulokset

Kappaleessa 5.3.1 esitetään keskeiset tulokset aiemmin raportoidusta (ks. Karttunen & Tuure 2013) tutkimusosion. Kappaleessa 5.3.2 esitetään aiemmin raportoimattomia tuloksia. Kappaleessa 5.4 tarkastellaan ja tehdään johtopäätöksiä koko luvun 5 sisällöstä.

5.3.1 Työvoima ja työnjako maatalousyrittäjissä

TTS:n tutkimusosion maatalousyrittäjistä ($n=319$) yli puolet (56 %, 179 tilaa) oli monialaisia ja lopuilla (44 %, 140 tilaa) harjoitettiin vain perustuotantoa. Maatalousyrittäjistä yli puolilla (58 %, 184 tilaa) harjoitettiin päätuotantosuuntana kasvintuotantoa, yleisimmin viljantuotantoa. Lopuilla (42 %, 135 tilaa) harjoitettiin myös karjataloutta, yleisimmin lypsykarjataloutta. Kasvintuotanto oli suhteellisesti yleisempää monialaisissa maatalousyrittäjissä ja karjatalous oli yleisempää perustuotantoa harjoittavissa maatalousyrittäjissä.

Työvoima

Tuotantotöihin ja yksityistalouden töihin ilmoitettiin osallistuvan yhteensä 742 jäsentä yrittäjäperheestä tai maatalousyhtymästä. Heidän joukossaan oli 17 alle 18-vuotiasta ja 29 vähintään 68-vuotiasta henkilöä. Perheenjäsenistä yli kahdella kolmasosalla (71 %, 524 henkilöä) ilmoitettiin olevan maatalousyrittäjien eläkevakuutus eli MYEL-vakuutus.

Maatalousyrittäjistä yli neljällä viidesosalla (85 %, 272 tilaa) ilmoitettiin työntekoon osallistuvan vähintään kaksi ja enimmillään kuusi yrittäjäperheeseen tai tilayhtymään kuuluvaa henkilöä. Tästä omasta työvoimasta hieman yli kolme viidesosaa (61 %, 450 henkilöä) oli miehiä. Tyypillisimmin omaa työvoimaa oli tilalla kaksi henkilöä, ja näiden kahden henkilön varassa toimivien maatalousyrittäjien työvoimasta miehiä oli hieman yli puolet.

Perustuotantoa harjoittavien ja monialaisten maatalousyrittäjien välillä ei ollut mainittavaa eroa yrityksen oman työvoiman määrässä. Sen sijaan karjataloutta harjoittavia maatalousyrittäjiä hoidettiin tilastollisesti melkein merkitsevästi useammin vähintään kahden henkilön voimin kuin pelkkää kasvintuotantoa harjoittavia maatalousyrittäjiä ($p=0,037$).

Kooltaan mediaanipeltoalaa (35 ha) suurempia maatalousyrittäjiä hoidettiin suhteellisesti useammin vähintään kahden yrittäjäperheen jäsenen voimin kuin pieniä maatalousyrittäjiä. Tämä ero oli tilastollisesti melkein merkitsevä kuitenkin vain perustuotantoa harjoittaneissa maatalousyrittäjissä ($p=0,048$).

Maatalousyrittäjistä hieman yli puolella (51 %, 163 tilaa) käytettiin urakoitsijoita tai palkkatyövoimaa tai molempia. Tämä oli hieman yleisempää monialaisissa kuin perustuotantoa harjoittavissa maatalousyrittäjissä, karjataloutta harjoittavissa kuin pelkkää kasvintuotantoa harjoittavissa maatalousyrittäjissä, vähintään kahden yrittäjäperheen jäsenen voimin toimineissa kuin yhden jäsenen voimin toimineissa maatalousyrittäjissä sekä niissä maatalousyrittäjissä, joissa hoivatoiden tekeminen, toisin sanoen lasten- tai vanhusten hoito, oli ajankohtaista. Nämä erot eivät kuitenkaan olleet tilastollisesti merkitseviä.

Peltopinta-alaan perustuvan tarkastelun päätulos oli, että suuria maatalousyrittäjiä yleensä ja erityisesti suuria karjatilajoja hoidettiin suhteellisesti useammin käyttäen apuna urakoitsijoita tai palkkatyövoimaa tai molempia kuin pieniä maatalousyrittäjiä. Erot tilaryhmien välillä eivät kuitenkaan olleet tilastollisesti merkitseviä.

Työnjako

Maatalousyrittäjiä pyydettiin arvioimaan lueteltujen maa- ja metsätaloustöiden sekä yksityistalous- ja hoivatöiden suhteellista jakoa yrittäjäperheen jäsenten sekä urakoitsijoiden ja palkkatyövoiman kesken noin 10 prosenttiyksikön tarkkuudella. Tarkastelussa huomioitiin kustakin maatalousyrityksestä vain ne työt, joissa ilmoitettujen prosenttiosuuksien summa oli tasan 100. Alla kuvattuihin päälinjoihin löytyi toki poikkeuksia.

Tulosten mukaan miehet tekivät suhteellisesti suurimman osan (noin 70–80 %) pääosin kausittaisista maa- ja metsätalouden tuotantotöistä: peltoviljelytöistä, koneiden ja laitteiden huolto- ja korjaustöistä, rakennusten korjaus- ja kunnossapitotöistä, tilan piha-alueiden ja tiestön kunnossapitotöistä, polttopuiden teosta tai haketuksista, metsätaloustöistä sekä yrityksen hallinnointi- ja johtamistöistä. Voidaan luonnehtia, että useimmissa maatalousyrityksissä naiset joko osallistuivat pienellä työpäivällä edellä mainittuihin töihin tai eivät ollenkaan osallistuneet niiden tekemiseen.

Naiset puolestaan tekivät suhteellisesti suurimman osan pääosin päivittäisistä yksityistalouden töistä, kuten ruoanlaitosta, asuinrakennuksen siivoamisesta ja vaatehuollosta, sekä lasten tai vanhusten hoivatöistä. Hoivatyö ei kuitenkaan ollut ajankohtaista kaikissa maatalousyrityksissä. Voidaan luonnehtia, että useimmissa tapauksissa miehet joko osallistuivat pienellä työpäivällä yksityistalous- ja hoivatöihin tai eivät ollenkaan osallistuneet niiden tekemiseen. Karjatiloilta miehet ja naiset vastasivat suunnilleen samansuuruisella suhteellisella työpäivällä karjanhoitotöistä. Työnjako oli vastaava myös niissä maatalousyrityksissä, joissa kaikki työt tehtiin todennäköisten mies-naispariskuntien voimin.

Urakoitsijoiden työpäivän suhteellinen osuus oli koko aineistossa suurin metsätaloustöissä ja toiseksi suurin koneiden ja laitteiden huolto- ja korjaustöissä sekä polttopuiden teossa ja maatilahaketuksessa. Palkkatyöntekijöiden työpäivän suhteellinen osuus oli puolestaan suurin rakennusten korjaus- ja kunnossapitotöissä sekä tilan piha-alueiden ja tiestön kunnossapidossa. Vaikka urakoitsijoiden ja palkkatyövoiman työpäivän suhteellinen osuus kustakin työstä oli keskimäärin melko pieni koko aineistossa, se vaihteli yksittäisissä maatalousyrityksissä työstä riippuen 0–100 prosentin välillä. Yksityistalouden töiden tai hoivatöiden tekeminen muuten kuin yrittäjäperheeseen kuuluvien omin voimin oli erittäin harvinaista.

Monialaisista maatalousyrityksistä 119:lla nimettiin vähintään yksi monialainen työ tekijöineen pyydetyllä tarkkuudella. Näistä noin kolmannes (40 tilaa) nimesi kahdesta neljään työtä tekijöineen. Koneurakointi eri muodoissaan oli selvästi yleisin ja maatilamatkailu oli toiseksi yleisin monialaisuuden muoto. Monialaiset maatalousyritykset tyypillisesti sekä tarjosivat että myös käyttivät urakointipalveluita. Seuraavana kuvattuihin päälinjoihin löytyi toki poikkeuksia.

Päätulos on, että myös monialaisen yritystoiminnan työt oli jaettu epätasaisesti miesten ja naisten kesken (Kuva 5.1). Kaiken kaikkiaan miesten suhteellinen osuus oli noin kolme neljäsosaa ja naisten osuus noin neljäsosa monialaiseen yritystoimintaan kuuluvista töistä. Voidaan luonnehtia, että miehet vastasivat koneurakoinnista eri muodoissaan joko täysin tai lähes täysin. Naisten työpanos oli joko pieni tai he eivät osallistuneet koneurakointiin. Naiset osallistuivat edellistä merkittävämmällä työpäivällä osaan muusta monialaisesta yritystoiminnasta, vaikka miesten työpanosta voidaan luonnehtia edelleen hallitsevaksi. Osassa maatalousyrityksistä naisten työpanos oli kuitenkin hallitseva esimerkiksi matkailupalveluissa.

Kuva 5.1. Maa- ja metsätaloustyöt sekä yksityistalous- ja hoivatyöt on jaettu maamme maatalousyrityksissä epätasaisesti – sukupuolittuneesti – miesten ja naisten kesken. Myös monialaisen yritystoiminnan työt on jaettu sukupuolittuneesti. Kuva Janne Karttunen.

5.3.2 Työssä jaksaminen, koettu työkyky ja maatalousyrityksen menestyminen

Kappaleessa tarkastellaan ensin kolmeen tulosmuuttajaan kuhunkin erikseen yhteydessä olevia tuotantoon, työvoimaan ja työnjakoon liittyviä seikkoja. Sitten tarkastellaan tulosmuuttajien välisiä yhteyksiä. Edellä mainitut yhteydet on kuvattu kuvassa 5.2 sivulla 59. Lopuksi tarkastellaan tulosmuuttajien suhteen ääripäitä edustavien maatalousyrittäjien ominaispiirteitä.

Koettu työkyky

Maatalousyrittäjiä pyydettiin arvioimaan työkykyään nyt verrattuna elinaikaiseen parhaimpaan asteikolla 0–10, jossa 0 tarkoittaa täysin työkyvyttömyyttä ja 10 työkykyä parhaimmillaan. Vastaja ohjeistettiin, että jos hänen työkykynsä oli vastaushetkellä tilapäisesti alentunut sairauden, tapaturman tai muun syyn takia, hänen tulisi arvioida työkykyään normaalitilanteessa juuri ennen kyseistä tapahtumaa.

Maatalousyrittäjät antoivat omalle työkyvyllään keskimäärin 7,7 pistettä 10:stä, mutta tyypillisimmin (moodi ja myös mediaani) he antoivat 8 pistettä 10:stä. Vastajat jaettiin kahteen luokkaan sen suhteen, antoivatko he nykyiselle työkyvyllään korkeintaan 7 pistettä (34 %, 106 henkilöä) tai 8–10 pistettä (66 %, 209 henkilöä) eli vähintään mediaaniluvun. Viimeksi mainittuja kutsutaan jatkossa "hyväkuntoisiksi". Neljän henkilön kohdalla ei ollut käytettävissä tietoa nykyisestä työkyvystä.

Vastajaryhmien välisessä tarkastelussa todettiin seuraavat tilastollisesti merkitsevät yhteydet pois lukien alimmainen vertailu, jossa ryhmien välinen ero jäi täpärästi alle tilastollisen merkitsevyyden:

- Monialaiset yrittäjät olivat yleisemmin (74 % vs. 57 %) "hyväkuntoisia" kuin perustuotantoa harjoittaneet yrittäjät ($p=0,002$).
- Peltopinta-alaltaan suuret yrittäjät olivat yleisemmin (73 % vs. 60 %) "hyväkuntoisia" kuin pienten tilojen yrittäjät ($p=0,002$).
- Nuoret yrittäjät olivat yleisemmin (80 % vs. 52 %) "hyväkuntoisia" kuin vanhat yrittäjät ($p<0,001$).
- Vähintään kahden henkilön tilojen yrittäjät olivat yleisemmin (69 % vs. 51 %) "hyväkuntoisia" kuin yhden henkilön tilojen yrittäjät ($p=0,019$).
- Työtä ulkopuolisille jakavat yrittäjät olivat yleisemmin (73 % vs. 59 %) "hyväkuntoisia" kuin kaikki työt yrittäjäperheen voimin tekevät ($p=0,012$).
- Työtään tehostaneet yrittäjät olivat yleisemmin (73 % vs. 62 %) "hyväkuntoisia" kuin muut yrittäjät ($p=0,052$).

Työssä jaksaminen

Maslachin yleisen työuupumuksen arviointimenetelmästä saatiin kullekin kyselyyn vastanneelle maatalousyrittäjälle tieto siitä, oliko hän "ei-työuupunut" (46 %, 143 henkilöä) vai lievästi (48 %, 148 henkilöä) tai vakavasti (6 %, 19 henkilöä) työuupunut. Lievästi ja vakavasti työuupuneet on jatkossa yhdistetty ryhmäksi nimeltään "työuupuneet" (54 %, 167 henkilöä). Yhdeksän henkilön kohdalla ei ollut käytettävissä tietoa työuupumuksesta.

Vastaajaryhmien välisessä tarkastelussa todettiin seuraava tilastollisesti merkitsevä yhteys:

Peltopinta-alaltaan suurien maatalousyrityksien yrittäjät olivat useammin (55 % vs. 37 %) "ei-työuupuneita" kuin pienten maatalousyrityksien yrittäjät ($p=0,002$).

Yritystoiminnan koettu kannattavuus

Maatalousyrittäjiltä tiedusteltiin, kuinka hyvin he kokivat kyenneensä toteuttamaan yrityksessään "kannattavaa toimintaa" viisiportaisella asteikolla, jossa 1 tarkoitti, että ko. seikkaa ei ole lainkaan onnistuttu toteuttamaan ja 5 tarkoitti, että seikka on kyetty toteuttamaan erittäin hyvin.

Maatalousyrittäjät kokivat yritystoimintansa keskimäärin kohtalaisen kannattavaksi (3,4/5 pisteestä) ja tyypillisimmin (moodi ja myös mediaani) melko kannattavaksi (4/5 pisteestä). Vastaajat jaettiin kahteen luokkaan sen suhteen, antoivatko he yritystoimintansa kannattavuudelle 1–3 pistettä (50 %, 154 henkilöä) tai 4–5 pistettä (50 %, 155 henkilöä). Jälkimmäisiä ja heidän maatalousyrityksiään kutsutaan jatkossa "hyvin kannattaviksi". Kymmenen henkilön kohdalla ei ollut käytettävissä tietoa yritystoiminnan koetusta kannattavuudesta.

Vastaajaryhmien välisessä tarkastelussa todettiin seuraavat tilastollisesti merkitsevät yhteydet:

- Peltopinta-alaltaan suuret maatalousyritykset olivat useammin (58 % vs. 43 %) "hyvin kannattavia" kuin pienet maatalousyritykset ($p=0,012$).
- Vähintään kahden henkilön maatalousyritykset olivat useammin (53 % vs. 35 %) "hyvin kannattavia" kuin yhden henkilön maatalousyritykset ($p=0,026$).
- Töitään tehostaneet yrittäjät olivat yleisemmin (60 % vs. 42 %) "hyvin kannattavia" kuin muut yrittäjät ($p=0,004$).

Tulosmuuttujien väliset yhteydet

Sekä työuupumuksen arviointimenetelmä että kysymys koetusta työkyvystä nyt verrattuna elinaikaiseen parhaimpaan kartoittivat vastaajan henkistä toimintakykyä. Jälkimmäinen mittari pyrki kattamaan myös vastaajan ruumiillisen työkyvyn. Vaikka nämä kaksi mittaria eivät olleet täysin päällekkäisiä (useat vähintään lievästi työuupuneet kokivat työkykynsä silti hyväksi), niiden välinen yhteys oli kuitenkin tilastollisesti erittäin merkitsevä:

- "Työuupuneet" olivat useammin (48 % vs. 17 %) "ei-hyväkuntoisia" kuin "ei-työuupuneet" vastaajat ($p<0,001$).
- Vastaavasti "hyväkuntoiset" olivat useammin (58 % vs. 23 %) "ei-työuupuneita" kuin "ei-hyväkuntoiset" vastaajat ($p<0,001$).

Yritystoiminnan koettu kannattavuus, työuupumus ja koettu työkyky olivat tilastollisesti erittäin merkitsevästi yhteydessä toisiinsa:

- Yritystoimintansa "hyvin kannattavaksi" kokeneet maatalousyrittäjät olivat yleisemmin "ei-työuupuneita" (60 % vs. 33 %) ja "hyväkuntoisia" (77 % vs. 56 %) kuin yritystoimintansa "ei-kannattavaksi" kokeneet maatalousyrittäjät ($p<0,001$).
- Vastaavasti "hyväkuntoiset" ja "ei-työuupuneet" maatalousyrittäjät kokivat yritystoimintansa yleisemmin "hyvin kannattavaksi" kuin "ei-hyväkuntoiset" (58 % vs. 35 %) ja "työuupuneet" (65 % vs. 37 %) maatalousyrittäjät ($p<0,001$).

"Hyväkuntoisten menestyjien" ominaispiirteitä

Vajaa neljännes maatalousyrittäjistä (24 %, 78 henkilöä) ei ollut työuupunut, koki työkykynsä olevan selvästi hyvää tasoa ja koki yritystoimintansa hyvin kannattavaksi. Heitä voitaneen kutsua "hyväkuntoisiksi menestyjiksi". Vastaavasti vajaalla viidesosalla maatalousyrittäjistä (18 %, 56 henkilöä) oli puolestaan jonkinasteisia tai jopa vakavia ongelmia kaikkien edellä mainittujen seikkojen kanssa. Heitä voitaneen kutsua "ongelmien kanssa painiskeleviksi". Lopuilla lähes kolmella viidesosalla maatalousyrittäjistä (58 %, 185 henkilöä) oli ainakin jonkinasteisia ongelmia yhden tai kahden edellä mainitun seikan kanssa.

Kun kahta ensin mainittua – ääripäitä edustavaa – maatalousyrittäjäryhmää vertailtiin keskenään, todettiin, että seuraavat maatalousyrittäjät olivat tilastollisesti merkitsevästi useammin (pl. alimmainen ryhmä) "hyväkuntoisia menestyjiä":

- monialaiset ($p < 0,001$),
- nuoret ($p < 0,001$),
- peltopinta-alaltaan suurta maatalousyrittäjästä edustavat ($p = 0,003$),
- töitään tehostavat ($p = 0,048$),
- töitään ulkopuoliselle työvoimalle jakavat ($p = 0,003$) ja
- vähintään kahden yrittäjäperheen jäsenen voimin työskentelevät ($p = 0,054$).

Vastajaryhmien ristiintarkasteluissa todettiin, että monialaiseen maatalousyrittäjyyteen yhdistettynä mihin tahansa yhteen tai kahteen muuhun yllä mainittuun ryhmään (ml. alimmainen) kuuluvat maatalousyrittäjät olivat tilastollisesti ainakin melkein merkitsevästi ($p < 0,050$) useammin "hyväkuntoisia menestyjiä" kuin "ongelmien kanssa painiskeleviä". Esimerkkeinä "hyväkuntoisista menestyjistä" mainittakoon nuoret maatalousyrittäjät, joilla oli suuri monialainen maatalousyrittäjästä ($p = 0,010$) tai vähintään kahden yrittäjäperheen jäsenen voimin työskentelevät monialaiset maatalousyrittäjät, jotka olivat tehostaneet töitään ($p = 0,001$).

Monialainen maatalousyrittäjä ei kuitenkaan ollut välttämätöntä sille, että paransi mahdollisuuksiaan päästä "hyväkuntoisten menestyjien" joukkoon. Ainakin seuraavat kolmen ryhmän yhdistelmät paransivat mahdollisuuksia: töitään jakavat ja töitään tehostavat nuoret ($p = 0,048$), vähintään kahden yrittäjäperheen jäsenen voimin työskentelevät, jotka ovat tehostaneet ja jakaneet töitään ($p = 0,003$) sekä töitään tehostavat nuoret suurista maatalousyrittäjästä ($p = 0,001$).

Edellisten lisäksi mihin tahansa kahden ryhmän yhdistelmään kuulumisen merkitsi tilastollisesti ainakin melkein merkitsevästi ($p < 0,050$) useammin "hyväkuntoisiin menestyjiin" kuulumista. Kannustavina esimerkkeinä mainittakoon vähintään kahden yrittäjäperheen jäsenen voimin työskentelevät, joilla on suuri tila ($p = 0,003$) ja töitä tehostaneet nuoret ($p = 0,010$) sekä nuoret, joilla on suuri tila ($p = 0,002$).

5.4 Tuloksien tarkastelu ja johtopäätökset

Tutkimusosiossa tarkasteltiin sitä, miten tuotantoon, työvoimaan ja työnjakoon liittyvät seikat ovat yhteydessä yrittäjän työhyvinvointiin sekä yrityksen menestymiseen perustuotantoa harjoittavissa ja monialaisissa maatalousyrittäjäksissä.

Tutkimusosion maatalousyrittäjistä yli puolet oli monialaisia ja yli puolet harjoitti päätuotantosuuntaan kasvintuotantoa. Valtaosalla työntekoon osallistui vähintään kaksi yrittäjäperheeseen kuulunutta henkilöä. Viimeksi mainittu tulos on linjassa Karttunen ja Kailan (2012) kirjanpitolijoja koskevan aineiston kanssa, jossa yli kolmella tilalla neljästä töihin osallistui vähintään kaksi "aikuista omistajaa, hänen puolisoaan tai yhtymän osakasta". Vähintään kahden perheenjäsenen voimin toimivat maatalousyrittäjät ovat kuitenkin todennäköisesti edellä kuvattua harvinaisempia maassamme, vaikka asia ei yksiselitteisesti selviä maataloustilastoista (Tike 2012).

Perustuotantoa harjoittavat ja monialaiset maatalousyrittäjät eivät mainittavasti eronneet yrityksen oman työvoiman määrässä. Sen sijaan karjatilajoja yleensä ja erityisesti peltoalaltaan suuria perustuotantotiloja – joko karja- tai kasvitiloja – hoidettiin tilastollisesti merkitsevästi useammin vähintään kahden yrittäjäperheen jäsenen voimin. Karjatilojen työllistävän vaikutuksen totesivat myös Karttunen ja Kaila (2012).

Tulos herättää pohtimaan, miten hyvin yhden henkilön – kyselyyn vastaajan – henkilökohtaiset ominaisuudet ja mielipiteet edustavat koko monijäsenistä yrittäjäperhettä ja maatalousyrittystä.

Maatalousyrittäjistä hieman yli puolella käytettiin urakoitsijoita tai palkkatyövoimaa tai molempia. Eri-tyyppisten maatalousyrittäjien välillä ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitseviä eroja tässä suhteessa. On mahdollista, että joissakin tapauksissa urakoitsijan ja palkkatyöntekijän välinen ero on jäänyt hämäräksi, koska termejä ei määritelty kyselyssä. Nämä tulokset ovat kuitenkin linjassa Karttusen ja Kailan (2012) tulosten kanssa.

Voidaan arvioida, että suuressa osassa niistä maatalousyrittäjistä, joissa ei käytetty urakoitsijoita tai palkkatyövoimaa, tehtiin kuitenkin yhteistyötä: koneita ja tuotantopanoksia saatettiin hankkia yhdessä tai esimerkiksi peltoviljelytöitä tehdä yhdessä toisten maatalousyrittäjien kanssa. Tätä arviota voidaan perustella sillä, että Karttusen ja Tuuren (2008) kirjanpitotiloille tekemän kyselyn mukaan maamme keskikokoisista ja sitä suuremmista maatalousyrittäjistä valtaosa joko tekee yhteistyössä tai on ulkoistanut vähintään yhden keskeisen maatilatalouden työn.

Miehet tekivät suhteellisesti suurimman osan pääosin kausittaisista maa- ja metsätalouden tuotantotöistä. Naiset puolestaan tekivät suhteellisesti suurimman osa päivittäisistä yksityistalouden töistä sekä lasten ja vanhusten hoivatöistä. Karjataloilla miehet ja naiset vastasivat kuitenkin suunnilleen samansuuruisella suhteellisella työpanoksella karjanhoitotöistä. Työnjako oli selkeän sukupuolittunut myös todennäköisten mies-naispariskuntien hoitamissa maatalousyrittäjissä, mikä on yhteneväinen tulos Karttusen (2011) lypsykarjataloja koskevien tulosten kanssa.

Näihin tuloksiin vaikuttanee luonnollisesti se, että aineiston maatalousyrittäjissä työskenteli jonkin verran enemmän miehiä kuin naisia. Lisäksi valtaosa kyselyn vastaajista ja näin ollen myös siihen vastanneista oli miehiä. Tulos olisi luotettavampi, jos olisi voitu vertailla miesten ja naisten antamia vastauksia tasapuolisesti keskenään. Lisäksi tieto maatalousyrittäjien ulkopuolella mahdollisesti tehtävistä töistä tai luottamustoimista olisi voinut osaltaan tarkentaa tuloksia. Tässä yhteydessä on myös tärkeä muistaa, että karjanhoitotyöt, jotka jaettiin suunnilleen tasan miesten ja naisten kesken, muodostavat merkittävimmän osan maatilatalouden töiden kokonaistyönmenekistä karjataloutta harjoittavissa maatalousyrittäjissä (MTT 2013).

Vähintään kahden henkilön varassa toimivassa maatalousyrittäjässä on lähtökohtaisesti paremmat mahdollisuudet jakaa töitä esimerkiksi osaamisen ja mielenkiinnon mukaan. Yhden osapuolen alentunutta työkykyä tai työkyvyttömyyttä voidaan paikata ainakin tilapäisesti, mikä tuo turvaa esimerkiksi sairastumisten tai työtapaaturmien varalle. Poikkeustilanteiden varalta olisi siksi tärkeää, että kaikki yrittäjäperheen jäsenet hallitsisivat auttavasti kaikki keskeiset työt.

Vaikka urakoitsijoiden ja palkkatyövoiman työpanoksen suhteellinen osuus kustakin työstä oli keskimäärin melko pieni koko aineistossa, se saattoi olla yksittäisissä maatalousyrittäjissä hyvin merkittävä. Urakoitsijoiden työpanoksen suhteellinen osuus oli suurin metsätaloustöissä, mikä on linjassa Karttusen ja Kailan (2012) tuloksen kanssa, jonka mukaan urakoitsijoita käytetään yleisimmin juuri kyseisissä töissä. Sen sijaan viimeksi mainitun tutkimuksen mukaan urakoitsijoita käytetään toiseksi yleisimmin eri kasvin-tuotantotöissä, kun käsillä olevan tutkimuksen mukaan heidän suhteellinen työpanoksensa oli toiseksi suurin koneiden ja laitteiden huolto- ja korjaustöissä. Toisin sanoen käytön yleisyys ja suhteellinen työpanos eri töissä ovat kaksi eri asiaa, joista viimeksi mainittua ei ole tietävästi aikaisemmin tiedusteltu.

Koneurakointi eri muodoissaan oli selvästi yleisin ja maatilamatkailu oli toiseksi yleisin monialaisuuden muoto. Tämä tulos on linjassa Tiken (2013) monialaisia maatalousyrittäjiä koskevien tilastotietojen kanssa. Käsillä olevan tutkimuksen mukaan myös monialaisen yritystoiminnan työt oli jaettu epätasaisesti – sukupuolittuneesti – miesten ja naisten kesken. Miehet vastasivat koneurakoinnista joko täysin tai lähes täysin. Naiset osallistuivat edellistä merkittävämmällä työpanoksella osaan muusta monialaisesta yritystoiminnasta.

Tässä tutkimusosiossa löydettiin useita tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä tuotantoon, työvoimaan ja työnjakoon liittyvien seikkojen ja kolmen tulosmuuttujan eli koetun työkyvyn, arvioidun työssä jaksamisen ja yritystoiminnan koetun kannattavuuden välillä. Lisäksi tulosmuuttujat olivat tilastollisesti erittäin merkittävästi ja positiivisesti yhteydessä toisiinsa.

Maatalousyrittäjät antoivat nykyiselle ruumiilliselle ja henkiselle työkyvyllään tyypillisesti 8 pistettä 10:stä, mikä oli myös vastausten mediaaniluku. Vastanneiden mediaani-ikä oli puolestaan 52 vuotta. Korkeintaan 52-vuotiaat eli tässä tutkimuksessa "nuoret" yrittäjät olivat tilastollisesti erittäin merkittävästi yleisemmin "hyväkuntoisia" (8–10 pistettä 10:stä) kuin vanhemmat yrittäjät. Iän lisäksi myös useat muut seikat, kuten tilakoko ja oman työvoiman määrä, olivat merkittävästi yhteydessä koettuun työkykyyn. Ikään liittyvä tulos on linjassa Karttusen ja Rautiaisen (2009) tulosten kanssa. Viimeksi mainitut korostivat sitä, että ruumiillisesti vähintään keskiraskasta työtä tekevien maatalousyrittäjien työkyky voi lähteä laskuun jo 45–50-vuotiailla yleensä ja erityisesti naisilla.

Huolestuttavan suuri osa – hieman yli puolet – maatalousyrittäjistä oli vähintään lievästi työuupuneita ja heistä osa oli vakavasti työuupuneita. Tilakoko oli merkittävästi yhteydessä työuupumukseen tässä tutkimuksessa: suuri tilakoko suojasi työuupumukselta. Työuupumus oli selvästi yleisempää maatalousyrittäjien keskuudessa kuin työssäkäyvässä suomalaisessa väestössä vuonna 2011 (Ahola ym.2012). Viimeksi mainitun artikkelin mukaan työuupumus sinänsä ei ole sairaus, mutta se kasvattaa riskiä sairastua muun muassa masennukseen, unihäiriöihin, päihdehäiriöihin ja stressiperäisiin sairauksiin. Työuupumuksen on myös todettu lisäävän työkyvyttömyyden riskiä. Työuupumusta ja siihen johtavia tekijöitä tarkastellaan tarkemmin tämän julkaisun luvussa 4.

Maatalousyrityksen menestymistä mitattiin TTS:n osiossa yhdellä kysymyksellä, jossa tiedusteltiin, kuinka hyvin yrittäjä koki kyenneensä toteuttamaan yrityksessään "kannattavaa toimintaa". Oma yritystoiminta koettiin tyypillisimmin melko kannattavaksi, jolloin sille annettiin 4 pistettä 5:stä, mikä oli myös vastausten mediaaniluku. Tilakoko, oman työvoiman määrä ja töiden tehostaminen olivat merkittävästi yhteydessä koettuun kannattavuuteen. Käytetty kysymys liittyi menestymisen taloudelliseen ulottuvuuteen. Menestymiseen voidaan kuitenkin ajatella liittyvän myös muita seikkoja kuten yritystoiminnan jatkuvuus ja yrittäjien hyvinvointi.

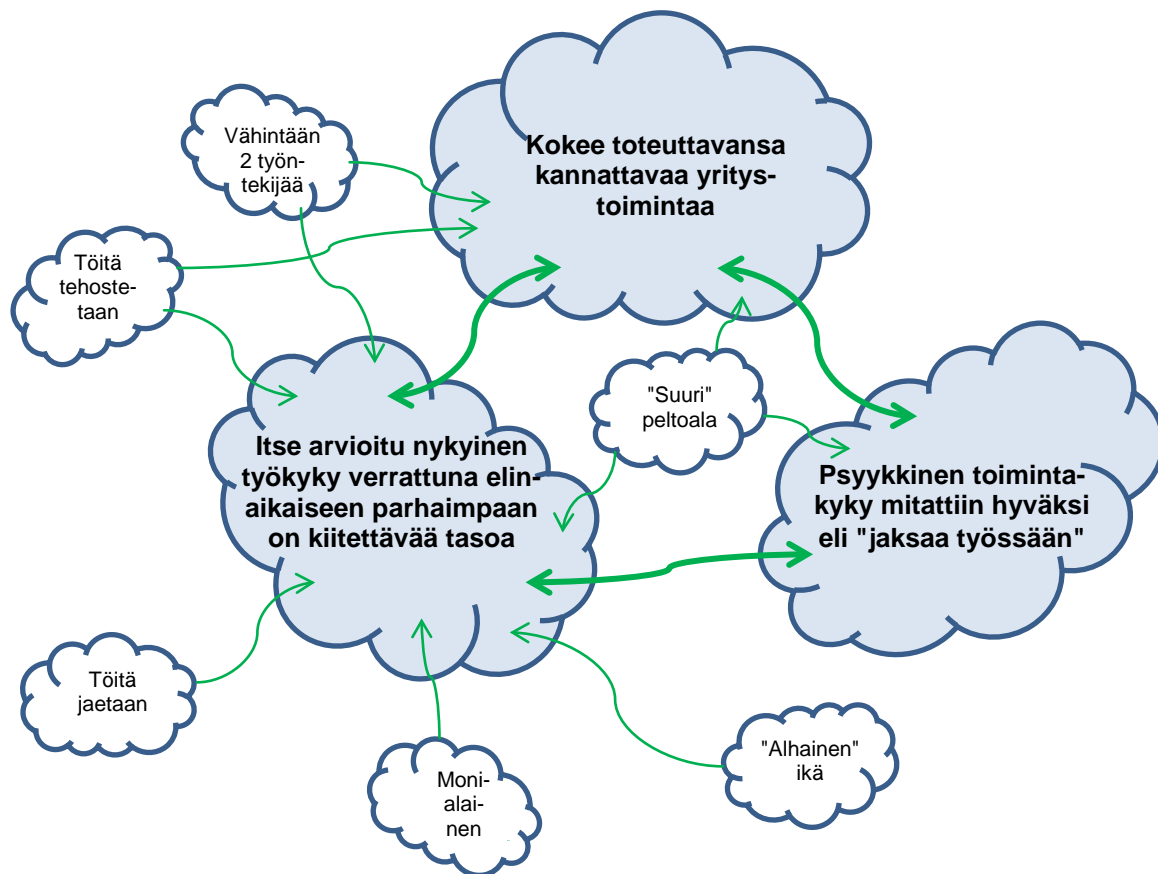
Ääripäitä edustavien maatalousyrittäjäryhmien eli "hyväkuntoisten menestyjien" ja "ongelmien kanssa painiskelevien" vertailu antanee monessa suhteessa hyvän kuvan tuloksista: todetut yhteydet olivat samat kuin tulosmuuttujia yksittäin tarkastellen, mutta myös useita kahden ja kolmen muuttujan kombinaatioita löytyi. Molempiin ryhmiin kuului vähintään noin viidennes yrittäjistä, joten pyrkimystä kohti hyvää ryhmään pääytymistä tai siinä pysymistä sekä heikkoon ryhmään pääytymisen välttämistä tai siitä pois pääsyä voitaneen pitää realistisena tavoitteena.

TTS:n tutkimusosiossa "hyväkuntoisia menestyjiä" olivat tilastollisesti merkittävästi useammin monialaiset, nuoret (≤ 52 -vuotiaat), peltopinta-alaltaan suurta (> 35 hehtaaria) maatalousyritystä edustavat, töitään tehostaneet eli työmäärän eri hallintakeinoja merkittävänä omalla kohdallaan pitävät, töitään urakoitsijoille tai palkkatyövoimalle tai molemmille jakavat, sekä vähintään kahden yrittäjäperheen jäsenen voimin työskentelevät maatalousyrittäjät. Viimeksi mainittu ryhmä jäi vain täpärästi tilastollisen merkittävyyden alle.

Edellä luetellut ryhmät olivat niin sanottuja suojelevia tekijöitä, jotka yksittäin tarkasteltuna olivat yhteydessä – mutta eivät toki taanneet – kasvaneeseen mahdollisuuteen kuulua "hyväkuntoisten menestyjien" joukkoon. Seikkojen vastakohtat olivat riskitekijöitä, jotka puolestaan vähensivät mahdollisuuksia, mutta eivät toki poistaneet niitä. Se, oliko yritys karjatila vai harjoittiko se pelkkää kasvintuotantoa, ei tässä tutkimuksessa ollut yhteydessä tulosmuuttujiin.

Edellä kuvattua tulosta saatiin vielä tarkennettua: monialaiseen maatalousyrittäjyyteen yhdistettynä mihin tahansa yhteen tai kahteen muuhun edellä mainittuun ryhmään kuulumisen toimi tilastollisesti merkittävästi suojelevana tekijänä. Toki myös muut kuin monialaiset maatalousyrittäjät saattoivat parantaa mahdollisuuksiaan kuulua "hyväkuntoisiin menestyjiin". Tulokappaleessa on lueteltu joitakin kolmen muun ryhmän yhdistelmiä, jotka toimivat yhdessä suojelevana tekijänä. Lisäksi mitkä tahansa kahden ryhmän yhdistelmät toimivat tilastollisesti merkittävästi suojelevana tekijänä.

Työhyvinvoinnin ja maatalousyrityksen menestymisen kannalta maatalousyrittäjille voidaan suositella pyrkimystä kohti sellaista yrityskokoa ja erityisesti monialayrittäjyyttä, jossa töistä vastaa vähintään kaksi yrittäjäperheen tai tilayhtymän jäsentä. Osapuolien olisi kuitenkin suotavaa hallita toistensa työt ristiin ainakin auttavasti, mikä tuo turvaa poikkeustilanteiden varalle ja joustavuutta tilan sisäiseen työnjakoon. Harkittua töiden ulkoistamista, palkkatyövoiman käyttöä, tilayhteistyötä sekä omia tai yhteisinvestointeja tuotantoon voidaan myös perustellusti suositella. Näitä tuloksia voidaan pitää erityisen tärkeinä työuraansa aloittaville ja tuotannon laajentamista tai monialaistamista suunnitteleville maatalousyrittäjille.

Kuva 5.2. Kannattavaksi koettu yritystoiminta, työssä jaksaminen ja hyväksi koettu työkyky ovat kaikki vahvasti yhteydessä toisiinsa. Niihin ovat yhteydessä myös useat tuotantoon, työvoimaan tai työnjakoon liittyvät piirteet. Kuva Janne Karttunen.

Kirjallisuus

Ahlstrom, L., Grimby-Ekman, A., Hagberg, M. & Dellve, L. 2010. The work ability index and single-item question; associations with sick leave, symptoms, and health – a prospective study of women on long-term sick leave. *Scand. J. Work Environ. Health* 36(5): 404-412.

Ahola, K., Tuisku, K. & Rossi, H. 2012. Työuupumus (burnout). *Duodecim. Terveyskirjasto*. Saatavana Internetistä: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00681

Albertsen, K., Rafnsdóttir, G.L., Grimsö, A., Tómasson, K. & Kauppinen, K. 2008. Workhours and worklife balance. *Scand J Work Environ Health, Suppl*, 5: 14–21.

Caruso, C., Hitchcock, E., Dick, R., Russo, J. & Schmit, J. 2004. Overtime and Extended Work Shifts: Recent Findings on Illnesses, Injuries, and Health Behaviors. National Institute for Occupational Safety and Health (NIOSH). Publication No. 143. 37 s.

Dembe, A.E., Erickson, J.B., Delbos, R.G. & Banks, S.M. 2005. The impact of overtime and long work hours on occupational injuries and illnesses: new evidence from the United States. *Occup Environ Med*, 62: 588–597.

Härmä, M. & Sallinen, M. 2000. Univaje terveysriskinä. *Duodecim* 116: 2267–2273.

Karttunen, J. 2011. Lypsykarjatiloilta pätee perinteinen työnjako. *Teho* 2: 20–21.

- Karttunen, J. & Kaila, E. 2012. Työvoiman käyttö ja siihen vaikuttavat tekijät maatalousyrittäjissä. TTS:n tiedote. Maataloustyö ja tuottavuus (638) 3: 1–8.
- Karttunen, J.P. & Rautiainen, R.H. 2009. Work Ability Index among Finnish Dairy Farmers. J. Agric. Saf. Health 15(4): 353-364.
- Karttunen, J. & Tuure, V.-M. 2008. Töiden organisointi maatalousyrittäjissä. TTS tutkimuksen tiedote. Luonnonvara-ala: maatalous (607) 4: 1–8 s.
- Karttunen, J. & Tuure, V.-M. 2013. Työnjako perustuotantoa harjoittavissa ja monialaisissa maatalousyrittäjissä. TTS:n tiedote. Maataloustyö ja tuottavuus (648) 6: 1–8.
- Karttunen, J., Lätti, M. & Puttonen, S. 2012a. Kohtuullisen työmäärän suositukset maatalousyrittäjissä terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin näkökulmista. TTS:n julkaisu 415: 1–45 s. Saatavana Internetistä: http://www.tts.fi/images/stories/tts_julkaisut/tj415.pdf
- Karttunen, J., Lätti, M. & Puttonen, S. 2012b. Työmäärän hallinta maatalousyrittäjän hyvinvoinnin turvaamisessa. TTS:n tiedote. Maataloustyö ja tuottavuus (637) 2: 1–8.
- MTT. 2013. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. MTT Taloustohtori. Työtunnit tuotantosuunnitain. Saatavana Internetistä: https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/aikasarja/Tyotunnit_tuotantosuunnitain
- THL. 2012. Maslachin yleinen työuupumuksen arviointimenetelmä. Menetelmän esittely TOIMIA -tietokannassa. Saatavana Internetistä: <http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/mittariversio/72/>
- Tike. 2012. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Maatilatilastollinen vuosikirja 2012. 269 s. Saatavana Internetistä: http://www.maataloustilastot.fi/sites/default/files/vuosikirja_2012.pdf
- Tike. 2013. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Maatalouslaskenta 2010. Monialaiset maatalous- ja puutarhayritykset. 16 s. Saatavana Internetistä: <http://www.maataloustilastot.fi/e-lehti-2011-06-29/index.html>
- Tuomi, K., Ilmarinen, J., Jahkola, A., Katajarinne, L. & Tulkki, A. 1997. Työkykyindeksi. 2. korjattu painos. Työterveyslaitos. 34 s.

Liite 1. Kyselytutkimus maaseudun yrittäjille 1.

1

Kyselytutkimus maaseudun yrittäjille

Kysely on tarkoitettu alkutuotanto-, teollisuus-, kauppa- ja palvelualoilla toimiville vastaajille. Mikäli yritystoimintaanne sisältyy useita yrityksiä tai toimialoja, vastatkaa lomakkeeseen koko yritystoimintanne kannalta. Yritystoiminnalla tarkoitetaan lomakkeessa sekä elinkeino- että maatalousverolain alaista toimintaa.

Mikäli olette lopettaneet yritystoiminnan, pyydämme Teitä vastaamaan lomakkeen ensimmäiseen kysymykseen. Kaikki lomakkeen palauttaneet osallistuvat arvontaan palauttamalla myös arvontakortin.

Lomakkeessa kysytään yritystoimintaanne koskevia tosiasiatietoja sekä mielipiteitä, kokemuksia ja arvioita omasta yrittäjyydestänne. Tosiasiakysymyksiin riittävät pääasiassa "noin" arviot. Mielipidekysymyksiin ei ole olemassa oikeita vastauksia, vaan haluamme nimenomaan Teidän näkemyksenne asioista. Merkitkää vastauksenne joko ympyröimällä vastausvaihtoehdon numero tai kirjoittamalla vastaus sille varattuun tilaan. Toivomme Teidän vastaavan kaikkiin lomakkeen Teitä koskeviin kysymyksiin.

Pyydämme palauttamaan lomakkeen oheisessa vastauskuoressa osoitteeseen: **Rauno Kuha, MTT, Eteläranta 55, 96300 Rovaniemi**

- En täytä lomaketta koska:**
1. En ole koskaan harjoittanut yritystoimintaa
 2. Olen lopettanut kaiken yritystoiminnan harjoittamisen vuonna _____

TAUSTATIEDOT

1. Syntymävuosi 19 _____
2. Sukupuoli 1 Nainen 2 Mies
3. Siviilisääty
- 1 Naimaton
 - 2 Naimisissa tai avoliitossa
 - 3 Eronnut tai asumuserossa
 - 4 Leski
4. Talouden koko _____ henkilöä
5. Mikä on Teidän peruskoulutuksenne?
- 1 Kansakoulu / peruskoulu
 - 2 Keskikoulu
 - 3 Ylioppilas
6. Mikä on Teidän ammatillinen koulutuksenne?

7. Liittykö ammatillinen koulutuksenne nykyiseen yritystoimintaanne?

1. Ei 2. Kyllä, mikä koulutus: _____

KOKO YRITYSTOIMINTAA KOSKEVAT TIEDOT

8. Kuinka kauan olette toimineet yrittäjänä? _____ vuotta

- 9A. Miten olette hankkineet yrityksen?

1= Perustin itse 2= Jatkoin perheyrittäjästä 3= Ostin olemassa olevan yrityksen perheen ulkopuolelta

- 9B. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten yrityksenne nykyistä tilannetta? Vastaa kaikki sopivat

1. Yritystoiminta on aloitusvaiheessa
2. Yrityksessä on tehty sukupolvenvaihdos tai omistajanvaihdos kolmen viimeisen vuoden aikana
3. Yritystoiminta on kasvuvaiheessa
4. Yritystoiminta on vakiintuneessa vaiheessa
5. Valmistaudumme sukupolvenvaihdokseen tai yrityksen myyntiin
6. Valmistaudumme lopettamaan yritystoiminnan osittain
7. Valmistaudumme koko toiminnan lopettamiseen

10. Kuinka suuri osuus (%) Teidän ja perheen nettotuloista muodostuu seuraavista tulonlähteistä?

	2009	2011 (arvio)	2014 (arvio)
Yritystoiminta	_____ %	_____ %	_____ %
Ulkopuolinen työssäkäynti	_____ %	_____ %	_____ %
Muut tulot (esim. eläke, pääoma)	_____ %	_____ %	_____ %
<i>Yhteensä</i>	100 %	100 %	100 %

11. Kuinka monta henkilötyökuukautta (yrittäjä + muut) koko yritystoimintanne työllisti ja työllistää tulevaisuudessa?

	2009	2011 (arvio)	2014 (arvio)
Yrittäjä (vastaaja)	_____ htkk	_____ htkk	_____ htkk
Perheenjäsenet	_____ htkk	_____ htkk	_____ htkk
Muut yrittäjät, osakkaat	_____ htkk	_____ htkk	_____ htkk
Ulkopuoliset työntekijät	_____ htkk	_____ htkk	_____ htkk

12. Kuinka suuri on koko yritystoimintanne liikevaihto ja kuinka arvioitte sen kehittyvän? Arvioi tuhansissa euroissa. (Liikevaihto = myyntitulot + tuet)

	2009	2011 (arvio)	2014 (arvio)
Liikevaihto	_____ 000 €	_____ 000 €	_____ 000 €

13. Milla toimialoilla toimitte?

Ohje: ympyroi-kaa kaikki sopivat kohdat sekä täydentäkää aloitusvuosi, tarkka toimiala ja kyseisen toimialan osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta vuonna 2011 (karkea arvio)

- Maatalous, vuodesta _____, päätuotantosuunta _____, osuus liikevaihdosta _____ %
- Muu alkutuotanto, vuodesta _____, päätoimiala _____, osuus liikevaihdosta _____ %
- Teollisuus/valmistus, vuodesta _____, päätoimiala _____, osuus liikevaihdosta _____ %
- Rakentaminen, vuodesta _____, päätoimiala _____, osuus liikevaihdosta _____ %
- Kauppa, vuodesta _____, päätoimiala _____, osuus liikevaihdosta _____ %
- Palvelut, vuodesta _____, päätoimiala _____, osuus liikevaihdosta _____ %

14. Millainen on koko yritystoimintanne verotuksen mukainen nettotulos ja miten arvioitte sen kehittyvän lähivuosina?

Vuosi	Huomattavan tappiollinen	Lievästi tappiollinen	+/- 0	Positiivinen, mutta en ole siihen tyytyväinen	Minua tyydyttävässä määrin positiivinen
2009	1	2	3	4	5
2011 (arvio)	1	2	3	4	5
2014 (arvio)	1	2	3	4	5

15. Paljonko olette investoineet vuosittain koko yritystoimintaan? (Tuhatta euroa)

	2009	2011(arvio)	2014 (arvio)
Investoinnit	___ 000 €	___ 000€	___ 000€

16. Miten suureksi arvioitte koko yritystoimintanne velkapääoman suhteessa liikevaihtoon?

Vuosi	Yritys on velaton	Velkaa on alle 1/3 liikevaihdosta	Velkaa on 1/3 – 2/3 liikevaihdosta	Velkaa on yli 2/3 liikevaihdosta	Velkaa on enemmän kuin liikevaihto
2009	1	2	3	4	5
2011	1	2	3	4	5
2014	1	2	3	4	5

17. Miten arvioitte seuraavat yrityksenne voimavarat suhteessa kilpailijoihin?

Voimavara	Omat voimavarat suhteessa kilpailijoihin ovat...				
	heikko	välttävä	saman-tasoinen	hyvä	erinomainen
Oman pääoman riittävyys	1	2	3	4	5
Vieraan pääoman saatavuus	1	2	3	4	5
Yrittäjien liiketoimintaosaaminen	1	2	3	4	5
Yrittäjien kyky tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin	1	2	3	4	5

KÄSITYKSET OMASTA YRITTÄJYYDESTÄ

18. Miten määrittelette itsenne? Miten osuvia omalla kohdallanne ovat seuraavat ajatukset:

	ei lainkaan osuva	ei kovin osuva	en osaa sanoa	jossain määrin osuva	erittäin osuva
"Olen yrittäjä"	1	2	3	4	5
"Olen ammatinharjoittaja"	1	2	3	4	5
"Olen tuottaja"	1	2	3	4	5
"Olen palkkatyöntekijä"	1	2	3	4	5
"Olen yritysjohtaja"	1	2	3	4	5

Kuvaisitteko itseänne mieluummin jollain muulla nimikkeellä, millä? _____

19. Tapoja yrittää on niin monta kuin on yrittäjiäkin. Miten seuraavat yritystoiminnan kehittämistä koskevat väitteet luonnehtivat Teitä itseänne yrittäjänä?

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Pyrin yritystoiminnassani jatkuvaan uudistumiseen	1	2	3	4	5
Olen muita tuntemiani yrittäjiä varovaisempi riskinottaja	1	2	3	4	5
Liikevaihdon kasvattaminen on minulle itsestään selvä tavoite	1	2	3	4	5
Olen muita yrittäjiä haluttomampi laajentamaan yritystoimintaani	1	2	3	4	5
En kaihdakaan riskejä	1	2	3	4	5
Nautin uusien tuote- ja markkinaideoiden kehittelystä	1	2	3	4	5
En haluaisi palkata yritykseeni ulkopuolista työvoimaa	1	2	3	4	5

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Otan riskejä ainoastaan pakon edessä	1	2	3	4	5
Tarvittaessa teen suuriakin muutoksia yritystoiminnassani	1	2	3	4	5
En usko menestykseen ilman riskinottoa	1	2	3	4	5
Pyrin kasvattamaan yritystoimintaani	1	2	3	4	5
Pysyttelen mielelläni tutuissa toimintatavoissa	1	2	3	4	5

20. Miten seuraavat yrittäjänä menestymiseen liittyvät väitteet luonnehtivat Teitä itseänne yrittäjänä?

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Suurelta vastoinväkymisestä ei saa minua luopumaan yrittäjyydestä	1	2	3	4	5
Olen keskimääräistä pätevämpi yrittäjä	1	2	3	4	5
Tulen menestymään yrittäjänä	1	2	3	4	5
En ole luonteeltani yrittäjätyyppi	1	2	3	4	5
Uskon jatkossa pärjääväni keskimääräistä yrittäjää paremmin	1	2	3	4	5
Taitoni riittävät hyvin yrittäjänä toimimiseen	1	2	3	4	5
Sovin ominaisuuksiltani hyvin yrittäjäksi	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä on epävarmaa	1	2	3	4	5

21. Miten seuraavat väitteet, jotka koskevat menestymiseen vaikuttavia seikkoja, luonnehtivat Teitä itseänne yrittäjänä?

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Menestymiseni yrittäjänä riippuu yhteiskunnallisista ja poliittisista voimista	1	2	3	4	5
Pystyn vaikuttamaan tuotteita koskevien päätösten ja tuotannon kautta oman yritystoimintani menestymiseen	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu onnesta tai sattumasta	1	2	3	4	5
Omat mahdollisuuteni vaikuttaa yritystoimintani menestyksellisyyteen ovat käytännössä varsin vähäiset	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu minusta itsestäni	1	2	3	4	5
Pystyn vaikuttamaan markkinoinnin ja asiakassuhteiden kautta oman yritystoimintani menestymiseen	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu Jumalasta tai muusta yliluonnollisesta voimasta	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu minun ja toisten ihmisten välisistä suhteista tai vuorovaikutuksesta	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu markkinoista ja markkinavoimien liikkeistä	1	2	3	4	5
Pystyn itse hyvin pitkälle vaikuttamaan siihen, miten yritykseni menestyy.	1	2	3	4	5

OMAN YRITTÄJYYDEN JOHTOTÄHDET

22. Seuraavassa on lueteltu joukko arvoja tai periaatteita, joita yrittäjä voi pyrkiä toteuttamaan. Miten tärkeitä seuraavat periaatteet ovat omassa yritystoiminnassanne?

	ei lainkaan tärkeä	jonkin verran tärkeä	kohtalai- sen tärkeä	melko tärkeä	erittäin tärkeä
Oma taloudellinen riippumattomuus	1	2	3	4	5
Itsemäärääminen omassa työssä	1	2	3	4	5
Maaseudun säilyminen elinvoimaisena	1	2	3	4	5
Suvun perinteiden jatkuminen	1	2	3	4	5
Vanhempien työn jatkaminen	1	2	3	4	5
Voiton maksimointi	1	2	3	4	5
Luonnon kunnioittaminen	1	2	3	4	5
Kaikkien työtä tekevien tasa-arvo	1	2	3	4	5
Suomalaisten tarpeista huolehtiminen	1	2	3	4	5
Paremman elintason ansaitseminen itselle ja perheelle	1	2	3	4	5
Toiminnan taloudellinen kannattavuus	1	2	3	4	5
Kansakunnan yhteinen etu	1	2	3	4	5
Yrityksen työntekijöiden hyvinvointi	1	2	3	4	5
Maaseudun kehittäminen	1	2	3	4	5
Työpaikkojen tarjoaminen	1	2	3	4	5
Tuotannon tehokkuus	1	2	3	4	5

23. Miten hyvin olette onnistuneet toteuttamaan yritystoiminnassanne seuraavia asioita?

	ei lainkaan	jossain määrin	kohtalai- sesti	melko hyvin	erittäin hyvin
Kannattava toiminta	1	2	3	4	5
Voiton maksimointi	1	2	3	4	5
Kustannustehokas toiminta	1	2	3	4	5
Uusien tuotantomenetelmien keksiminen tai käyttöönotto	1	2	3	4	5
Uusien tuotteiden/palveluiden keksiminen tai käyttöönotto	1	2	3	4	5
Asiakas on valmis maksamaan tuotteestamme / palveluistamme enemmän kuin kilpailijoiden tuotteista	1	2	3	4	5
Yrityksellä on hyvä maine/imago	1	2	3	4	5
Yrityksellä on riittävästi asiakkaita	1	2	3	4	5
Saavutettu haluttu yrityskoko	1	2	3	4	5
Yrittäjien oma hyvinvointi	1	2	3	4	5
Riittävä elintaso itselle ja perheelle	1	2	3	4	5
Oma taloudellinen riippumattomuus	1	2	3	4	5
Itsemäärääminen omassa työssä	1	2	3	4	5

Seuraava kysymys koskee yritystoimintanne asiakkaita. Asiakkailta tarkoitamme tässä niitä osapuolia, joilta Teidän yrityksenne saa maksun tuotteistanne tai palveluistanne.

24. Arvioikaa miten paljon Teillä on eri ryhmiin kuuluvia asiakkaita sekä miten paljon näistä asiakkaista on yksityishenkilöitä ja yrityksiä. Mikäli asiakkaissanne on paljon sellaisia, jotka asioivat yrityksenne kanssa vain kertaluontoisesti tai satunnaisesti, arvioikaa asiakkaiden lukumäärä kuukaudessa.

	Yhteensä	Joista yksityishenkilöitä	Joista yrityksiä
Loppukäyttäjiä	_____ asiakasta	_____ asiakasta	_____ asiakasta
Jatkojalostajia	_____ asiakasta	_____ asiakasta	_____ asiakasta
Jälleenmyyjiä	_____ asiakasta	_____ asiakasta	_____ asiakasta

JOHTAMINEN JA YRITTÄJÄN JAKSAMINEN

25. Miten oma työnne yritystoiminnassanne jakautuu ajallisesti? Arvioikaa prosenttiosuudet (noin).

Tuotanto ja ylläpito	_____ %
Myynti, markkinointi ja muu asiakastyö	_____ %
Johtamistyö (oman ja toisten tekeman työn seuranta, valvonta, organisointi)	_____ %
Hallinto (kirjanpito ym. paperityöt)	_____ %
Suunnittelu, uuden tiedon keruu, "visiointi ja ideointi"	_____ %

26. Kuinka monta henkilöä osallistuu yritystoiminnassanne tärkeiden päätösten tekemiseen?

_____ henkilöä

27. Onko Teillä sellaista henkilöä, jonka kanssa voitte luottamuksellisesti ja avoimesti keskustella kaikista mahdollisista yritystoimintaan liittyvistä asioista?

1. Kyllä 2. Ei

28A. Kuinka usein teillä on seuraavien välttämien kaltaisia tuntemuksia tai ajatuksia?

Kyselyssä käytettiin THL:n lisensoimaa Maslachin yleistä työuupumuksen arviointimenetelmää

Lisätietoa mittarista: <http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/mittariversio/72/>

28B. Tyytyväisyys työhön

En lainkaan
tyytyväinen

Erittäin
tyytyväinen

Kokonaisuutena ajatellen, miten tyytyväinen olet työhösi?

1 2 3 4 5

PITKÄN TÄHTÄIMEN SUUNNITTELU JA YRITYKSEN KEHITTÄMINEN

29. Millaiseksi arvioitte yritystoimintanne tämän hetkisen kannattavuuden suhteessa muihin saman alan yrityksiin tärkeimmän toimialan osalta?

Huomattavasti
heikompi

Jonkin verran
heikompi

Keskimääräistä
tasoa

Jonkin verran
parempi

Huomattavasti
parempi

1

2

3

4

5

30. Miksi asiakas valitsee yrityksenne tuotteen/palvelun (tärkein toimiala)?

	Ei lainkaan todennäköistä				Erittäin todennäköistä
	1	2	3	4	5
Hinta on halvempi	1	2	3	4	5
Tuote/palvelu on erilainen	1	2	3	4	5
Tuote/palvelu on helposti saatavilla	1	2	3	4	5

31. Miten aiotte kehittää yritystoimintaanne tärkeimmän toimialan osalta vuosina 2012 - 2015?

	Ei lainkaan todennäköistä				Erittäin todennäköistä
	1	2	3	4	5
Jatkamme toimintaa nykyisellään	1	2	3	4	5
Kehitämme uusia tuotteita/palveluita nykyisille asiakkaille	1	2	3	4	5
Tarjoamme nykyisiä tuotteita/palveluita uusille asiakkaille	1	2	3	4	5
Tarjoamme uusia tuotteita/palveluita uusille asiakkaille	1	2	3	4	5

32. Miten arvioitte oman yrityksenne voimavarat suhteessa kilpailijoihinne (tärkein toimiala)?

Voimavara	Omat voimavarat suhteessa kilpailijoihin...				
	heikko	välttävä	saman tasoinen	hyvä	erinomainen
	1	2	3	4	5
Teknologia, koneet ja laitteet	1	2	3	4	5
Tuotantorakennukset	1	2	3	4	5
Vakiintuneet asiakassuhteet	1	2	3	4	5
Yhteistyö muiden yritysten kanssa	1	2	3	4	5
Kontaktit sidosryhmiin (esim. järjestöt, päättäjät, viranomaiset)	1	2	3	4	5
Yrittäjien tuotannollinen osaaminen (ml. palvelut)	1	2	3	4	5

33. Miten suurella varmuudella toteutate seuraavia toimenpiteitä yritystoiminnassanne vuosina 2012 - 2015 (tärkein toimiala)?

	Ei lainkaan todennäköistä				Erittäin todennäköistä
	1	2	3	4	5
Jatkamme toimintaa nykyisellään (ei suuria muutoksia)	1	2	3	4	5
Kapasiteetin lisääminen (mm. koneet, alueet, rakennukset)	1	2	3	4	5
Työvoiman lisääminen	1	2	3	4	5
Yritysyhteistyön lisääminen	1	2	3	4	5
Töiden ulkoistamisen lisääminen	1	2	3	4	5

KOMMENTTEJA

Lopuksi voitte vielä kirjoittaa halutessanne mielipiteitänne tähän kyselyyn liittyvistä asioista.

KIITOS VASTAAMISESTAI

Lisätietoja tutkimuksesta: www.mtt.fi/muumaa

Kyselytutkimus maaseudun yrittäjille

Kysely on tarkoitettu alkutuotanto-, teollisuus-, kauppa- ja palvelualoilla toimiville vastaajille. Mikäli yritystoimintaanne sisältyy useita yrityksiä tai toimialoja, vastatkaa lomakkeeseen koko yritystoimintanne kannalta. Yritystoiminnalla tarkoitetaan lomakkeessa sekä elinkeino- että maatalousverolain alaista toimintaa.

Mikäli olette lopettaneet yritystoiminnan, pyydämme Teitä vastaamaan lomakkeen ensimmäiseen kysymykseen. Kaikki lomakkeen palauttaneet osallistuvat arvontaan palauttamalla myös arvontakortin.

Lomakkeessa kysytään yritystoimintaanne koskevia tosiasiatietoja sekä mielipiteitänne, kokemuksiinne ja arvioitanne omasta yrittäjyydestänne. Tosiasiakysymyksiin riittävät pääasiassa "noin" arviot. Mielipidekysymyksiin ei ole olemassa oikeita vastauksia, vaan haluamme nimenomaan Teidän näkemyksenne asioista. Merkitkää vastauksenne joko ympyröimällä vastausvaihtoehdon numero tai kirjoittamalla vastaus sille varattuun tilaan. Toivomme Teidän vastaavan kaikkiin lomakkeen Teitä koskeviin kysymyksiin.

Pyydämme palauttamaan lomakkeen oheisessa vastauskuoressa osoitteeseen: **Rauno Kuha, MTT, Eteläranta 55, 96300 Rovaniemi**

- En täytä lomaketta koska:** 1. En ole koskaan harjoittanut yritystoimintaa
2. Olen lopettanut kaiken yritystoiminnan harjoittamisen vuonna _____

TAUSTATIEDOT

1. Syntymävuosi 19____ 2 Sukupuoli 1 Nainen 2 Mies

3. Siviilisääty 1 Naimaton
2 Naimisissa tai avoliitossa
3 Eronnut tai asumuserossa
4 Leski

4. Talouden koko _____ henkilöä

5. Mikä on Teidän peruskoulutuksenne? 1 Kansakoulu / peruskoulu
2 Keskikoulu
3 Ylioppilas

6. Mikä on Teidän ammatillinen koulutuksenne?

7. Liittyykö ammatillinen koulutuksenne nykyiseen yritystoimintaanne?

1. Ei 2. Kyllä, mikä koulutus: _____

KOKO YRITYSTOIMINTAA KOSKEVAT TIEDOT

8. Kuinka kauan olette toimintu yrittäjänä? _____ vuotta

9A. Miten olette hankkineet yrityksen?

1= Perustin itse 2= Jatkojn perheyristystä 3= Ostin olemassa olevan yrityksen perheen ulkopuolelta

9B. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten yrityksenne nykyistä tilannetta? Vastaa kaikki sopivat

1. Yritystoiminta on aloitusvaiheessa
2. Yrityksessä on tehty sukupolvenvaihdos tai omistajanvaihdos kolmen viimeisen vuoden aikana
3. Yritystoiminta on kasvuvaiheessa
4. Yritystoiminta on vakiintuneessa vaiheessa
5. Valmistaudumme sukupolvenvaihdokseen tai yrityksen myyntiin
6. Valmistaudumme lopettamaan yritystoiminnan osittain
7. Valmistaudumme koko toiminnan lopettamiseen

10. Kuinka suuri osuus (%) Teidän ja perheen nettotuloista muodostuu seuraavista tulonlähteistä?

	2009	2011 (arvio)	2014 (arvio)
Yritystoiminta	_____ %	_____ %	_____ %
Ulkopuolinen työssäkäynti	_____ %	_____ %	_____ %
Muut tulot (esim. eläke, pääoma)	_____ %	_____ %	_____ %
<i>Yhteensä</i>	100 %	100 %	100 %

11. Kuinka monta henkilötyökuukautta (yrittäjä + muut) koko yritystoimintanne työllisti ja työllistää tulevaisuudessa?

	2009	2011 (arvio)	2014 (arvio)
Yrittäjä (vastaaja)	_____ htkk	_____ htkk	_____ htkk
Perheenjäsenet	_____ htkk	_____ htkk	_____ htkk
Muut yrittäjät, osakkaat	_____ htkk	_____ htkk	_____ htkk
Ulkopuoliset työntekijät	_____ htkk	_____ htkk	_____ htkk

12. Kuinka suuri on koko yritystoimintanne liikevaihto ja kuinka arvioitte sen kehittyvän? Arvioi tuhansissa euroissa. (Liikevaihto = myyntitulot + tuet)

	2009	2011 (arvio)	2014 (arvio)
Liikevaihto	_____ 000 €	_____ 000 €	_____ 000 €

13. Millä toimialoilla toimitte?

Ohje: ympyröikää kaikki sopivat kohdat sekä täydentäkää aloitusvuosi, tarkka toimiala ja kyseisen toimialan osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta vuonna 2011 (karkea arvio)

- Maatalous, vuodesta _____, päätuotantosuunta _____, osuus liikevaihdosta _____ %
- Muu alkutuotanto, vuodesta _____, päätoimiala _____, osuus liikevaihdosta _____ %
- Teollisuus/valmistus, vuodesta _____, päätoimiala _____, osuus liikevaihdosta _____ %
- Rakentaminen, vuodesta _____, päätoimiala _____, osuus liikevaihdosta _____ %
- Kauppa, vuodesta _____, päätoimiala _____, osuus liikevaihdosta _____ %
- Palvelut, vuodesta _____, päätoimiala _____, osuus liikevaihdosta _____ %

14. Millainen on koko yritystoimintanne verotuksen mukainen nettotulos ja miten arvioitte sen kehittyvän lähivuosina?

Vuosi	Huomattavan tappiollinen	Lievästi tappiollinen	+/- 0	Positiivinen, mutta en ole siihen tyytyväinen	Minua tyydyttävässä määrin positiivinen
2009	1	2	3	4	5
2011 (arvio)	1	2	3	4	5
2014 (arvio)	1	2	3	4	5

15. Paljonko olette investoineet vuosittain koko yritystoimintaan? (Tuhatta euroa)

	2009	2011(arvio)	2014 (arvio)
Investoinnit	_____ 000 €	_____ 000€	_____ 000 €

16. Miten suureksi arvioitte koko yritystoimintanne velkapääoman suhteessa liikevaihtoon?

Vuosi	Yritys on velaton	Velkaa on alle 1/3 liikevaihdosta	Velkaa on 1/3 – 2/3 liikevaihdosta	Velkaa on yli 2/3 liikevaihdosta	Velkaa on enemmän kuin liikevaihto
2009	1	2	3	4	5
2011	1	2	3	4	5
2014	1	2	3	4	5

17. Miten arvioitte seuraavat yrityksenne voimavarat suhteessa kilpailijoihin?

Voimavara	Omat voimavarat suhteessa kilpailijoihin ovat...				
	heikko	välttävä	saman-tasoinen	hyvä	erinomainen
Oman pääoman riittävyys	1	2	3	4	5
Vieraan pääoman saatavuus	1	2	3	4	5
Yrittäjien liiketoimintaosaaminen	1	2	3	4	5
Yrittäjien kyky tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin	1	2	3	4	5

KÄSITYKSET OMASTA YRITTÄJYYDESTÄ

18. Miten maariatelette itsenne? Miten osuvia omalla kohdallanne ovat seuraavat ajatukset:

	ei lainkaan osuva	ei kovin osuva	en osaa sanoa	jossain määrin osuva	erittäin osuva
"Olen yrittäjä"	1	2	3	4	5
"Olen ammatinharjoittaja"	1	2	3	4	5
"Olen tuottaja"	1	2	3	4	5
"Olen palkkatyöntekijä"	1	2	3	4	5
"Olen yritysjohtaja"	1	2	3	4	5

Kuvasitteko itseänne mieluummin jollain muulla nimikkeellä, millä? _____

19. Tapoja yrittää on niin monta kuin on yrittäjiäkin. Miten seuraavat yritystoiminnan kehittämistä koskevat väitteet luonnehtivat Teitä itseänne yrittäjänä?

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Pyrin yritystoiminnassani jatkuvaan uudistumiseen	1	2	3	4	5
Olen muita tuntemiani yrittäjiä varovaisempi riskinottaja	1	2	3	4	5
Liikevaihdon kasvattaminen on minulle itsestään selvä tavoite	1	2	3	4	5
Olen muita yrittäjiä haluttomampi laajentamaan yritystoimintaani	1	2	3	4	5
En kaihda riskejä	1	2	3	4	5
Nautin uusien tuote- ja markkinaideoiden kehittelystä	1	2	3	4	5
En haluaisi palkata yritykseeni ulkopuolista työvoimaa	1	2	3	4	5

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Otan riskejä ainoastaan pakon edessä	1	2	3	4	5
Tarvittaessa teen suuriakin muutoksia yritystoiminnassani	1	2	3	4	5
En usko menestykseen ilman riskinottoa	1	2	3	4	5
Pyrin kasvattamaan yritystoimintaani	1	2	3	4	5
Pysyttelen mielelläni tutuissa toimintatavoissa	1	2	3	4	5

20. Miten seuraavat yrittäjänä menestymiseen liittyvät väitteet luonnehtivat Teitä itseänne yrittäjänä?

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Suuretkaan vastoinkäymiset eivät saa minua luopumaan yrittäjyydestä	1	2	3	4	5
Olen keskimääräistä pätevämpi yrittäjä	1	2	3	4	5
Tulen menestymään yrittäjänä	1	2	3	4	5
En ole luonteeltani yrittäjätyyppi	1	2	3	4	5
Uskon jatkossa pärjääväni keskimääräistä yrittäjää paremmin	1	2	3	4	5
Taitoni riittävät hyvin yrittäjänä toimimiseen	1	2	3	4	5
Sovin ominaisuuksiltani hyvin yrittäjäksi	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä on epävarmaa	1	2	3	4	5

21. Miten seuraavat väitteet, jotka koskevat menestymiseen vaikuttavia seikkoja, luonnehtivat Teitä itseänne yrittäjänä?

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Menestymiseni yrittäjänä riippuu yhteiskunnallisista ja poliittisista voimista	1	2	3	4	5
Pystyn vaikuttamaan tuotteita koskevien päätösten ja tuotannon kautta oman yritystoimintani menestymiseen	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu onnesta tai sattumasta	1	2	3	4	5
Omat mahdollisuuteni vaikuttaa yritystoimintani menestyksellisyyteen ovat käytännössä varsin vähäiset	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu minusta itsestäni	1	2	3	4	5
Pystyn vaikuttamaan markkinoinnin ja asiakassuhteiden kautta oman yritystoimintani menestymiseen	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu Jumalasta tai muusta yliluonnollisesta voimasta	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu minun ja toisten ihmisten välisistä suhteista tai vuorovaikutuksesta	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu markkinoista ja markkinavoimien liikkeistä	1	2	3	4	5
Pystyn itse hyvin pitkälle vaikuttamaan siihen, miten yritykseni menestyy.	1	2	3	4	5

OMAN YRITTÄJYYDEN JOHTOTÄHDET

22. Seuraavassa on lueteltu joukko arvoja tai periaatteita, joita yrittäjä voi pyrkiä toteuttamaan. Miten tärkeitä seuraavat periaatteet ovat omassa yritystoiminnassanne?

	ei lainkaan tärkeä	jonkin verran tärkeä	kohtalai- sen tärkeä	melko tärkeä	erittäin tärkeä
Oma taloudellinen riippumattomuus	1	2	3	4	5
Itsemäärääminen omassa työssä	1	2	3	4	5
Maaseudun säilyminen elinvoimaisena	1	2	3	4	5
Suvun perinteiden jatkuminen	1	2	3	4	5
Vanhempien työn jatkaminen	1	2	3	4	5
Voiton maksimointi	1	2	3	4	5
Luonnon kunnioittaminen	1	2	3	4	5
Kaikkien työtä tekevien tasa-arvo	1	2	3	4	5
Suomalaisten tarpeista huolehtiminen	1	2	3	4	5
Paremman elintason ansaitseminen itselle ja perheelle	1	2	3	4	5
Toiminnan taloudellinen kannattavuus	1	2	3	4	5
Kansakunnan yhteinen etu	1	2	3	4	5
Yrityksen työntekijöiden hyvinvointi	1	2	3	4	5
Maaseudun kehittäminen	1	2	3	4	5
Työpaikkojen tarjoaminen	1	2	3	4	5
Tuotannon tehokkuus	1	2	3	4	5

23. Miten hyvin olette onnistuneet toteuttamaan yritystoiminnassanne seuraavia asioita?

	ei lainkaan	jossain määrin	kohtalai- sesti	melko hyvin	erittäin hyvin
Kannattava toiminta	1	2	3	4	5
Voiton maksimointi	1	2	3	4	5
Kustannustehokas toiminta	1	2	3	4	5
Uusien tuotantomenetelmien keksiminen tai käyttöönotto	1	2	3	4	5
Uusien tuotteiden/palveluiden keksiminen tai käyttöönotto	1	2	3	4	5
Asiakas on valmis maksamaan tuotteestamme / palveluistamme enemmän kuin kilpailijoiden tuotteista	1	2	3	4	5
Yrityksellä on hyvä maine/imago	1	2	3	4	5
Yrityksellä on riittävästi asiakkaita	1	2	3	4	5
Saavutettu haluttu yrityskoko	1	2	3	4	5
Yrittäjien oma hyvinvointi	1	2	3	4	5
Riittävä elintaso itselle ja perheelle	1	2	3	4	5
Oma taloudellinen riippumattomuus	1	2	3	4	5
Itsemäärääminen omassa työssä	1	2	3	4	5

Seuraava kysymys koskee yritystoimintanne asiakkaita. Asiakkailta tarkoitamme tässä niitä osapuolia, joilta Teidän yrityksenne saa maksun tuotteistanne tai palveluistanne.

24. Arvioikaa miten paljon Teillä on eri ryhmiin kuuluvia asiakkaita sekä miten paljon näistä asiakkaista on yksityishenkilöitä ja yrityksiä. Mikäli asiakkaissanne on paljon sellaisia, jotka asioivat yrityksenne kanssa vain kertaluontoisesti tai satunnaisesti, arvioikaa asiakkaiden lukumäärä kuukaudessa.

	Yhteensä	Joista yksityishenkilöitä	Joista yrityksiä
Loppukäyttäjiä	_____ asiakasta	_____ asiakasta	_____ asiakasta
Jatkojalostajia	_____ asiakasta	_____ asiakasta	_____ asiakasta
Jälleenmyyjiä	_____ asiakasta	_____ asiakasta	_____ asiakasta

JOHTAMINEN JA YRITTÄJÄN JAKSAMINEN

25. Miten oma työnne yritystoiminnassanne jakautuu ajallisesti? Arvioikaa prosenttiosuudet (noin).

Tuotanto ja ylläpito	_____ %
Myynti, markkinointi ja muu asiakastyö	_____ %
Johtamistyö (oman ja toisten tekemän työn seuranta, valvonta, organisointi)	_____ %
Hallinto (kirjanpito ym. paperityöt)	_____ %
Suunnittelu, uuden tiedon keruu, "visiointi ja Ideointi"	_____ %

26. Kuinka monta henkilöä osallistuu yritystoiminnassanne tärkeiden päätösten tekemiseen?

_____ henkilöä

27. Onko Teillä sellaista henkilöä, jonka kanssa voitte luottamuksellisesti ja avoimesti keskustella kaikista mahdollisista yritystoimintaan liittyvistä asioista?

1. Kyllä 2. Ei

28A. Kuinka usein teillä on seuraavien välttämien kaltaisia tuntemuksia tai ajatuksia?

Kyselyssä käytettiin THL:n lisensioimaa Maslachin yleistä työuupumuksen arviointimenetelmää

Lisätietoa mittarista: <http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/mittariversio/72/>

28B Tyytyväisyys työhön

En lainkaan
tyytyväinen

Erittäin
tyytyväinen

Kokonaisuutena ajatellen, miten tyytyväinen olet työhösi?

1 2 3 4 5

PITKÄN TÄHTÄIMEN SUUNNITTELU JA YRITYKSEN KEHITTÄMINEN

Valitse oikea vaihtoehto

- Harjoitamme maatilataloutta ja muuta yritystoimintaa:** vastatkaa kysymyksiin 29 – 33 muun yritystoiminnan liikevaihdoltaan suurimman toimialan mukaan. Maataloutta ja monialaisuutta koskevia kysymyksiä on kysymyksestä 34 eteenpäin. Olkaa hyvä ja vastatkaa kaikkiin lomakkeen kysymyksiin.
- Harjoitamme vain muuta yritystoimintaa:** vastatkaa vain kysymyksiin 29 – 33 yritystoiminnan liikevaihdoltaan tärkeimmän toimialan mukaan.
- Harjoitamme vain maataloutta:** siirtykää suoraan kysymykseen 41 ja vastatkaa lomake loppuun

29. Millaiseksi arvioitte yritystoimintanne tämän hetkisen kannattavuuden suhteessa muihin saman alan yrityksiin tärkeimmän toimialan osalta?

Huomattavasti heikompi	Jonkin verran heikompi	Keskimääräistä tasoa	Jonkin verran parempi	Huomattavasti parempi
1	2	3	4	5

30. Miksi asiakas valitsee yrityksenne tuotteen/palvelun (tärkein toimiala)?

	Ei lainkaan todennäköistä				Erittäin todennäköistä
Hinta on halvempi	1	2	3	4	5
Tuote/palvelu on erilainen	1	2	3	4	5
Tuote/palvelu on helposti saatavilla	1	2	3	4	5

31. Miten aiotte kehittää yritystoimintaanne tärkeimmän toimialan osalta vuosina 2012 - 2015?

	Ei lainkaan todennäköistä				Erittäin todennäköistä
Jatkamme toimintaa nykyisellään	1	2	3	4	5
Kehitämme uusia tuotteita/palveluita nykyisille asiakkaille	1	2	3	4	5
Tarjoamme nykyisiä tuotteita/palveluita uusille asiakkaille	1	2	3	4	5
Tarjoamme uusia tuotteita/palveluita uusille asiakkaille	1	2	3	4	5

32. Miten arvioitte oman yrityksenne voimavarat suhteessa kilpailijoihinne (tärkein toimiala)?

Voimavara	Omat voimavarat suhteessa kilpailijoihin...				
	heikko	välttävä	saman tasoinen	hyvä	erinomainen
Teknologia, koneet ja laitteet	1	2	3	4	5
Tuotantorakennukset	1	2	3	4	5
Vakiintuneet asiakassuhteet	1	2	3	4	5
Yhteistyö muiden yritysten kanssa	1	2	3	4	5
Kontaktit sidosryhmiin (esim. järjestöt, päättäjät, viranomaiset)	1	2	3	4	5
Yrittäjien tuotannollinen osaaminen (ml. palvelut)	1	2	3	4	5

33. Miten suurella varmuudella toteutatte seuraavia toimenpiteitä yritystoiminnassanne vuosina 2012 – 2015 (tärkein toimiala)?

	Ei lainkaan todennäköistä				Erittäin todennäköistä
Jatkamme toimintaa nykyisellään (ei suuria muutoksia)	1	2	3	4	5
Kapasiteetin lisääminen (mm. koneet, alueet, rakennukset)	1	2	3	4	5
Työvoiman lisääminen	1	2	3	4	5
Yritysyhteistyön lisääminen	1	2	3	4	5
Töiden ulkoistamisen lisääminen	1	2	3	4	5

MAATILAN MONIALAISUUTEEN JA MAATALOUTEEN LIITTYVIÄ KYSYMYKSIÄ

34. Paljonko harjoittamanne maatalous työllistää (henkilötyökuukautta (htkk)):

	2009	2011 (arvio)	2014 (arvio)
Maatalouden työt	_____ htkk	_____ htkk	_____ htkk

35. Kuinka suuri osuus (%) perheenne nettotuloista muodostuu maataloudesta?

	2009	2011(arvio)	2014(arvio)
Maatalous	_____ %	_____ %	_____ %

36. Paljonko rahaa olette käyttäneet maatalouden investointeihin vuosittain?

	2009	2011 (arvio)	2014 (arvio)
Investoinnit	_____ 000 €	_____ 000€	_____ 000 €

37. Mikäli teillä on suunnitelmia yritystoimintanne kehittämiseksi lähivuosina, niin kohdistuuko kehittäminen maatalouteen vai muuhun yritystoimintaan?

1. keskitymme pääasiassa maatalouden kehittämiseen
2. kehitämme sekä maataloutta että muuta yritystoimintaa yhtä paljon
3. keskitymme pääasiassa muun yritystoiminnan kehittämiseen

38. Miten tilanne maataloustuotanto on kehittynyt muun yritystoiminnan rinnalla? Valitkaakaikki sopivat

☐ Olemme luopuneet kotieläintaloudesta	☐ Olemme laajentaneet kotieläintuotantoa
☐ Olemme anfoneet osan pelloista vuokralle	☐ Olemme ostaneet/vuokranneet/raivanneet peltoa
☐ Olemme ulkoistaneet maatalouden töitä urakoitsijoille	☐ Olemme vaihtaneet tuotantosuntaa
☐ Ei muutoksia nykytilanteeseen	☐ Muu, mikä _____

39. Miten seuraavat väittämät sopivat nykyiseen tilanteeseenne?

	täysin eri mieltä	jonkin verran eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jonkin verran samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Ehdimme tehdä kaikki sekä maatalouteen että muuhun yritystoimintaan liittyvät työt	1	2	3	4	5
Käytettävissä oleva pääoma riittää sekä maatalouteen että muuhun yritystoimintaan	1	2	3	4	5
Meillä on riittävästi osaamista sekä maatalouden että muun yritystoiminnan harjoittamiseen	1	2	3	4	5
Tulevaisuudessa harjoitamme sekä maataloutta että yritystoimintaa	1	2	3	4	5

40. Onko tilanne maataloudessa ja muussa yritystoiminnassa yhteisiä voimavaroja?

	Ei lainkaan				Erittäin paljon
Samoja asiakkaita	1	2	3	4	5
Samoja koneita ja laitteita	1	2	3	4	5
Samoja rakennuksia	1	2	3	4	5
Yhteinen rahoituspohja	1	2	3	4	5
Sama työvoima	1	2	3	4	5
Raaka-aineet, tuotteet, sivutuotteet	1	2	3	4	5

41. Millaiseksi arvioitte tilanne maataloustuotannon lämän hetkisen kannattavuuden suhteessa muihin saman tuotantosuunnan tiloihin?

Huomattavasti heikempi	Jonkin verran heikempi	Keskimääräistä tasoa	Jonkin verran parempi	Huomattavasti parempi
1	2	3	4	5

42. Miten aiotte kehittää tilanne maataloutta päätuotantosuunnan osalta vuosina 2012 - 2015?

	Ei lainkaan todennäköistä			Erittäin todennäköistä	
	1	2	3	4	5
Kehitämme uusia tuotteita/palveluita nykyisille asiakkaille	1	2	3	4	5
Tarjoamme nykyisiä tuotteita/palveluita uusille asiakkaille	1	2	3	4	5
Tarjoamme uusia tuotteita/palveluita uusille asiakkaille	1	2	3	4	5

43. Miten arvioitte oman yrityksenne voimavarat suhteessa kilpailijoihinne (päätuotantosuunta)?

	Omat voimavarat suhteessa kilpailijoihin ovat...				
	heikko	välttävä	saman tasoinen	hyvä	erinomainen
Teknologia, koneet ja laitteet	1	2	3	4	5
Tuotantorakennukset	1	2	3	4	5
Vakiintuneet asiakassuhteet	1	2	3	4	5
Yhteistyö muiden yritysten ja tilojen kanssa	1	2	3	4	5
Kontaktit sidosryhmiin (esim. järjestöt, päättäjät, viranomaiset)	1	2	3	4	5
Yrittäjien tuotannollinen osaaminen	1	2	3	4	5

44. Miten suurella varmuudella tulette totuttamaan seuraavia toimenpiteitä maataloudessa vuosina 2012 – 2015?

	Ei lainkaan todennäköistä			Erittäin todennäköistä	
	1	2	3	4	5
Jatkamme toimintaa nykyisellään (ei suuria muutoksia)	1	2	3	4	5
Kapasiteetin lisääminen (mm. koneet, alueet, rakennukset)	1	2	3	4	5
Työvoiman lisääminen	1	2	3	4	5
Yritys- tai tilayhteistyön lisääminen	1	2	3	4	5
Töiden ulkoistamisen lisääminen	1	2	3	4	5

TYÖKYKY JA TYÖHYVINVOINTI

I. Ympyröikää tilanne tuotantotöistä ja yksityistalouden töistä vastaaviin (päätöksentekoon osallistuviin) yritysjäsenperheen tai tilayhtymän jäseniin (1–6 kpl) sopivat kuvaukset ja täydentäkää heidän syntymävuotensa. Noudattakaa samaa henkilöjärjestystä kysymyksissä II ja IV. Kyselyyn vastaaja on Henkilö 1.

	Sukupuoli	Syntymävuosi	MYEL-vakuutus*	
Henkilö 1	Kyselyyn vastaajan tiedot on kysytty muualla		1 Kyllä	2 Ei
Henkilö 2	1 Nainen 2 Mies		1 Kyllä	2 Ei
Henkilö 3	1 Nainen 2 Mies		1 Kyllä	2 Ei
Henkilö 4	1 Nainen 2 Mies		1 Kyllä	2 Ei
Henkilö 5	1 Nainen 2 Mies		1 Kyllä	2 Ei
Henkilö 6	1 Nainen 2 Mies		1 Kyllä	2 Ei

* Voimassaoleva maatalousyrittäjien eläkelain (MYEL) mukainen pakollinen tai vapaaehtoinen vakuutus.

II. Yksilön työkyky rakentuu työn asettamista ruumiillisista ja henkisistä vaatimuksista sekä työntekijän terveydentilasta ja voimavaroista. Oletetaan, että työkykyenne on parhaimmillaan saanut täydet 10 pistettä.

Minkä pistemäärän annatte nykyiselle työkyvyllenne verrattuna elinaikaiseen parhaimpaan? Entä millaiseksi arvioitte työkykyenne kahden vuoden päästä?

Ympyröikää itsenne kohdalla ja pyytäkää yrityskumppaneitanne arvioimaan omalla kohdallaan (tai arvioikaa heidän puolestaan) oikea lukuarvo asteikolla 0, 10. Tarkennus: Jos työkykyenne on vastaushetkellä tilapäisesti alentunut sairauden, tapaturman tai muun syyn takia, arvioikaa työkykyenne normaalitilanteessa juuri ennen kyseistä tapahtumaa.

	Työkyky nyt										Työkyky 2 vuoden päästä											
	täysin työkyvytön					erinomainen työkyky					täysin työkyvytön					erinomainen työkyky						
Henkilö 1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Henkilö 2	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Henkilö 3	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Henkilö 4	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Henkilö 5	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Henkilö 6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

III. Miten merkittäviksi koette seuraavat seikat oman jaksamisenne ja työhyvinvointinne kannalta?

	ei lainkaan merkittävä	jonkin verran merkittävä	kohtalaisen merkittävä	melko merkittävä	erittäin merkittävä
Maatilojen välinen vastavuoroisuuteen perustuva yhteistyö*	1	2	3	4	5
Satunnaiset talkootyöt ilman suoranaista odotusta vastavuoroisuudesta	1	2	3	4	5
Töiden ulkoistaminen urakoitsijan tehtäväksi**	1	2	3	4	5
Osa-aikaisen tai kokoaikaisen palkkatyövoiman käyttö	1	2	3	4	5
Omat tai yhteisinvestoinnit uusiin koneisiin ja laitteisiin	1	2	3	4	5
Omat tai yhteisinvestoinnit uusiin tuotantorakennuksiin	1	2	3	4	5

* Voi olla töiden yhdessä tekemisen lisäksi esimerkiksi koneiden yhteisomistajuutta, töiden tai tuotteiden kuten viljan, lannan tai polttopuiden vaihtoa, tuotantoponosten hankkimista tai tuotteiden myyntiä yhdessä.

** Tilalla voidaan maksua vastaan ulkoistaa joko kokonaan tai osittain metsätalous-, peltoviljely-, rakennus-, hallinnointi- ja yksityistalouden töitä.

TÖIDEN JAKO TYÖNTEKIJÖIDEN KESKEN

IV. Taulukossa on lueteltu keskeisimmät tuotanto- ja yksityistalouden työt. Ylimmällä rivillä on esimerkkityö ja alimmat rivit koskevat monialaisten tilojen monialaiseen yritystoimintaan liittyviä töitä. Selailkaa taulukkoon listatut työt ja työstä vastaavien henkilöiden kuvaukset läpi ennen vastaamista.

Merkittää sitten kunkin työn kohdalle arvionne siitä, miten kyseinen työ on jaettu työstä vastaavien henkilöiden kesken noin 10 prosenttiyksikön tarkkuudella. Henkilöt 1–6 on määritelty edellisellä sivulla – käyttää tässä samaa järjestystä.

Esimerkkityö on jaettu siten, että Henkilö 1 eli vastaaja tekee siitä noin 60 %, Henkilö 2 tekee noin 30 % ja Urakoitsija (yksi tai useampi) tekee noin 10 %. Jos jotakin listalla olevista töistä ei tehdä tilalla, laittakaa rasti oikeanpuoleiseen ruutuun.

Työlista	a) Henkilö 1	b) Henkilö 2	c) Henkilö 3	d) Henkilö 4	e) Henkilö 5	e) Henkilö 6	f) Urakoitsija	g) Paikkatyöntekijä	Ei tehdä tilalla
esimerkkityö ja sen jako tilalla	60	30					10		
Tilan omat työt (maataloustyöt, metsätaloustyöt, rakennustyöt, hallinnointi- ja johtamistyöt sekä yksityistalouden työt)									
peltoviljelytyöt pois lukien huolto- ja korjaustyöt									
karjanhoitotyöt pois lukien huolto- ja korjaustyöt									
koneiden ja laitteiden huolto- ja korjaustyöt									
metsätaloustyöt mukaan lukien taimikonhoito									
polttopuiden pilkkominen ja/tai maatilahaketus									
rakennusten korjaus- ja kunnossapito									
tilan piha-alueiden ja tiestön kunnossapito									
yrittäjän hallinnointi- ja johtamistyöt*									
yksityistalouden työt** pl. lasten/vanhusten hoito									
lasten ja/tai vanhusten hoitotyöt									
Jos tilanne on monialainen, miten monialaisen yritystoimintanne työt (esim. koneurakointi, matkailu- tai muu palvelutarjonta, energian tuotanto) jakaantuvat työntekijöiden kesken?									
monialainen toimiala,									
mikä: _____									
monialainen toimiala,									
mikä: _____									
monialainen toimiala,									
mikä: _____									
monialainen toimiala,									
mikä: _____									

* mm. ruokinta- ja viljelysuunnitelma, verolmoitus, tukihakemus, talous- ja eläinkirjanpito, tiedon keruu, yritystoiminnan laskujen maksu

** mm. ruoanlaitto, asuinrakennuksen siivoaminen, vaatehuolto, yksityiset kauppa- ja pankkiasiat, puutarhan ja kasvimaan hoitotyöt

KOMMENTTEJA

Lopuksi voitte vielä kirjoittaa halutessanne mielipiteitäne tähän kyselyyn liittyvistä asioista.

KIITOS VASTAAMISESTA!

Lisätietoja tutkimuksesta: www.mtt.fi/muumaa

Kyselytutkimus maaseudun yrittäjille

Kysely on tarkoitettu alkutuotanto-, teollisuus-, kauppa- ja palvelualoilla toimiville vastaajille. Mikäli yritystoimintaanne sisältyy useita yrityksiä tai toimialoja, vastatkaa lomakkeeseen koko yritystoimintanne kannalta. Yritystoiminnalla tarkoitetaan lomakkeessa sekä elinkeino- että maatalousverolain alaista toimintaa.

Mikäli olette lopettaneet yritystoiminnan, pyydämme Teitä vastaamaan lomakkeen ensimmäiseen kysymykseen. Kaikki lomakkeen palauttaneet osallistuvat arvontaan palauttamalla myös arvontakortin.

Lomakkeessa kysytään yritystoimintaanne koskevia tosiasiatietoja sekä mielipiteitänne, kokemuksianne ja arvioitanne omasta yrittäjyydestänne. Tosiasiakysymyksiin riittävät pääasiassa "noin" arviot. Mielipidekysymyksiin ei ole olemassa oikeita vastauksia, vaan haluamme nimenomaan Teidän näkemyksenne asioista. Merkitkää vastauksenne joko ympyröimällä vastausvaihtoehdon numero tai kirjoittamalla vastaus sille varattuun tilaan. Toivomme Teidän vastaavan kaikkiin lomakkeen Teitä koskeviin kysymyksiin.

Pyydämme palauttamaan lomakkeen oheisessa vastauskuoressa osoitteeseen: **Rauno Kuha, MTT, Eteläranta 55, 96300 Rovaniemi**

- En täytä lomaketta koska:** 1. En ole koskaan harjoittanut yritystoimintaa
2. Olen lopettanut kaiken yritystoiminnan harjoittamisen vuonna _____

TAUSTATIEDOT

1. Syntymävuosi 19 _____
2. Sukupuoli 1 Nainen 2 Mies
3. Siviilisaäty 1 Naimaton
2 Naimisissa tai avoliitossa
3 Eronnut tai asumerossa
4 Leski
4. Talouden koko _____ henkilöä
5. Mikä on Teidän peruskoulutuksenne? 1 Kansakoulu / peruskoulu
2 Keskkoulu
3 Ylioppilas
6. Mikä on Teidän ammatillinen koulutuksenne?
-
7. Liittyykö ammatillinen koulutuksenne nykyiseen yritystoimintaanne?
1. Ei 2. Kyllä, mikä koulutus: _____

KOKO YRITYSTOIMINTAA KOSKEVAT TIEDOT

8. Kuinka kauan olette toiminut yrittäjänä? _____ vuotta
- 9A. Miten olette hankkineet yrityksen?
1= Perustin itse 2= Jatkoin perheyristä 3= Ostin olemassa olevan yrityksen perheen ulkopuolelta
- 9B. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten yrityksenne nykyistä tilannetta? Vastaa kaikki sopivat
- 1 Yritystoiminta on aloitusvaiheessa
 - 2 Yrityksessä on tehty sukupolvenvaihdos tai omistajanvaihdos kolmen viimeisen vuoden aikana
 - 3 Yritystoiminta on kasvuvaiheessa
 - 4 Yritystoiminta on vakiintuneessa vaiheessa
 - 5 Valmistaudumme sukupolvenvaihdokseen tai yrityksen myyntiin
 - 6 Valmistaudumme lopettamaan yritystoiminnan osittain
 - 7 Valmistaudumme koko toiminnan lopettamiseen

10. Kuinka suuri osuus (%) Teidän ja perheen nettotuloista muodostuu seuraavista tulonlähteistä?

	2009	2011 (arvio)	2014 (arvio)
Yritystoiminta	_____ %	_____ %	_____ %
Ulkopuolinen työssäkäynti	_____ %	_____ %	_____ %
Muut tulot (esim. eläke, pääoma)	_____ %	_____ %	_____ %
<i>Yhteensä</i>	100 %	100 %	100 %

11. Kuinka monta henkilötyökuukautta (yrittäjä + muut) koko yritystoimintanne työllisti ja työllistää tulevaisuudessa?

	2009	2011 (arvio)	2014 (arvio)
Yrittäjä (vastaaja)	_____ htkk	_____ htkk	_____ htkk
Perheenjäsenet	_____ htkk	_____ htkk	_____ htkk
Muut yrittäjät, osakkaat	_____ htkk	_____ htkk	_____ htkk
Ulkopuoliset työntekijät	_____ htkk	_____ htkk	_____ htkk

12. Kuinka suuri on koko yritystoimintanne liikevaihto ja kuinka arvioitte sen kehittyvän? Arvioi tuhansissa euroissa. (Liikevaihto = myyntitulot + tuet)

	2009	2011 (arvio)	2014 (arvio)
Liikevaihto	_____ 000 €	_____ 000 €	_____ 000 €

13. Millä toimialoilla toimitte?

Ohje: ympyröikää kaikki sopivat kohdat sekä täydentäkää aloitusvuosi, tarkka toimiala ja kyseisen toimialan osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta vuonna 2011 (karkea arvio)

- Maatalous, vuodesta _____, päätuotantosuunta _____, osuus liikevaihdosta _____ %
- Muu alkutuotanto, vuodesta _____, päätoimiala _____, osuus liikevaihdosta _____ %
- Teollisuus/valmistus, vuodesta _____, päätoimiala _____, osuus liikevaihdosta _____ %
- Rakentaminen, vuodesta _____, päätoimiala _____, osuus liikevaihdosta _____ %
- Kauppa, vuodesta _____, päätoimiala _____, osuus liikevaihdosta _____ %
- Palvelut, vuodesta _____, päätoimiala _____, osuus liikevaihdosta _____ %

14. Millainen on koko yritystoimintanne verotuksen mukainen nettotulos ja miten arvioitte sen kehittyvän lähivuosina?

Vuosi	Huomattavan tappiollinen	Lievästi tappiollinen	+/- 0	Positiivinen, mutta en ole siihen tyytyväinen	Minua tyydyttävässä määrin positiivinen
2009	1	2	3	4	5
2011 (arvio)	1	2	3	4	5
2014 (arvio)	1	2	3	4	5

15. Paljonko olette investoineet vuosittain koko yritystoimintaan? (Tuhatta euroa)

	2009	2011(arvio)	2014 (arvio)
Investoinnit	_____ 000 €	_____ 000€	_____ 000 €

16. Miten suureksi arvioitte koko yritystoimintanne velkapääoman suhteessa liikevaihtoon?

Vuosi	Yritys on velaton	Velkaa on alle 1/3 liikevaihdosta	Velkaa on 1/3 – 2/3 liikevaihdosta	Velkaa on yli 2/3 liikevaihdosta	Velkaa on enemmän kuin liikevaihto
2009	1	2	3	4	5
2011	1	2	3	4	5
2014	1	2	3	4	5

17. Miten arvioitte seuraavat yrityksenne voimavarat suhteessa kilpailijoihin?

Omat voimavarat suhteessa kilpailijoihin ovat...

Voimavara	heikko	välttävä	saman-tasoinen	hyvä	erinomainen
Oman pääoman riittävyys	1	2	3	4	5
Vieraan pääoman saatavuus	1	2	3	4	5
Yrittäjien liiketoimintaosaaminen	1	2	3	4	5
Yrittäjien kyky tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin	1	2	3	4	5

KÄSITYKSET OMASTA YRITTÄJYYDESTÄ

18. Miten määrittelette itsenne? Miten osuvia omalla kohdallanne ovat seuraavat ajatukset:

	ei lainkaan osuva	ei kovin osuva	en osaa sanoa	jossain määrin osuva	erittäin osuva
"Olen yrittäjä"	1	2	3	4	5
"Olen ammatinharjoittaja"	1	2	3	4	5
"Olen tuottaja"	1	2	3	4	5
"Olen palkkatyöntekijä"	1	2	3	4	5
"Olen yritysjohtaja"	1	2	3	4	5

Kuvaisitteko itseänne mieluummin jollain muulla nimikkeellä, millä? _____

19. Tapoja yrittää on niin monta kuin on yrittäjiäkin. Miten seuraavat yritystoiminnan kehittämistä koskevat väitteet luonnehtivat Teitä itseänne yrittäjänä?

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Pyrin yritystoiminnassani jatkuvaan uudistumiseen	1	2	3	4	5
Olen muita tuntemiani yrittäjiä varovaisempi riskinottaja	1	2	3	4	5
Liikevaihdon kasvattaminen on minulle itsestään selvä tavoite	1	2	3	4	5
Olen muita yrittäjiä haluttomampi laajentamaan yritystoimintaani	1	2	3	4	5
En kaihda riskejä	1	2	3	4	5
Nautin uusien tuote- ja markkinaideoiden kehittelystä	1	2	3	4	5
En haluaisi palkata yritykseeni ulkopuolista työvoimaa	1	2	3	4	5

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Otan riskejä ainoastaan pakon edessä	1	2	3	4	5
Tarvittaessa teen suuriakin muutoksia yritystoiminnassani	1	2	3	4	5
En usko menestykseen ilman riskinottoa	1	2	3	4	5
Pyrin kasvattamaan yritystoimintaani	1	2	3	4	5
Pysyttelen mielelläni tutuissa toimintatavoissa	1	2	3	4	5

20. Miten seuraavat yrittäjänä menestymiseen liittyvät väitteet luonnehtivat Teitä itseänne yrittäjänä?

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Suurelta vastoinkäymiset eivät saa minua luopumaan yrittäjyydestä	1	2	3	4	5
Olen keskimääräistä pätevämpi yrittäjä	1	2	3	4	5
Tulen menestymään yrittäjänä	1	2	3	4	5
En ole luonteeltani yrittäjätyyppi	1	2	3	4	5
Uskon jatkossa pärjääväni keskimääräistä yrittäjää paremmin	1	2	3	4	5
Taitoni riittävät hyvin yrittäjänä toimimiseen	1	2	3	4	5
Sovin ominaisuuksiltani hyvin yrittäjäksi	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä on epävarmaa	1	2	3	4	5

21. Miten seuraavat väitteet, jotka koskevat menestymiseen vaikuttavia seikkoja, luonnehtivat Teitä itseänne yrittäjänä?

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Menestymiseni yrittäjänä riippuu yhteiskunnallisista ja poliittisista voimista	1	2	3	4	5
Pystyn vaikuttamaan tuotteita koskevien päätösten ja tuotannon kautta oman yritystoimintani menestymiseen	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu onnesta tai sattumasta	1	2	3	4	5
Omat mahdollisuuteni vaikuttaa yritystoimintani menestyksellisyyteen ovat käytännössä varsin vähäiset	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu minusta itsestäni	1	2	3	4	5
Pystyn vaikuttamaan markkinoinnin ja asiakassuhteiden kautta oman yritystoimintani menestymiseen	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu Jumalasta tai muusta yliluonnollisesta voimasta	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu minun ja toisten ihmisten välisistä suhteista tai vuorovaikutuksesta	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu markkinoista ja markkinavoimien liikkeistä	1	2	3	4	5
Pystyn itse hyvin pitkälle vaikuttamaan siihen, miten yritykseni menestyy.	1	2	3	4	5

OMAN YRITTÄJYYDEN JOHTOTÄHDET

22. Seuraavassa on lueteltu joukko arvoja tai periaatteita, joita yrittäjä voi pyrkiä toteuttamaan. Miten tarkeit seuraavat periaatteet ovat omassa yritystoiminnassanne?

	ei lainkaan tärkeä	jonkin verran tärkeä	kohtalai- sen tärkeä	melko tärkeä	erittäin tärkeä
Oma taloudellinen riippumattomuus	1	2	3	4	5
Itsemäärääminen omassa työssä	1	2	3	4	5
Maaseudun säilyminen elinvoimaisena	1	2	3	4	5
Suvun perinteiden jatkuminen	1	2	3	4	5
Vanhempien työn jatkaminen	1	2	3	4	5
Voiton maksimointi	1	2	3	4	5
Luonnon kunnioittaminen	1	2	3	4	5
Kaikkien työtä tekevien tasa-arvo	1	2	3	4	5
Suomalaisten tarpeista huolehtiminen	1	2	3	4	5
Paremman elintason ansaitseminen itselle ja perheelle	1	2	3	4	5
Toiminnan taloudellinen kannattavuus	1	2	3	4	5
Kansakunnan yhteinen etu	1	2	3	4	5
Yrityksen työntekijöiden hyvinvointi	1	2	3	4	5
Maaseudun kehittäminen	1	2	3	4	5
Työpaikkojen tarjoaminen	1	2	3	4	5
Tuotannon tehokkuus	1	2	3	4	5

23. Miten hyvin olette onnistuneet toteuttamaan yritystoiminnassanne seuraavia asioita?

	ei lainkaan	jossain määrin	kohtalai- sesti	melko hyvin	erittäin hyvin
Kannattava toiminta	1	2	3	4	5
Voiton maksimointi	1	2	3	4	5
Kustannustehokas toiminta	1	2	3	4	5
Uusien tuotantomenetelmien keksiminen tai käyttöönotto	1	2	3	4	5
Uusien tuotteiden/palveluiden keksiminen tai käyttöönotto	1	2	3	4	5
Asiakas on valmis maksamaan tuotteestamme / palveluistamme enemmän kuin kilpailijoiden tuotteista	1	2	3	4	5
Yrityksellä on hyvä maine/imago	1	2	3	4	5
Yrityksellä on riittävästi asiakkaita	1	2	3	4	5
Saavutettu haluttu yrityskoko	1	2	3	4	5
Yrittäjien oma hyvinvointi	1	2	3	4	5
Riittävä elintaso itselle ja perheelle	1	2	3	4	5
Oma taloudellinen riippumattomuus	1	2	3	4	5
Itsemäärääminen omassa työssä	1	2	3	4	5

Seuraava kysymys koskee yritystoimintanne asiakkaita. Asiakkailla tarkoitamme tässä niitä osapuolia, joilta Teidän yrityksenne saa maksun tuotteistanne tai palveluistanne.

24. Arvioikaa miten paljon Teillä on eri ryhmiin kuuluvia asiakkaita sekä miten paljon näistä asiakkaista on yksityishenkilöitä ja yrityksiä. Mikäli asiakkaissanne on paljon sellaisia, jotka asioivat yrityksenne kanssa vain kertaluontoisesti tai satunnaisesti, arvioikaa asiakkaiden lukumäärä kuukaudessa.

	Yhteensä	Joista yksityishenkilöitä	Joista yrityksiä
Loppukayttäjä	_____ asiakasta	_____ asiakasta	_____ asiakasta
Jatkojalostaja	_____ asiakasta	_____ asiakasta	_____ asiakasta
Jälleenmyyjä	_____ asiakasta	_____ asiakasta	_____ asiakasta

JOHTAMINEN JA YRITTÄJÄN JAKSAMINEN

25. Miten oma työhne yritystoiminnassanne jakautuu ajallisesti? Arvioikaa prosenttiosuudet (noin).

Tuotanto ja ylläpito	_____ %
Myynti, markkinointi ja muu asiakastyö	_____ %
Johtamistyö (oman ja toisten tekemän työn seuranta, valvonta, organisointi)	_____ %
Hallinto (kirjanpito ym. paperityöt)	_____ %
Suunnittelu, uuden tiedon keruu, "visiointi ja Ideointi"	_____ %

26. Kuinka monta henkilöä osallistuu yritystoiminnassanne tärkeiden päätösten tekemiseen?

_____ henkilöä

27. Onko Teillä sellaista henkilöä, jonka kanssa voitte luottamuksellisesti ja avoimesti keskustella kaikista mahdollisista yritystoimintaan liittyvistä asioista?

1. Kyllä 2. Ei

28. Kuinka usein teillä on seuraavien väittämien kaltaisia tunteuksia tai ajatuksia?

Kyselyssä käytettiin THL:n lisensoimaa Maslachin yleistä työuupumuksen arviointimenetelmää
Lisätietoa mittarista: <http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/mittariversio/72/>

Tyytyväisyys työhön	En lainkaan tyytyväinen					Erittäin tyytyväinen				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Kokonaisuutena ajatellen, miten tyytyväinen olet työhösi?										

PITKÄN TÄHTÄIMEN SUUNNITTELU JA YRITYKSEN KEHITTÄMINEN

29. Millaiseksi arvioitte yritystoimintanne tämän hetkisen kannattavuuden suhteessa muihin saman tuotantosunnan tiloihin?

Huomattavasti heikompi	Jonkin verran heikompi	Keskimääräistä tasoa	Jonkin verran parempi	Huomattavasti parempi
1	2	3	4	5

30. Miksi asiakas valitsee yrityksenne tuotteen/palvelun (päätuotantosuunta)?

	Ei lainkaan todennäköistä				Erittäin todennäköistä
	1	2	3	4	5
Hinta on halvempi	1	2	3	4	5
Tuote/palvelu on erilainen	1	2	3	4	5
Tuote/palvelu on helposti saatavilla	1	2	3	4	5

31. Miten aiotte kehittää yritystoimintaanne päätuotantosuunnan osalta vuosina 2012 - 2015?

	Ei lainkaan todennäköistä				Erittäin todennäköistä
	1	2	3	4	5
Jatkamme toimintaa nykyisellään	1	2	3	4	5
Kehitämme uusia tuotteita/palveluita nykyisille asiakkaille	1	2	3	4	5
Tarjoamme nykyisiä tuotteita/palveluita uusille asiakkaille	1	2	3	4	5
Tarjoamme uusia tuotteita/palveluita uusille asiakkaille	1	2	3	4	5

32. Miten arvioitte oman yrityksenne voimavarat suhteessa kilpailijoihinne (päätuotantosuunta)?

Voimavara	Omat voimavarat suhteessa kilpailijoihin...				
	heikko	välttävä	saman tasoinen	hyvä	erinomainen
Teknologia, koneet ja laitteet	1	2	3	4	5
Tuotantorakennukset	1	2	3	4	5
Vakiintuneet asiakassuhteet	1	2	3	4	5
Yhteistyö muiden yritysten kanssa	1	2	3	4	5
Kontaktit sidosryhmiin (esim. järjestöt, päättäjät, viranomaiset)	1	2	3	4	5
Yrittäjien tuotannollinen osaaminen (ml. palvelut)	1	2	3	4	5

33. Miten suurella varmuudella toteutate seuraavia toimenpiteitä yritystoiminnassanne vuosina 2012 – 2015 (päätuotantosuunta)?

	Ei lainkaan todennäköistä				Erittäin todennäköistä
	1	2	3	4	5
Jatkamme toimintaa nykyisellään (ei suuria muutoksia)	1	2	3	4	5
Kapasiteetin lisääminen (mm. koneet, alueet, rakennukset)	1	2	3	4	5
Työvoiman lisääminen	1	2	3	4	5
Yritysyhteistyön lisääminen	1	2	3	4	5
Toiden ulkoistamisen lisääminen	1	2	3	4	5

TYÖKYKY JA TYÖHYVINVOINTI

I. Ympyröikää tilanne tuotantotoista ja yksityistalouden toista vastaaviin (päättöksentekoon osallistuviin) riittäjäperheen tai tilavhtymän jäseniin (1–6 kpl) sopivat kuvaukset ja täydentäkää heidän syntymävuotensa. Noudattakaa samaa henkilöjärjestystä kysymyksissä II ja IV. Kyselyyn vastaa ja Henkilö 1.

	Sukupuoli	Syntymävuosi	MYEL-vakuutus*
Henkilö 1	Kyselyyn vastaajan tiedot on kysytty muualla		1 Kyllä 2 Ei
Henkilö 2	1 Nainen 2 Mies		1 Kyllä 2 Ei
Henkilö 3	1 Nainen 2 Mies		1 Kyllä 2 Ei
Henkilö 4	1 Nainen 2 Mies		1 Kyllä 2 Ei
Henkilö 5	1 Nainen 2 Mies		1 Kyllä 2 Ei
Henkilö 6	1 Nainen 2 Mies		1 Kyllä 2 Ei

* Voimassaoleva maatalousyrittäjien eläkelain (MYEL) mukainen pakollinen tai vapaaehtoinen vakuutus.

II. Yksilön työkyky rakentuu työn asettamista ruumiillisista ja henkisistä vaatimuksista sekä työntekijän terveydentilasta ja voimavaroista. Oletetaan, että työkykyne on parhaimmillaan saanut täydet 10 pistettä.

Minkä pistemäärän annatte nykyiselle työkyvyllenne verrattuna elinaikaiseen parhaimpaan? Entä millaiseksi arvioitte työkykyne kahden vuoden päästä?

Ympyröikää itsenne kohdalla ja pyytäkää yrityskumppaneitanne arvioimaan omalla kohdallaan (tai arvioikaa heidän puolestaan) oikea lukuarvo asteikolla 0–10. Tarkennus: Jos työkykyne on vastaushetkellä tilapäisesti alentunut sairauden, tapaturman tai muun syyn takia, arvioikaa työkykyne normaalitilanteessa juuri ennen kyseistä tapahtumaa.

	Työkyky nyt										Työkyky 2 vuoden päästä											
	täysin työkyvytön					erinomainen työkyky					täysin työkyvytön					erinomainen työkyky						
Henkilö 1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Henkilö 2	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Henkilö 3	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Henkilö 4	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Henkilö 5	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Henkilö 6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

III. Miten merkittäviksi koette seuraavat seikat oman jaksamisenne ja työhyvinvointinne kannalta?

	ei lainkaan merkittävä	jonkin verran merkittävä	kohtalaisen merkittävä	melko merkittävä	erittäin merkittävä
Maatilojen välinen vastavuoroisuuteen perustuva yhteistyö*	1	2	3	4	5
Satunnaiset talkootyöt ilman suoranaista odotusta vastavuoroisuudesta	1	2	3	4	5
Töiden ulkoistaminen urakoitsijan tehtäväksi**	1	2	3	4	5
Osa-aikaisen tai kokoaikaisen palkkatyövoiman käyttö	1	2	3	4	5
Omat tai yhteisinvestoinnit uusiin koneisiin ja laitteisiin	1	2	3	4	5
Omat tai yhteisinvestoinnit uusiin tuotantorakennuksiin	1	2	3	4	5

* Voi olla töiden yhdessä tekemisen lisäksi esimerkiksi koneiden yhteisomistajuutta, töiden tai tuotteiden kuten viljan, lannan tai polttopuiden vaihtoa, tuotantopanosten hankkimista tai tuotteiden myyntiä yhdessä.

** Tilalla voidaan maksua vastaan ulkoistaa joko kokonaan tai osittain metsätalous-, peltoviljely-, rakennus-, hallinnointi- ja yksityistalouden töitä.

TYÖIDEN JAKO TYÖNTEKIJÖIDEN KESKEN

IV. Taulukossa on lueteltu keskeisimmät tuotanto- ja yksityistalouden työt. Ylimmällä rivillä on esimerkkityö ja alimmat rivit koskevat monialaisten tilojen monialaiseen yritystoimintaan liittyviä töitä. Selailemalla taulukkoon listatut työt ja työstä vastaavien henkilöiden kuvaukset läpi ennen vastaamista.

Merkitkää sitten kunkin työn kohdalle arvionne siitä, miten kyseinen työ on jaettu työstä vastaavien henkilöiden kesken noin 10 prosenttiyksikön tarkkuudella. Henkilöt 1–6 on määritelty edellisellä sivulla – käyttää tässä samaa järjestystä.

Esimerkkityö on jaettu siten, että Henkilö 1 eli vastaaja tekee siitä noin 60 %, Henkilö 2 tekee noin 30 % ja Urakoitsija (yksi tai useampi) tekee noin 10 %. Jos jotakin listalla olevista töistä ei tehdä tilalla, laittakaa rasti oikeanpuoleiseen ruutuun.

Työlista	a) Henkilö 1	b) Henkilö 2	c) Henkilö 3	d) Henkilö 4	e) Henkilö 5	e) Henkilö 6	f) Urakoitsija	g) Paikattutyöntekijä	Ei tehdä tilalla
esimerkkityö ja sen jako tilalla	60	30					10		
Tilan omat työt (maataloustyöt, metsätaloustyöt, rakennustyöt, hallinnointi- ja johtamistyöt sekä yksityistalouden työt)									
peltoviljelytyöt pois lukien huolto- ja korjaustyöt									
karjanhoitotyöt pois lukien huolto- ja korjaustyöt									
koneiden ja laitteiden huolto- ja korjaustyöt									
metsätaloustyöt mukaan lukien taimikonhoito									
polttopuiden pilkkominen ja/tai maatilahaketus									
rakennusten korjaus- ja kunnossapito									
tilan piha-alueiden ja tien kunnossapito									
yrittäjän hallinnointi- ja johtamistyöt*									
yksityistalouden työt** pl. lasten/vanhusten hoito									
lasten ja/tai vanhus hoitotyöt									
Jos tilanne on monialainen, miten monialaisen yritystoimintanne työt (esim. koneurakointi, matkailu- tai muu palvelutarjonta, energian tuotanto) jakaantuvat työntekijöiden kesken?									
monialainen toimiala,									
mikä: _____									
monialainen toimiala,									
mikä: _____									
monialainen toimiala,									
mikä: _____									
monialainen toimiala									
mikä: _____									

* mm. ruokinta- ja viljelysuunnitelma, verollisuus, tukihakemus, talous- ja eläinkirjanpito, tiedon keruu, yritystoiminnan laskujen maksu

** mm. ruoanlaitto, asuinrakennuksen siivoaminen, vaatehuolto, yksityiset kauppa- ja pankkiasiat, puutarhan ja kasvimaan hoitotyöt

KOMMENTTEJA

Lopuksi voitte vielä kirjoittaa halutessanne mielipiteitänne tähän kyselyyn liittyvistä asioista.

KIITOS VASTAAMISESTA!

Lisätietoja tutkimuksesta: www.mtt.fi/muumaa

Liite 4. Ryhmittelyanalyysi.

RYHMITTELYANALYYSI

Kahden ryhmän ratkaisu

Final Cluster Centers

	Cluster	
	1	2
Zscore: Yrittäjien liike-toimintaosaaminen	,59434	-,63026
Zscore: Yrittäjien kyky tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin	,79067	-,83343

Number of Cases in each Cluster

Cluster 1	390,000
Cluster 2	369,000
Valid	759,000
Missing	133,000

Kolmen ryhmän ratkaisu

	Cluster		
	1	2	3
Zscore: Yrittäjien liike-toimintaosaaminen	-,44571	,74896	-,84673
Zscore: Yrittäjien kyky tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin	-1,14782	,80413	-,23172

Number of Cases in each Cluster

Cluster 1	204,000
Cluster 2	351,000
Cluster 3	204,000
Valid	759,000
Missing	133,000

Neljän ryhmän ratkaisu

	Cluster			
	1	2	3	4
Zscore: Yrittäjien liike-toimintaosaaminen	-2,08450	,25888	,71379	-,82470
Zscore: Yrittäjien kyky tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin	-1,94999	-,81783	,86048	-,21859

Number of Cases in each Cluster

Cluster	1	56,000
	2	165,000
	3	336,000
	4	202,000
Valid		759,000
Missing		133,000

Viiden ryhmän ratkaisu

	Cluster				
	1	2	3	4	5
Zscore: Yrittäjien liike-toimintaosaaminen	-2,11518	-,36224	,75765	-,89568	-,31957
Zscore: Yrittäjien kyky tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin	-1,79960	-1,63880	,79877	,71456	-,45805

Number of Cases in each Cluster

Cluster	1	59,000
	2	54,000
	3	349,000
	4	45,000
	5	252,000
Valid		759,000
Missing		133,000

kuuden ryhmän ratkaisu

	Cluster					
	1	2	3	4	5	6
Zscore: Yrittäjien liike- toimintaosaaminen	,57460	-2,13327	-,80389	-,89568	-,36224	1,27091
Zscore: Yrittäjien kyky tunnistaa ja tarttua uusiin mahdollisuuksiin	,31608	-1,92381	-,45805	,71456	-1,63880	1,74059

**Number of Cases in each
Cluster**

Cluster	1	382,000
	2	54,000
	3	159,000
	4	45,000
	5	54,000
	6	65,000
Valid		759,000
Missing		133,000

MTT TEKEE TIETEESTÄ ELINVOIMAA

MTT RAPORTTI 116

www.mtt.fi/julkaisut

MTT Raportti -verkkopublicationssarjassa julkaistaan maatalous- ja elintarviketutkimusta sekä maatalouden ympäristötutkimusta käsitteleviä tutkimusraportteja. Lukijoille tarjotaan tietoa MTT:n kaikilta tutkimusaloilta eli biologiasta, teknologiasta ja taloudesta.

MTT, 31600 Jokioinen.

Puh. 029 5300 700, sähköposti julkaisut@mtt.fi

